ספר

שערי יוסף

פסקי הלכות חנוכה
חלק בירורי הלכה

עם שימת ההבדלים לבני ספרד ולבני אשכנז

בעזה"י החונן לאדם דעת

יוסף (בלאמו"ר חיים בנימין שליט"א) **אביטבול**

מרחשון ה'תשפ"ז - בני ברק

© כל הזכויות שמורות
יו"ל ע"י מכון
"יד יוסף"
לע"נ רבי יוסף בן עישא זצ"ל

להערות והוספות והשגת הספרים
a**921434567**@gmail.com
058-3233587

זר זהב
הבית למחבר הספר
מבית תורה דיליה

03-50-60-543
zr**035060543**@gmail.com

לזכרון עולם בהיכל ה'

ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת

אפריון נמטיה לראש משביר, הרבני הנגיד המפואר,
איש חי ורב פעלים לתורה,
ראש וראשון לכל דבר שבקדושה,
נודע בצדקת פזרונו ברוח נדיבה

מוה"ר **אברהם פנחס בערקאוויטש** הי"ו
ברוקלין ניו יורק

אשר תמך בעין יפה להוצאת הספר
לזכות ולע"נ הוריו החשובים
רבי **משה יהודה** בן הרב **צבי** ז"ל
נלב"ע א' אלול תשע"ח
ומרת **גינענדל** בת הרב **שלמה** ע"ה
נלב"ע ז' אב תש"ע

זכות התורה תחופף עליו ועל כל בני ביתו יחיו לאוי"ט
במילוי כל משאלות לבו לטובה וברכה ברוח ובגשם
ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה
מתוך בריות גופא ונהורא מעליא
עד ביאת גואל צדק בב"א

לזכרון עולם בהיכל ה׳

הדפסת הספר נתרמה
לעילוי נשמת
אוהב צדקה וחסד

הנכבד יעקב שטרית ז״ל

JACOB CHETRIT Z'L

בן הרב שמעון ז״ל ועישה הי״ו

נלב״ע ה׳ טבת ה׳תשפ״ו

ולהצלחת בניו מיכאל ושמעון
וכל משפחתו

זכות התורה תגן בעדם לאורך ימים טובים ושנים
בהצלחה בפרנסה ובכל הענינים

הסכמת

מרן הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א

גאב"ד קהילות יעקב ומח"ס אמרי יעקב

יעקב מאיר שטרן

דומ"צ בבי"ד דמרן הגר"ש ואזנר זצ"ל
דיין ומורה צדק דקהילת ויזניץ
מח"ס משנת הסופר ואמרי יעקב
רב אב"ד קהילות יעקב - בני ברק

ב"ה כ"ד תשרי תשפ"ו

בס"ד

כ"ד תשרי תשפ"ו לפ"ק

הן הובא לפני ספר נכבד בשם **שערי יוסף**, תשובות ובירורי הלכה מאת המופלג ואב בחכמה הרב הגאון יקר הערך בקי עצום בחדרי תורה והלכה כש"ת מוה"ר **יוסף אביטבול** שליט"א רב ומו"צ כאן בעירנו ב"ב, ומהבטה קלה בדבריו ניכר מיד גודל ידיעותיו בש"ס ופוסקים והדברים נכתבים בטוב שכל כשרון ודעת, יורד לעומק הדברים כיד ה' הטוב עליו, ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא, והנני בברכה יעזרו השי"ת להפיץ מעיינותיו הברוכות חוצה לשמחת ותועלת עוסקי הלכה מתוך הרחבת הדעת.

וע"ז בעה"ח מצפה לרחמי ה'
יעקב מאיר שטרן

וע"ז בעה"ח מצפה לרחמי ה'
יעקב מאיר שטרן

הסכמת

מרן הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א

גאב"ד שערי הוראה ומח"ס שו"ת שביבי אש

שמואל אליעזר שטרן

רב מעריב בני ברק

גאב"ד בר"ג שערי הוראה

וחבר בי"ד ובוין מאיר ומרן בעל שבט הלוי זצוק"ל

רח' רבי עקיבא 46 בני ברק

בס"ד, תאריך

כבוד הרה"ג המפואר רבי **יוסף אביטבול** שליט"א

מוסיף והולך כיד ה' הטובה עליו, ועורך ומוציא לאור ספרי הלכה, אשר בהם מובאים פסקי הלכות בטוב טעם ודעת, לקט נפלא אשר יכיל בקרבו את ההלכות הנחוצות לכל דורשי ה', זו הלכה ברורה, וחפץ ה' בידו מצליח להאיר עיני המעיינים בהלכות חג בחג למיחת לעומקם של הלכות, לדעת את הדרך ילכו בה, והמעשה אשר יעשון.

ביקרא דאוריתא

טלפון: 03-6161616 שלוחה 4 פקס: 0722-606361

הסכמת

מרן הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א

במח"ס שו"ת שבט הקהתי וחבר הבד"ץ מחזיקי הדת, ומגדולי פוסקי דורינו

הרב שמאי קהת הכהן גראס
ראש הרבנים בתי הוראה
"לשכת הפוסקים"
חבר הבד"ץ ב'קהל מחזיקי הדת'
דחסידי בעלזא בא"י
בעמח"ס שו"ת שבט הקהתי
רחוב דברי חיים 7, ירושלים ת"ו

בס"ד

כ"ה חשון תשפ"ז יע"א

לה"ו

לאסהודי האי גברא רבא הגאון המופלג חריף ובקי טובא ר' **יוסף אביטבול** שליט"א בעיר התורה והחסידות בני ברק.

אני מאוד נהנה מכל הספרים וקונטרסים שכבודו מחבר ומגיע אלי ומאוד אני נהנה מהבירורים ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא בדעת נוטה וסברה ישרה וחילו לאורייתא לברר שאלות הקשות בטוב טעם ודעת ובפרט הספר שיצא עכשיו לקראת חנוכה כל השאלות והלכות ששייך לחנוכה כלליה ופרטיה עד לפרטי פרטים הנקרא שערי יוסף.

מנאי המברכו בסייעתא דשמייא שיוכל להמשיך בהרבצת תורה בכתב ובע"פ

כה המעריך מאוד עבודותו עבודת הקודש

הסכמת

מרן הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

הראשון לציון ומח"ס ילקוט יוסף

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel
President of the Great Rabbinical Court

בס"ד, ט"ו כסלו תשפ"ד, 4-401/פ"ד

דברי ברכה

הובא לפני הספר **"שערי יוסף" הלכות חנוכה**. פעולת האברך היקר והנעלה, עמו עוז ותושיה, משנתו סדורה וערוכה, שקדן בתורה, מוכתר במידות ובנימוסין, גן של ורדים, יראת ה' היא אוצרו, טעמו ונימוקו עמו, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, הרה"ג **יוסף אביטבול** שליט"א.

ראיתי שליקט וסידר הלכות חנוכה עם מקורות מהראשונים והאחרונים, והראה את כוחו ממה שחננו ה' בבקיאות רבה ובסברא נכונה וישרה, והרחיב לפרט כל הדינים כיד ה' הטובה עליו, ובפרט שמגלה בקיאות בספרי מרן מלכא, פוסק הדור, אאמו"ר **רבנו עובדיה יוסף** זצוק"ל, וכן בקי בכל ספרי **ילקוט יוסף** ובעיקר בהלכות חנוכה, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ומסודרים היטב בטוב טעם ודעת, בלשון צחה וברורה למען ירוץ הקורא בו, דבר דבור על אופניו, ולפעלא טבא אמינא, איישר חיליה לאורייתא.

ראיתי שכתב שלכתחילה אין להדליק נרות חנוכה בשמן זית למאור כיון שאינו ראוי לאכילה, ואביא את אשר כתבנו בזה, שהדבר פשוט דלא בעינן לנר שבת ונר חנוכה שמן הראוי לאכילה. אף שיש לדון בזה מצד הקריבהו נא לפחתיך או מטעם המותר בפיך. [וראיתי מובא מספר ראש יוסף (שבת כא.) שכתב שאין מדליקין נר חנוכה בעטרן שהוא פסולת של זפת, משום הקריבהו נא לפחתך. ויש להעיר ע"ז. וראה עוד בבא"ח חנ"ל. ובשו"ת בנין עולם (או"ח סימן לט), ועוד כתב בפתח הדביר (ח"ג סי' רמד) שמדברי הרב שער אפרים מבואר דאפי' באיסורי הנאה דאו' ל"ש טעמא דמאיס רק בע"ז. ויש לציין ג"כ לדין קידוש שיין שיש בו משום הקריבהו נא לפתחך אסור לקדש בו. וי"ל. וע"ע בכף החיים (סק"א). ובהל' חג בחג (פ"ח סעיף ט) עפ"ד החזו"א (דגאי סי' ט"ו סק"א). ואכמ"ל בזה].

ובמשנה (שבת כ:) **שנינו**, אין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן וכו' ולא בזפת ולא בשעוה וכו'. [פירש הר"ב, שלא יתן זפת נמס ושעוה ניתכת בנר במקום שמן ומדליק. אבל לעשות כמין פתילה ארוכה שרגילין לעשות משעוה, שרי]. ובגמ' שם, תנא עד כאן פסול פתילות, מכאן ואילך פסול שמנים. פשיטא, שעוה איצטריכא ליה, מהו דתימא לפתילות נמי לא חזיא, קמ"ל. [פרש"י, שלא יתן חתיכת זפת או שעוה בנר במקום שמן, שעוה איצטריכא ליה, לפי שרגילין לעשות כמין פתילה ארוכה והפתילה לתוכה, כמו שאנו עושין, מהו דתימא לפתילה נמי קאסר לה, קמ"ל]. ובתוס' שם כתבו, בני נרבונא אוסרין נר שעוה שלנו, ומפרשי הכי, מהו דתימא לפתילות נמי לא, שאם שם נר שעוה בנר שמן יהא אסור, קמ"ל מכאן ואילך פסול שמנים, כיון שיש בו שמן כשר מותר, אבל נר שעוה בלא שמן אסור להדליק. ול"נ דאם אסור להדליק בלא שמן, כי הניחה בשמן נמי אסור, כדאמרי' לקמן כרך דבר שמדליקין על גבי דבר שאין מדליקין דאסור, א"ו כי לא הניח בשמן נמי שרי. ואמנם הרשב"א שם כתב, יל"פ מהו דתימא שאפי' עשה מן השעוה כעין פתילה, כלומר שעשה מהן כעין נרות של שעוה שלנו, יהא אסור להדליקן, קמ"ל מכאן ואילך פסול שמנים, לומר שאינו אסור אלא בשנתן השעוה והזפת בנר כמין שמן, אבל כשחיברן יחד ועשה מהן פתילה, מותר דנמשך הוא יפה אחר הנר. ומכאן יש להתיר נרות של שעוה בשבת, וכן התירו בתוס', וכן נראה מדברי רש"י. אבל ראיתי בת' רבינו שרירא גאון ז"ל שכתב, ואבוקה של שעוה, לא חזינן מעולם מאן דאדליק בשעוה בבי שמשי, וכל רבוותא דחזינן הוו אסרין. ע"כ. וכן אמרו חכמי נרבונא וכו', ואין פירושם מחוור בעיני, וכו' ע"ש. וכוונת הרשב"א שמותר להדליק בנר שעוה הכרוך עם הפתילה. וע"ע במאירי שם שהאריך בזה דע"כ הפי' בנרות שלנו, הן של שעוה הן של חלב, שמדליקן כדרך שהוא מדליקן בחול, וכן אם עשה נרות כיוצא בהן מזפת. ולא נאסרו

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel
President of the Great Rabbinical Court

אלא דרך שמן, כגון שישים שעוה או זפת בנר שפתילה לתוכו. ומכאן סמכו קצת מפרשים להתיר להשתמש בנרות של שעוה בשבת, וחכמי הדורות שלפנינו מוחין בה, והרי אנו רואים שצריכות הן להטיה ולמחיטה יותר מכל נרות שבעולם. ואף גדולי הפוסקים אסרוה בתשובת שאלה וכו'.

הרי שדעת הראשונים שמעיקר הדין בנר שעוה שלנו מותר להדליק נר שבת. ומבואר, שאין צריך שיהיה השמן ראוי לאכילה, שהרי נר שעוה אינו ראוי לאכילה. [וגם בבא"ח הנ"ל (ש"א פ' וישב אות יב. רש"כ פרשת נח אות ח), כתב בתו"ד דשמן מר שאינו ראוי לאכילה, [שהונח תחת המטה] מותר להדליקו לנר שבת ונ"ח]. וה"ה לגבי נ"ח, שאין סברא לחלק בזה. ולהדיא אי' בגמ' (שבת כא:) פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהן בחנוכה. וזה כולל זפת, שעוה, שמן שריפה, חלב, וכל אלה אינם ראויים לאכילה, ואעפ"כ אמרו שמותר להדליק בהם נ"ח.

וראיתי מי שהעיר בזה ממ"ש בגמ' (שבת כב.), אמר אביי מתחילה היה רבה מהדר להדליק בשמן שומשמין, אמר, האי משך נהורי טפי. כיון דשמע לה להא דריב"ל, מהדר אמשחא דזיתא, אמר, האי צליל נהוריה טפי. ע"כ. וביארו התוס', דאנר חנוכה קאי, ומשום טעמא דמסיק, דנפיש נהוריה טפי, אבל לנר שבת פשיטא דשמן זית מצוה מן המובחר, לפי שנמשך אחר הפתילה טפי מכולהו, כדמוכח במתני' דכולהו מודו ביה דמדליקין. ולכאו' אמאי לא אמר רבה ששמן זית מצוה מן המובחר בגלל שהוא ראוי לאכילה, ומ' דמצד זה אין נ"מ בין שמן שומשמין לשמן זית, כיון ששניהם שמן. ורק משום שזה צלול יותר העדיף שמן זית. וש"מ שא"צ שיהיה ראוי לאכילה אפי' למצוה מן המובחר. ובגמ' הרי איירי לענין מצוה מן המובחר. [אלא שיש להעיר ג"כ למה לא אמרו שמן זית עדיף מחמת דדמי לביהמ"ק. ועכ"פ בודאי דלא בעינן דומיא דביהמת המקדש ממש, דאם כן נצריך שיהיה שמן זית זך כתית למאור, ולזה אין אנו בקיאים כיום].

ומ"מ לא צדק בדבריו, דמאן יימר לן דשמן שומשמין אינו ראוי לאכילה כמו שמן זית. וראה לרבינו עובדיה מברטנורא (פ"ב דשבת מ"ג) שכתב: שמן שומשמין, הוא זרע דק מתוק, ובארץ ישראל נהנים ממנו הרבה. ע"כ. וכ"ה ביכין שם, שמצוי הרבה בארי"י, והעידו שבמצרים עוצרים מהגרעינים הללו שמן טוב למאכל ולהדלקה, מדאינו מעלה עשן, ויש לו גם כן ריח טוב. ע"כ. הא קמן דגם שמן שומשמין ראוי לאכילה.

ועכ"פ לענין הלכה א"צ לנר שבת שיהיה השמן ראוי לאכילה. [ומבואר בראשונים שגם נר שעוה כשר לחנוכה, ודלא כמ"ש המהר"ל מפראג בספר נר מצוה (דף סט ע"ב) פוסל נר שעוה להדלקת נר חנוכה]. וכ"כ בקובץ מים חיים בשם חכם אחד, שאין צריך להדר בחנוכה אחר שמן הראוי לאכילה.

ומצוה מן המובחר להדר בנר שבת אחר שמן זית, כמו בחנוכה. וכמ"ש בש"ע הגר"ז (סי' רסד סעיף יב). ע"כ. וראה בשו"ת משנה הלכות (חלק טו סי' פג) שהביא עוד פוס' שכתבו כן. ועפ"ז כתב שאשה שהיתה רגילה להדליק נרות של שמן זית, וברצונה להדליק נרות של פאראפין רגילים, שלדעתו לכתחילה אין לה לשנות. ועיין בס' חסידים (סימן ע"ב) מעשה באחד שהאריך ימים, ולא מצאו זכות אחר לתלות בו אלא שהדליק בכל ערב שבת בשמן זית. ואמנם כשאין לו שמן זית מדליקין בכולן, וז"פ. וע"ע בתניא רבתי (סי' יב). ע"ש. [ובמחב"ר ובמשנה הלכות הנ"ל].

ובקובץ מבקשי תורה כתב, דמצוה מן המובחר להדליק לחנוכה בשמן כמו שהיה בבית המקדש, שעל ידי זה היה הנס, ובבית המקדש היה השמן ראוי לאכילה, משום שהיה זך ונקי. אבל מותר להדליק בכל השמנים.

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel
President of the Great Rabbinical Court

אלא שאין הכרח לזה ע״פ המבואר בגמ׳ שבת הנ״ל, ומדברי הפוסקים הנ״ל. ול״ד למ״ש בש״ע (או״ח ס׳ קנו) לענין נר ביהכ״נ, דשמן שנמצא בו עכבר אין להדליק בו נר לביהכ״נ, ופשוט דה״ה לנ״ח, וכמו שכתבו הפמ״ג (משב״ז או״ח ו), ובערה״ש (ירי״ד סי׳ קד סק״י), ובמשנ״ב (סי׳ תרעג סק״ג), ושאני שמן שנמצא בו עכבר שנעשה מאוס, ויש משום הקריבהו נא לפחתך, משא״כ בשמן שאינו ראוי לאכילה לא מצד מאיסותו אלא בגלל טעמו המר, דאין בו משום הקריבהו נא לפחתך, אחר שאינו מאוס.

ואע״פ שבספר אבא בם ח״ב (סי׳ ה) כתב שאין להדליק בשמן למאור משום הקריבהו נא לפחתך, אחר שנעשה מזיתים מקולקלים, ופג תוקפו. ע״ש. מ״מ הרי אין נמנעים מלהשתמש בו, ואינו מאוס כמו בשמן שנפל לתוכו עכבר, דשאני התם שנמאס בעיני הבריות, וכמ״ש בברכת יוסף ידיד ח״ג (אות ח סי׳ כב). וכ״כ בספר פסקי שמועות (עמ׳ ק) בשם הרה״ג ר׳ נסים קרליץ ששמן זית למאור כשר להדלקה בחנוכה. וע״ע בספר נר איש וביתו (סימן ז סעיף יא). ובקובץ אוצרות התורה (התשס״ה עמ׳ לג, מא). ובשו״ת אדני פז (ח״ב סי׳ פט), ובקובץ בית הלל (עמ׳ קנה שנה ז קובץ א). ובקובץ תל תלפיות (קובץ סה סימן ח) כתב הרה״ג ר׳ מרדכי גרוס שליט״א, שאין בזה סכנת נפשות אף שנראה ששמן זה מזיק, ומשום הקריבהו נא לפחתיך, שבגמ׳ סוכה (דף מט:) שיש דין הקריבהו נא לפחתיך ביין מגולה, ושם איירי בסכנת נפשות. אך אם אין זה סכנה אין דין הקריבהו אף אם הוא מזיק. ע״כ. וידוע ד׳ הפוס׳ ששמן שנפל לתוכו עכבר אסור להדליק בו.

ובאיזה עלון כתבו, טוב שידליק בשמן זית הראוי לאכילה ולא הראוי למאור, משום הקריבהו לפחתיך, שהרי אם יבוא אורח לביתו ויתן לו משמן זה, לא ירצה האורח לאכול ממנו, שהרי כתוב עליו למאור ולא לאכילה. והסוחרים אומרים שכתבו כן רק בשביל המס, ועכ״ז הקריבהו נא לפחתיך. עכ״ד. [קול צופייך]. ומקור דבריו כנראה עפ״ד הבא״ח הנ״ל. ותמוה, שלפי דבריו היה לאסור להדליק בו, שדין הקריבהו נא לפחתיך איננו רק להידור, אלא מעיקר הדין. ובספר מאמר מרדכי (מתנרים חנוכה אות א), כתב טוב שידליק בשמן זית הראוי לאכילה ולא בשמן זית למאור, שאפשר שיש בזה מן זלזול להדליק בשמן פגום, אך עכ״פ שמן זה עדיף על שמן שומשמין וכדומה שאינם מזיתים, משום דלמעשה גם שמן למאור ראוי לאכילה, ורק משום שמירת יתר משרד הבריאות פוסלו לאכילה. ע״כ. [וזה סותר למ״ש בעלון הנז׳]. ואינו נכון לדינא.

ובספר אשרי האיש (ח״ג עמוד רלט) כתב, דמה שמצוי היום שמן זית להדלקה ולא לאכילה, ודאי יש ענין להדר להדליק דוקא בשמן זית הראוי לאכילה, כמו שהיה בהדלקת המנורה, וכל הנידון מה מהודר יותר. ויש בזה כמה דרגות. א. שמן כתית. ב. שמן זית זך, דהיינו מזוקק, שאיבד מעט מאיכותו בשעת הזיקוק. ג. שמן הנעשה בעיקר מגפת זית ואינו ראוי למאכל, ועוד. וכל זה דרגות בהידור, שקרוב קרוב לשמן שהיה במקדש מהודר יותר. וכן שמן שנתבשל שאינו ראוי למדורה, אינו מהודר לנר חנוכה. וכן שמן שנפל לתוכו לכלוך, אע״פ שכשר מ״מ רצוי להדר.

ואם הוא שמן שראוי להדלקה, ומסוכן לאכילה, לפי שיטת המג״א דדינא דהמותר בפיך נאמר על כל המצוות, א״כ היכא דמחמת הסכנה יש איסור לאכלו, יהיה גם אסור להדליק בו. עכ״ד.

ויש להעיר בזה, דמנ״ל להדר כל כך שיהיה קרוב לשמן של בית המקדש. ודי לנו שיש לו שם של שמן זית, ויש בכך זכר לנס שנעשה במקדש.

גם מה שכתב לגבי שמן שאינו ראוי לאכילה, יש להעיר, שהרי האח׳ חלקו על דברי המג״א, והוכיחו כן מדברי הרמב״ן והר״ן והרשב״ץ, ועוד.

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel
President of the Great Rabbinical Court

גם בספר משנת יעקב (זמנים עמוד ג אות ט), כתב, השנה יצאה הוראה מחכם גאון אחד, שאין להשתמש לנר חנוכה בשמן זית שרשום על הבקבוק שהוא רק להדלקה, ומשום הקריבהו נא לפחתיך, ואצלי משתמשים בזה לנרות שבת ונרות חנוכה, ואין שום סיבה לאסור בזה.

ובספר גבורי כח (סימן י סעיף מב בהערה) הביא בשם הרה"ג ר"ח קנייבסקי ששמן מר עם חומציות גבוהה שנמנעים לאכלו וכתוב עליו שאינו ראוי לאכילה, שכמדומה מחמירים בזה. אולם הגראי"ל שטיינמן השיב, ששמן זית למאור ראוי לכתחלה להדלקת נ"ת, ואף אם אינו ראוי למקדש, מסתבר שלא הצריכו לנ"ת דומיא דמקדש, רק בדבר הניכר, וזה דבר שאינו ניכר לרואה על השמן אם הוא ראוי לאכילה אם לאו. ושפיר הוי דומיא דמקדש.

הדרן למילתא קמייתא, שמצוה מן המובחר בשמן זית בגלל שאורו נמשך יותר, וכמבואר בגמ' שם, ועיין בתוס' ובמאירי שם, ובמרדכי, ובספר הרוקח (סי' רכז) ובאורחות חיים (חנוכה אות ז), וכ"פ הרמ"א (תרעג ס"א), וברש"ל (פ"ס פה).

ויש להוסיף מ"ש בפר"ח (סי' תרע"ג) והובא בכסא אליהו, דעיקר מצות נ"ח בשמן זית, זכר לנס שנעשה בשמן זית. ע"ש. ומשמע דלגבי נ"ש ההידור להדליק בשמן זית אינו מפני דדמי למנורה שבביהמ"ק, דזה לא שייך בנ"ש, אלא משום דנמשך טפי אחר הפתילה, ואורו צלול, וא"כ ה"ה בשמן מר שאינו ראוי לאכילה אבל נמשך שפיר אחר הפתילה, דש"ד להדליק בו. וגם בנר חנוכה שיש הידור ליקח שמן זית דוגמת ביהמ"ק, מאן יימר לן דבעינן שיהיה שמן זית ראוי לאכילה בדיוק כפי שהיה בביהמ"ק, ולכאורה מקיים את ההידור במה שהוא שמן זית מעין מה שהיה ביהמ"ק, ומה לי אם ראוי לאכילה או לא. [דא"א שיהיה דומיא דביהמ"ק ממש, דאטו נצריך שיהיה שמן זית זך כתית למאור, והרי אין אנו בקיאים בכך. אלא די שיהיה שמן הנעשה מזיתים, לזכר מה שהיה בביהמ"ק].

והדרגות של הדלקת נר חנוכה הוא א. שמן זית כתית. ב. שמן זית זך דהיינו מזוקק שאיבד מעט מאיכותו בשעת הזיקוק. ג. שמן הנעשה בעיקר מגפת זית ואינו ראוי למאכל, וכמו שמן למאור, והוא עדיף על שאר השמנים שלא נעשים מזית, כגון שמן סויה או שמן קנולה.

ובמה שכתב לענין זמן הדלקת נרות, הנה הראוני שהרב יצחק ברדא כתב לחלוק גם בד"ד על מרן אאמו"ר זיע"א, וקבע שיש להדליק נר חנוכה בשקיעה, בניגוד לכל מה שנהגו כל רבותינו הספרדים בכל הדורות. וגם בזה הוא משנה מהמסורת שיש בידינו מגדולי הדורות, והורס את קבלת המסורת מדור לדור, והרי משה קיבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וכו'. ומסורת הכל בידינו ואיך אפשר לעקור המסורת. ובעיקר הדבר הנה מנהגינו להדליק נרות חנוכה בצאה"כ ולא בשקיעה, ודלא כמ"ש הרב יצחק ברדא מכסא רחמים, להורות נגד הש"ע. ואבאר דין זה בקיצור: מרן בש"ע (סי' תערב ס"א): אין מדליקים נר חנוכה קודם שתשקע החמה, אלא עם סוף שקיעתה, לא מאחרים ולא מקדימים. וכתבו האחרונים, שסוף שקיעה היינו צאה"כ, וכמו שאמרו כיו"ב (תענית יב.) כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית, והיינו צאה"כ. וכן פי' הרא"ש שם. וכ"ה בטור. וכ"כ התוס' (מנחות כ:) בשם ר"ת, דהיכא דאמרינן משתשקע החמה היינו סוף שקיעה, כדאמרינן (שבת סא:) גבי נר חנוכה מצותה משתשקע החמה, ואי בתחלת שקיעה עדיין היום גדול והוה שרגא בטיהרא, אלא ודאי דהיינו בסוף שקיעה. ע"ש. וכ"כ התוס' בזבחים (נו.). וע"ע בתוס' (ע"ז לח). וכ"כ ר"ת בספר הישר (סי"ס רכא), שבכל מקום שאמרו משתשקע החמה היינו לילה שהוא צאה"כ. וכ"כ בס' המנהיג (הל' חנוכה סי' קמז). וכן פירש המג"א כאן דהיינו בצאה"כ. וכן כתבו הרבה אחרונים,

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel
President of the Great Rabbinical Court

ומהם: הב״ח, שיורי כנה״ג, תפלה לדוד, חמדת ימים, משחא דרבותא, מאמ״ר, חיי אדם, דרך החיים, א״ר, א״א, תוספת חיים, בא״ח (פר׳ רישב אות ז), ובכה״ח (סי׳ תרעב סק״ב). ועור.

והנה אף שדעת מרן הש״ע בענין צאה״כ כשיטת ר״ת, כמבואר בש״ע (סי׳ רסא) [וראה בילקו״י שבת כרך א׳ מהדורת תשע״א (סי׳ רסא) אריכות בזה], מ״מ מנהג הכל כסברת הגאונים, וכמ״ש מהר״י נבון בספר נחפה בכסף (דף קנ״ד עמוד ג), ובגט מקושר (דף ק״ח ע״ב). ובפרט בדרבנן שיש לסמוך על המנהג בזה, ורק בדאורייתא לחומרא עבדינן כר״ת. וע״ע בזה באורך בשו״ת יביע אומר ח״ב (חאו״ח סי׳ כא וכמילואים).

והן אמת שבביאורי הגר״א (ריש סי׳ תרעב) כתב לחלוק על מרן הש״ע בדין זה, וס״ל שהעיקר כהרשב״א והר״ן דסבירא להו שהוא תחלת שקיעתה, ולא סוף שקיעתה כדעת הרא״ש. וכן הסכים המרדכי (סוף פ״ב דשבת). וכ״ד הפר״ח. וכ״ה בביאור הלכה (ר״ס תרעב). מכל מקום אנן אחכא דמרן סמכינן, שסמך על הראשונים הנ״ל. וה׳ עמו שהלכה כמותו. וכן דעת כל האחרונים הנ״ל.

והנה הפר״ח הביא ראיה לזה מהגמרא (כ״מ פח:) משיכנסו מכי מתחיל פקוסייהו וכו׳. ומרן באמו״ר העיר בזה, דהא בזבחים (נו:) אמרו, משתשקע החמה, ועל כרחך היינו צאה״כ. וכן הביא להדיא בספר הישר (הנדפס מחדש ס״ס רכא) שבכל מקום משתשקע החמה היינו לילה. וראיה לדבר נר חנוכה שמצותה משתשקע החמה, והיינו לילה. וכן בזבחים (שם) משתשקע, וההוא צאה״כ וכו׳. ובשו״ת יצחק ירנן (ח״א סי׳ נא עמוד תנז) לא דק בדברי ספר הישר. כיעו״ש. ועיין עוד בספר המנהיג (הלכות חנוכה סי׳ קמז) שכתב, דהאי משתשקע החמה היינו כשקיעה דתענית (יב:) דהוי צאה״כ, והיינו בסוף שקיעה, כי עד צאה״כ יממא הוא, משקיעה ראשונה עד צאת הכוכבים יש ה׳ מילין והוא משקיעת החמה האחרון ואילך.

גם הגר״ש משאש זצ״ל בשו״ת שמש ומגן (ח״א חאו״ח סי׳ לא, וסי׳ לב, הלן), העיר בזה שחלילה לזוז מפסק מרן, ודלא כהמתחכמים בזה, לחלוק על פסק מרן הש״ע, דקי״ל כוותיה אפי׳ נגד אלף פוסקים, והאריך להשיב על דברי המפקפקים בזה. והעלה בסיום דבריו, קם דינא, שהאמת הברור להלכה ולמעשה, שאין מדליקים נר חנוכה אלא עם סוף שקיעת החמה, דהיינו צאה״כ, כמו שפסק מרן, שקבלנו הוראותיו, ואין דבריו צריכים חיזוק, וכך הוא המנהג, וכן ראוי להורות. ע״ש. וע״ע בתשובות והנהגות (ח״ב סי׳ שכב אות ג). והנה גם בשיטת הגר״א אין הדברים ברורים כ״כ, שאע״פ שבביאורי הגר״א כאן, וכן בפרי חדש כתבו שפירוש משתשקע החמה, הוא תחלת שקיעה, כההיא דבב״מ (פח:) משיפקסו. והוסיף הגר״א, שכן משמע בהדיא בחידושי הרשב״א והר״ן. ושכן עיקר. אולם בביאורי הגר״א יו״ד (סי׳ רסז ס״ק יז) כתב, דהברייתא דמצות נר חנוכה משתשקע החמה, ר׳ יהודה היא, אבל אנן קי״ל כר׳ יוסי לחומרא, דס״ל כל ביה״ש דר׳ יהודה יום הוא, מש״ה כתבו הפוסקים בתענית ובחנוכה דבעינן שיהיה צאה״כ, משום דקי״ל כר׳ יוסי לחומרא. עכ״ד. וכבר העיר מזה בחזו״ע כאן.

וראיתי שבתשובה״נ (ח״ב סימן שלה. תע״נ במתע״ז ח״ב סי׳ קנד) כתב שראה כת״י מהגאון רבי נתן צבי רבינוביץ אב״ד דליקעוו, שכתב, בשנת תרמ״ג כתבתי בווילנא והושבתי עדות בשם חתן מו״ר יוסף מו״ץ זצ״ל, שהוא היה מתפלל בקלויז של הגר״א זצ״ל, והמנהג היה להדליק נ״ח שעה אחרי שקיעת החמה. והגאון הנ״ל תיקן להקדים 12 מינוט, ע״ש. הרי בזה עדות שבביהמ״ד של הגר״א זצ״ל גופא איחרו להדליק עד שעה לאחרי השקיעה והיינו בצאה״כ. [ואולי הכוונה דוקא על נר של ביהכ״נ. אך מסברא אין חילוק, ואדרבה בנר של ביהכ״נ אפשר להקדים טפי].

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel
President of the Great Rabbinical Court

ובספר שערי רחמים מנהגי הגר״א (סימן קמג) כתב: זמן הדלקת נר חנוכה משתשקע החמה קודם צאה״כ, על כן מדליקין קודם מעריב, חצי שעה אחר זמן כלות רגל מן השוק, מדליק בלא ברכה.

וע״ע בס׳ מעשה רב (אר׳ רכח) שכתב ״זמן הדלקת נר חנוכה משתשקע החמה קודם צאה״כ, וכן מדליקין קודם תפלת מעריב״, ולכאו׳ משמע דלא בעינן שידליק מתחלת השקיעה, ואפשר נמי סמוך לצאה״כ.

עוד כתב שם, שיש בזה סתירה בדעת הגר״א, שבהלכות מילה העלה הגר״א שזמן ההדלקה הוא בסוף שקיעה, ואילו בהלכות חנוכה כתב שהוא עם השקיעה.

והחזו״א נהג להדליק נרות חנוכה כעשרים דקות מהשקיעה, וטעמו שאפי׳ אם הזמן הוא לכתחילה תחלת השקיעה, מ״מ עד חצי שעה יוצאים עכ״פ בדיעבד, וטוב להדליק עשרים דקות אחרי השקיעה שאולי זהו זמנה לכתחילה. וכן נהג האדמו״ר רבי ישראל אלתר מגור זצ״ל, להדליק בשעה חמש בדיוק, שהוא כעשרים דקות אחרי שקיעת החמה. ודלא כמנהגו של הגרי״ז להדליק בשקיעה.

וע״ש (בסי׳ שמב) שהגר״מ סולווייצ׳יק זצ״ל, אמר שגם להגר״א זמן המצוה אחרי צאה״כ, שהלא פועלים עבדו עד צאה״כ וכמבואר במגילה (כ:) ואנחנו עושים במלאכה וגו׳ מעלות השחר עד צאה״כ, והזמן של כלה רגל מן השוק גם להגר״א הוא חצי שעה מצאה״כ, רק שמדליקין קודם, והיינו משקיעה, ועכ״פ צריך גם להגר״א שימלא שמן שידלק חצי שעה לאחר צאה״כ, ומה שמדליקין עם השקיעה היינו משום מאי דאי׳ במס׳ סופרים (פרק כ) זכר לדבר לא ימיש עמוד הענן מלמד שעמוד הענן משלים לעמוד האש, והיינו שבא עמוד האש קודם שישקע עמוד הענן, ולכן כאן מדליקין לפני לילה והיינו מיד משקיעה והלאה. אבל קיום המצוה גם לדעת הגר״א הוא בצאה״כ וחצי שעה אח״כ, שרק אז כלה רגל מהשוק. ולפ״ז בודאי גם לדעת הגר״א לא צריך להזדרז להדליק בתוך חצי שעה מהתחלת השקיעה לעיכובא. ומ״מ לשון הרמב״ם ״זמנה עם שקיעת החמה לא מקדימין ולא מאחרין, ומדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, וכמה זמן זה כמו חצי שעה או יותר״, לא משמע כן.

ובס׳ אשרי האיש (ח״ג עמ״ד רנב) העיר עוד לגבי שיטת הגר״א בזמן ההדלקה, שכיון דבלא״ה זמן השקיעה האמיתי אינו ברור לנו, שהרי להגר״א ע״פ הגאונים זמן צאה״כ הוא י״ג וחצי דקות אחרי השקיעה, ובמציאות אצלינו אין רואים כוכבים בזמן זה. ומזה נראה שזמן השקיעה מאוחר יותר. ולכן אנו מקפידים שלא להתפלל ערבית בזמן זה. וכן שלא לעשות מלאכה במוצ״ש אלא בזמן מאוחר יותר. לכן יש מדליקים כעשר דקות אחרי השקיעה שבלוחות שאז קרוב להניח שכבר הגיע זמן השקיעה, וגם נראה בחוש דאז לא הוי כשרגא בטיהרא. ע״כ. ומ״מ אנן בדידן נקטי׳ כמו שנתבאר.

ובלא״ה נכון יותר להדליק בצאה״כ ולא קודם, שאף שיש כאן כמה ספיקות, מצד ביה״ש, ומצד מ״ש מרן בש״ע די״א דמי שהוא טרוד יכול להקדים מפלג המנחה. מ״מ הרי דעת רוב הראשונים כשיטת ר״ת, שתחילת ביה״ש הוא רק נ״ח דקות וחצי אחר שקיעת גוף השמש. וכ״פ מרן. ועוד דשיטת ר׳ יוסי, שכל ביה״ש שלנו יום גמור הוא, וי״א שמעיקר הדין הכי נקטינן. [וע׳ היטב בביאור הגר״א הנד]. וגם מצד ספיקא של ביה״ש, י״ל דהכא שאני שחכמים שג״כ מספקא להו בביה״ש, אעפ״כ תיקנו זמן קצוב [וכמו שלענין שיעור השמן לא שמענו שלכתחלה ראוי ליתן שיעור של י״ג וחצי דקות נוספים על שיעור חצי שעה, מטעם ספיקא של ביה״ש. או בהיפך ששיעור חצי שעה, אינו מטעם ודאי, אלא י״ג וחצי דקות ממנו הוא רק מכח ספק. ובע״כ ששיעור שאמרו חכמים משתשקע החמה עד שתכלה וכו׳, הוא מבלי הספק של ביה״ש, אלא דבר ברור אמרו, שיעור חצי שעה]. ושמא הכוונה בדוקא לצאה״כ. ואם כן

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel
President of the Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

המובחר ביותר הוא להדליק כרבע שעה או עשרים דקות אחרי השקיעה שלנו. וגם לשיטת ר״ת בענין צאה״כ, י״ל דשפיר דמי, כיון דסו״ס הכל הוא בתוך זמן פלג המנחה לשיטת ר״ת, שהוא ג׳ דקות לפני השקיעה שלנו.

וכיו״ב יש להעיר לגבי תעניות, דהא מבואר בראשונים ובאחרונים שבכל התעניות יש לאכול רק בצאה״כ, ולכאורה אמאי לא נקל בביה״ש של תענית י׳ בטבת, י״ז בתמוז, תענית אסתר, וצום גדליה, מצד ספד״ר לקו׳. וע׳ בגמ׳ תענית יב. כל תענית שלא שקעה עליו החמה אינה תענית. ומפרש הרא״ש דהיינו סוף שקיעה, צאה״כ. וכך כותבים התוס׳ בשם ר״ת, וכ״ה בס׳ הישר לר״ת, וכ״כ המנהיג, הגהות מרדכי, הראבי״ה, והטור (סי׳ תקסב). ובבב״י הביא שכך משמע גם בהגמ״י בשם סמ״ק. וכ״פ הש״ע שם. דכל תענית שלא שקעה עליו חמה, דהיינו שלא השלימו עד צאה״כ, אינו תענית. ובמג״א ציין שכ״כ בהגמ״י [הנז׳]. וכ״כ הלבוש (סי׳ תקס״ד) דצריך להשלים התענית עד צה״כ. וכ״פ במשנ״ב בשעה״צ.

אמנם בערוה״ש הביא מרבינו יונה דהיינו שקיעה. וכותב שהמיקל אין מזניחין אותו. ומסתייע מהרא״ש בשבת. אלא שבקרבן נתנאל כתב דאיירי בהתנה. הלא״ה בע׳ צאה״כ.

וצ״ל, שאנו מחמירין בביה״ש משום שאין יודעין אם הלכה כרי״ה או כר״, ותרי קולי לא מקילינן, וכ״כ בגבורת ארי (תענית יב:) דמה שאסור לאכול בביה״ש בתעניות כדי שלא יהיה תרתי דסתרי, שאם תתיר בהתחלה אז נתיר גם בסוף. וכן מבואר בשעה״צ (תקס״ב א). דמחמרינן להמתין עד צאה״כ דאין אנו בקיאין בזמן ביה״ש. ובפרט דאפשר שהלכה כר׳ יוסי, שלדעתו אין להקל בביה״ש שלנו. וכ״כ בק״נ. ולגבי ט״ב הוא מדינא דגמ׳ להמתין לצאה״כ, כמבואר בפסחים נד. דספק שלהן אסור.

וע״ע בביאה״ל (סי׳ רסא) שכ׳ דביה״ש הוי חסרון ידיעה ולא אמרי׳ ביה ספד״ר. וע׳ בעין יצחק ח״ב (עמ׳ רטז) דבספק חסרון ידיעה גם בד״ר לא אזלי׳ לקולא. וכדמשמע במרדכי (פ״ד מע״ז), וכ״כ הרדב״ז, והמהרשד״ם. אלא דבספק חסרון ידיעה לכל העולם אינו בכלל ספק חסרון ידיעה כמבואר שם. ובנ״ד הוי ספק חסרון ידיעה לכל העולם. וע״ש בעין יצחק, וכן ביבי״א ח״ח (יו״ד סי׳ נב). ובשו״ע סי׳ תפט ס״א מבואר דמעיקר הדין אפשר לברך ולספור העומר בביה״ש, משום ספד״ר, כמ״ש התוס׳ במנחות סו. ורק המדקדקים ממתינים לצאה״כ, ומאי שנא תענית מספיה״ע.

וצ״ל דאם נתיר לו לאכול בביה״ש על הצד שהוא יום איבד את התענית, וכן לר׳ יוסי. וע׳ במאו״י (א, עמ׳ צב תעמ׳ ד). ובילקו״י חנוכה (עמ׳ רמג) דלגבי נ״ח אף שהוא דרבנן לא מקילין להדליק בביה״ש, כיון שמסתבר שחכמים קבעו חצי שעה לפי המציאות של תכלה רגל מן השוק. ומציאות זו מתחילה מצאה״כ.

והנה פטור בני ישיבות מהדלקת נר חנוכה מבוסס על דברי הראשונים, וז״ל **התרומה** (כמפתחות סי׳ רכט): ״ותלמידים ההולכים ללמוד חוץ מביתם, וכן אורח, אינם צריכים בחנוכה להדליק או להשתתף בנר, אם יודע **שאביו ואמו או ביו** מדליקים עליו במקומו, וכדאמר ר׳ זירא, כיון דנסיבנא לא צריכנא להשתתף בהדי אושפיזאי, כיון דקא מדלקי עלי בגו ביתאי. ע״כ.

והובא ג״כ **במחזור ויטרי** (סי׳ תלח): ״ואנשים הרבה בבית אע״פ שחלוקין באכילה ישתתפו לקנות נר אחד ותו לא. ואם הוא במקום אחר כגון הבאים ללמוד חוץ לביתם או אורח, א״צ ליתן בנר אם יודע שאשתו **או אביו ואמו** מדליקין במקומן, כדא״ר זירא כי הוינא בי רב וכו׳״. ע״כ.

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel
President of the Great Rabbinical Court

וכ״כ **בספר הפרנס** (סימן קנב): ודיורין הרבה בבית אחד ישתתפו לקנות הנרות ותו לא צריך, והמהדרין מן המהדרין נר לכל אחד ואחד, ומי שהוא אורח ויודע שמדליקין עליו בביתו **אשתו או אביו ואמו** או בני ביתו, אז אין צריך לתת להם מעות להשתתף במקום שהוא. ע״כ.

וכ״כ **בחידושי מהרי״ח ממגדינבורג** (שבת שם): ואי מדלקו עליה בגו ביתיה אינו צריך, וה״ה הסמוך על שלחן אביו שאינו צריך. ע״כ. והיינו אף שעתה אינו נמצא שם אלא מתאכסן בבית אחר.

ומבואר שאין חילוק בין אשתו לאביו ואמו, אלא גם אביו ואמו מוציאין אותו ידי חובה ואע״פ שאינו נמצא עמהם. ולפ״ז צ״ל, שרבי זירא, קודם שישא אשה, לא היו לו הורים המדליקים עליו בביתם. וא״כ היכא שהוריהם של הבחורים מדליקים עליהם בביתם, אף הם יוצאים ידי חובה בהדלקת הוריהם, דמעיקרא אין על הבחורים חיוב פרטני בהדלקת נר חנוכה, ואינם צריכים להדליק ולא להשתתף, כי המצוה היא ״נר איש וביתו״. ואפי׳ אם יש להם פתח בפני עצמם, אינם צריכים להדליק, ומ״ש מרן הש״ע, שאם יש לו פתח פתוח לעצמו צריך להדליק בפתח חדרו, זהו בזמן שהיו מדליקים בחוץ לפרסומי ניסא, שאם לא ידליק איכא חשדא. וכמ״ש הטור בשם הרא״ש, והמג״א (סק״ה). אבל לדידן שאנו מדליקים בפנים ממש, אינו צריך להדליק. וכמו שכתבו הרשב״א בתשובה (סימן תקמא), **והסמ״ק** (סי׳ רפ), **והמרדכי** (סי׳ רסז). **והארחות חיים** (חנוכה סי׳ יג) בשם הר״ר מקורביל, התרומה. ועוד ראשונים.

וראש ישיבת קול יעקב הרב יהודה עדס בס׳ שעורי חנוכה ציטט לשון **רבינו ירוחם** (נתיב תשיעי ח״א) בזה״ל: ״אכסנאי צריך לפרוע שום דבר בשמן וכו׳, וכל זה מיירי באדם שאינו נשוי.״ ע״כ ציטוט משערי יהודה.

אך משום מה ראש הישיבה הנ״ל מחק את המשך הדברים שברבינו ירוחם, כי הנה ז״ל בהמשך דבריו: וכל זה מיירי באדם שאינו נשוי, ״ואין מדליקין עליו בתוך ביתו״. ע״כ. והנה באדם שאינו נשוי שמדליקים עליו בתוך ביתו, בודאי הכוונה שההורים מדליקין עליו בביתו, שהרי אין לו אשה, ונמצא שהבן יוצא י״ח נ״ח בהדלקת ההורים. וא״כ היאך דייק מרבינו ירוחם שרק אשתו מוציאתו י״ח נ״ח, בעוד שהדברים מפורשים להדיא שלא כדבריו.

עוד הביא מ״ש **בשאלתות דרב אחאי גאון**, בזה״ל: ואפי׳ אורח חייב לאשתפופי בהדי בעל הבית בנר חנוכה, והוא שהיה רווק, אבל יש לו אשה אינו צריך. ע״כ ציטט בשערי יהודה,

אך גם כאן הרב הנ״ל שינה מחק משום מה את המשך הדברים שבשאלתות, כי זה לשונו: אבל יש לו אשה אינו צריך, ״שאנשי ביתו מדליקין עליו בביתו״. ע״כ. ומבואר שלאו דוקא אשתו מוציאתו י״ח נ״ח, אלא **״אנשי ביתו״** שבכלל אנשי ביתו זה בני וההורים. ואין הכוונה לאשתו בלבד, אלא כל אנשי ביתו.

וז״ל הריא״ז: אכסנאי חייב בנ״ח. אך אם יש לו אשה אינו צריך. ע״כ. ודייק מזה שדוקא אשתו מוציאתו י״ח ולא ההורים. אך ז״ל הריא״ז בהמשך דבריו: והרואה נ״ח ואינו מדליק כגון שמדלקת עליו אשתו ״או אחד מבני ביתו״ והוא אינו שם, ה״ז מברך וכו׳. ע״כ. והיינו דס״ל כדעת הראשונים שברכת הרואה שייכת גם במי שמדליקין עליו בתוך ביתו, כל עוד אינו מדליק בעצמו. ומהו שכתב אשתו, או אחד מבני ביתו, הנה דלאו דוקא אשתו מוציאתו י״ח אלא גם ״אנשי ביתו״. ומעתה כיון שגם בני ביתו מוציאין אותו י״ח, אמאי נימא דהוריו אינם בכלל אנשי ביתו.

ואע״פ שאין בני הישיבה נוכחים בעת שמדליקים הוריהם נ״ח, אין בכך כלום, וכדמוכח מהמעשה של ר׳ זירא לאחר נישואיו, שהיה יוצא בהדלקת אשתו אף שלא היה נוכח בשעת ההדלקה. וכ״כ הב״ח (סי׳

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel
President of the Great Rabbinical Court

תרתמ) שמן הדין יוצא אפי׳ אינו עומד אצלו. וכן מתבאר מדברי רבינו **מאיר המעילי בספר המאורות** (מגילה יט: עמ׳ שכח), **שהאשה מוציאה את האנשים בהדלקת נ״ח, כי א״צ שיהיו שם בעת ההדלקה.**

והמהרש״ל **בתשובה** (סימן פח) כתב: היכא שאינו רוצה לצאת בהדלקה של אשתו שמדלקת עליו בבית נראה דלאו כל כמיניה ואינו יכול לברך. ומה שהאידנא הבחורים מחמירים על עצמם שלא להשתתף בפריטי, ועדיפי לדעתייהו מר״ז (שם כג), זהו מנהג אשכנז שמגביהין הטפל ומניחין העיקר והלואי שלא יקילו במצות החמורות. ע״כ. ומשמע לכאורה דס״ל שהבחורים צריכים להשתתף, אלא שמהרש״ל תמה עליהם למה מחמירים להדליק בפני עצמם, דאטו ר״ז לא היה מחמיר, ואם ר״ז לא החמיר להדליק בפני עצמו, למה יחמירו הם.

והנה המג״א (ס׳ תרעו סק״א) **למד מדברי מהרש״ל שהבחורים צריכים להשתתף**, וד״ל המג״א שם: כתב בתשובת מהרש״ל, גם הבחורים צריכים להשתתף, ואפשר דהיינו דוקא כשאוכל בפני עצמו, אבל בסמוך על שלחן בעה״ב, הרי הוא בכלל בני ביתו, ומן הדין א״צ להדליק, אא״כ רוצה להיות מן המהדרין. ע״כ. ומ״מ יש לדחות, שכ״ז אמור בבחורי ישיבות שאינם נחשבים סמוכים על שלחן אביהם כמו שהיה מצוי בזמנם, שהיו מרחקים ולא היתה תחבורה כמו היום, וכשהלכו ללמוד אצל רבם התנתקו לזמן רב מביתם. אבל בבחורי ישיבות שנסמכים על שלחן אביהם, גם המג״א מודה.

ומה שכתב בספר הנ״ל דדוקא אשתו פוטרתו מההדלקה ולא אביו ואמו, מפני שאשתו כגופו, הנה בדברי הראשונים הנ״ל מבואר שאין חילוק בזה, וכל שמדליקין עליו בביתו, גם באביו ואמו, הבנים נפטרים מחיוב ההדלקה כי חיוב נר חנוכה נר איש וביתו, ואינו חיוב על כל אחד ואחד כמו לולב וכדר׳. ומה שכתבו כמה אחרונים בענין נ״ח דאשתו כגופו, [אליהו רבה אות ג׳. פמ״ג מש״ז אות א], כתבו כן לענין שאין אשתו צריכה להדליק, גם להסוברים דמהדרין מן המהדרין היינו על כל אחד ואחד מבני הבית, וע״ז כתבו דאשתו כגופו ואינה צריכה להדליק בפ״ע. אבל לא כתבו כן למימר שדוקא אשתו מוציאתו י״ח ולא אביו ואמו.

וכן מבואר להדיא בדברי **רבינו יהונתן מלוניל** שם, שכתב ״שיש לו אשה ובנים וכו׳״, והיינו או אשה או בנים, דא״א לומר שהוא בדוקא. וכן מדוקדק בדברי הריא״ז פ״ב דשבת, דלא אמרינן בזה אשתו כגופו.

ובספר שיעורי חנוכה הנ״ל (ס׳ יד) **לדחות את הדברים** הנ״ל, וכתב שיש לדייק מדברי המחזור ויטרי שכתב אם אביו ואמו מדליקין ״במקומם״, ומשמע שאביו ואמו מדליקים עבור ילדיהם כמו שיטת הרמב״ם, שהאב מדליק נרות לפי מספר בני הבית שיש בביתו. שאם יש עשרה ילדים, מדליק ביום השמיני שמונים נרות. וזהו שכתב, מדליקין במקומם. אך אנו פוסקים כמו דעת מרן הש״ע שהאב מדליק נר אחד ומוסיף בכל לילה נר, ואין מדליקין במקום הילדים, ואין מוציאין אותם, כי לא ניכר שהדליק עבורם, ולכן בני הישיבות צריכים להדליק בברכה בחדרם בישיבה.

אולם תמוה, דמ״ש במחזור ויטרי במקומם, בודאי שהכוונה פשוטה שהם מדליקין במקום שהם נמצאים, הבן נמצא במקום אחד, ללמוד תורה, וההורים נמצאים במקומם, והם מדליקין עבורו. ומה שכתב במקומם היינו בביתם שלהם. ואילו היתה כוונת המחזור ויטרי לומר שהאבא מדליק במקום בנו, והיינו עבורו, היה צ״ל מדליקין עבורם, או מדליקין בשבילם, אבל לא לומר מדליקין במקומם, כיון שפירוש המילה במקומם הוא שאני עושה דבר במקומו, דבר שאני לא חייב לעשותו, וכאן בודאי שהאב חייב

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel
President of the Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

להדליק נר חנוכה עבור עצמו, אלא שהוא מדליק גם עבור בנו זה, והכוונה מדליקין במקומם היינו במקום שלהם, כלומר בביתם.

ועוד, אם נדקדק היטב בלשון המחזור ויטרי כתוב שם, אם יודע שאשתו או אביו ואמו מדליקין במקומם. ואם כדבריו, הרי הוא מתחיל בלשון יחיד אם יודע, ומסיים בלשון רבים במקומם, והיה צריך לומר במקומו. אלא ודאי הכוונה אביו ואמו מדליקין במקומם היינו בביתם, במקום שהם נמצאים. ונמצא שהדיוק של מרן זיע"א אמת ויציב וקיים, שדעת המחזור ויטרי שהדלקת האב דומה להדלקת האשה על בעלה, וכשם שהאשה מוציאה י"ח את בעלה בהדלקת נר חנוכה, כך האב מוציא ידי חובה בהדלקת נ"ח את בנו הלומד תורה במקום אחר.

ומ"ש עוד בספר הנ"ל, דאין בן ישיבה חשיב כסמוך על שלחן הוריו, אלא כסמוך על שלחן הישיבה בה נמצא. תמוה, שהרי המחבר עצמו הורה לתלמידיו הרווקים תושבי חו"ל שיעשו כאן בארץ ב' ימים טובים של גלויות, דחשיבי כתושבי חו"ל, סמוכים על שלחן הוריהם בחו"ל, יעשו קידוש יתפללו תפלת יו"ט, ולא יניחו תפילין. וא"כ זה סותר למה שפסק גבי חנוכה דחשובים כסמוכים על שלחן הישיבה. וצ"ע.

ומה יענה עמ"ש בתשו' גן המלך דאורח שכל מחסורו על בעה"ב, כשהוא מדליק פוטר את האורח גם בלי להשתתף בפרוטה, ולפ"ז אם הישיבה מדליקה בחדר האוכל כל בני הישיבה נפטרים. וכל האחרונים הביאו את דברי גן המלך להלכה. וכתבו שכן המנהג. ומה יענה על כל שאר הצירופים שצירף ביחו"ד, דשמא יוצאים י"ח בהדלקת נר חנוכה בביהמ"ד, כדין בית כנסת, ושמא יוצאים י"ח בהדלקת ראש הישיבה בביתו.

גם מה שכתב בספר שם, שמדברי הראשונים מוכח שרק אשתו מוציאה אותו, ולא בבחורים, וכמו שמבואר מלשון השאלתות ועוד. ע"כ. גם זה אינו מוכרח, דכל זה רק בחורי ישיבות שבזמנם שלא היו מקבלים צרכיהם מההורים, וגם היו הולכים מהבית לתקופות ארוכות מאד. שלא היתה ישיבה בכל עיר, ורבים היו צריכים לנדוד למדינות אחרות, והיו סמוכים לגמרי על שלחן הנדיבים שלנו אצליהם. ולא דמו כלל לבחורי ישיבות שבזמנינו, שהבחורים מגיעים מידי פעם לשבת לבית, נמצאים בבית בניסן, רוב חודש תשרי, ורוב חודש אב, באים ומתגוררים עם ההורים כאשר היה קודם שהלכו ללמוד בפנימיה. וכן כל צרכיהם הגשמיים על ההורים. ועוד שהשאלתות ושאר ראשונים שהביא שם לא נחתו לדין בחורים. והראשונים כתבו את דברי רבי זירא בגמ' כצורתם, שבעודו נשוי אשתו מדלקת עליו ואינו צריך להשתתף.

ועיין בילקו"י (בסי' תרצ"ז עמ' תפ"ז) שיתכן ואפי' אם ההורים דרים בארצות הברית, שזמן צאה"כ שם הוא זמן רב אחר צאה"כ של א"י אעפ"כ יוצאים י"ח בהדלקת נר חנוכה של אביהם, וכמ"ש **הגרש"ז אויערבאך** זצ"ל בספר שלמי מועד (עמ' ר"ד) שבני ישיבה הספרדים יוצאים י"ח בהדלקת ההורים בביתם ואע"פ שאביו דר בחו"ל, וכ"ש אם הוריו דרים בארי"ו, רק שמדליקים יותר מאוחר, אך כבר בצאה"כ יש עליהם חיוב להדליק נ"ח, והוא פטור מפני שהוא סמוך על שלחן אביו שלא יכול להדליק בברכה כי אין עליו חיוב להדליק ולא מועיל כוונה נגדית. וזו דעתם של **מרן אאמו"ר** זיע"א, ושל ראש הישיבה מוהר"ר **עזרא עטייה** [בספר עלה עזרא (עמוד פח) שבחורי ישיבה יוצאים בהדלקת הוריהם ונחשבים סמוכים על שלחנם], **הגרב"צ אבא שאול** זצ"ל. [כמובא בשמו בספר הזכרון חמדת משה עמ' קצג]. וכ"ד **הגר"י ידיד** בספר **ברכת יוסף** (ח"ג אות ח סימן י).

Yitzchak Yosef
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel
President of the Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

ולא אכחד שאם בכל זאת ירצה הבחור ישיבה להחמיר על עצמו ולהדליק בלי ברכה בחדר שלא מדליקים בו יכול לעשות כן וכמ״ש רבינו עבדאללה סומך בשו״ת זבחי צדק חלק ב׳ (חלק אורח חיים סימן לו עמוד מז), שהדבר פשוט שבן נשוי שסומך על שלחן אביו אינו חייב להדליק בפני עצמו, אפי׳ אם יש לו חדר לעצמו. זהו מן הדין הגמור. וכמ״ש החסד לאברהם סי׳ כד, שלא הניח בזה לא זוית ולא פינה והעלה כאמור. ומ״מ אם הבן הנשוי ירצה לנהוג לפנים משורת הדין ולהדליק בחדרו משום הידור מצוה, רשאי לעשות כן, אבל אינו רשאי לברך. וכן המנהג פשוט. וכמו שהעלה החסד לאברהם הנ״ל. ע״ש. וא״כ כן גם אם ירצו בחורי הישיבה להחמיר על עצמם ולהדליק נרות חנוכה בחדריהם, אינם רשאים לברך, שיש בזה חשש ברכה לבטלה וכמו שהעלה מרן אאמו״ר זצ״ל בספריו יחו״ד (ח״ו סי׳ מג) ובחזו״ע חנוכה (ע׳ קמד) והלאה.

וברכתי להרב המחבר שליט״א שיהי רצון ויפוצו מעיינותיו חוצה, לשקוד על דלתות תורתינו הקדושה, לחבר עוד חיבורים טובים ומועילים, בבריאות גופא ונהורא מעליא, שובע שמחות וכל טוב.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ונשיא בית הדין הרבני הגדול

יצחק יוסף
YITZCHAK YOSEF
The Rishon Lezion Chief Rabbi of Israel
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

הסכמת

הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א

אב"ד יורו משפטיך

בית הוראה
יורו משפטיך

בנשיאות הרב הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א
אב"ד לממונות ברבנות ירושלים

התאריך כ"ו מרחשון תשע"ו

יקר סהדותא

הובאו לפני גליונות הספרים **"שערי יוסף"** ובהם הלכות והליכות בעניני המועדים ושאר נושאים אקטואליים. מעשה ידי אמן נטע נאמן צנצנת המן, חכו ממתקים וכולו מחמדים, תהילתו בקהל חסידים, שמן תורק שמו, טעמו ונימוקו עמו, היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, לילה כיום יאיר כחשיכה כאורה, יראת ה' היא אוצרו, ועליו יציץ נזרו, כש"ת הרה"ג **רבי יוסף אביטבול שליט"א** אבן יקרה בע"ת בני ברק יע"א.

עברתי בין בתרי אמרותיו, וראיתי איש מהיר במלאכתו מלאכת הקודש, חובר חברים מחוכם. נושא ונותן באמונה בדברי רבותינו הפוסקים, ראשונים גם אחרונים, חדשים גם ישנים, וחותר לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. ומתוך הכתבים ניכר עמלו ויגיעו בנושאים הללו עידן ועידנים. אשרי יולדתו, צינה וסוחרה אמיתו, ולפעלא טבא אמינא, איישר חיליה לאורייתא.

לא נצרכה אלא לברכה להרב המחבר כי חפץ ה' בידו יצלח, ויזכה עוד רבות בשנים לישב באהלה של תורה מתוך הרחבה ויישוב הדעת, ויפוצו מעיינותיו חוצה. אמן.

בברכת התורה

ע"ה **גדעון בן משה** שליט"א
ראש כולל ובית הוראה "יורו משפטיך"
ואב"ד לממונות ברבנות ירושלים ת"ו
מחבר שו"ת יורו משפטיך

הסכמת
הגאון רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א
מח"ס שו"ת בירורי חיים

חיים שלום הלוי סגל

ראש בית הוראה 'בירורי חיים' בארה"ק
מח"ס שו"ת בירורי חיים י"א חלקים, לקט הלכות ד"ח, ועוד
דומ"צ דקהל סאדיגורה

מכתב ברכה

בס"ד עש"ק מברכין חודש כסלו ה'תשפ"ז

ירונו הלומדים וישמחו המורים, יגילו החכמים ויראו הישרים בהגלות נגלות אור יקרות אמון שעשועים, תלמיד חכם מופלג כזוהר הרקיע מזהיר בצוף דובשנה של תורה הגאון המופלג המתעמק בהלכה **רבי יוסף אביטבול שליט"א** אשר עשה יפה בעט"ו עוד חיבור שלם ועצום **'שערי יוסף - הלכות ודיני חנוכה'** להשיב בדברים נכוחים, מערכות רחבות הנגעות להלכה במקורותיהן בשפה ברורה ונעימה, בכדי שכל מעיין יבין על מה נקבעו יסודות ההכרעה, ולדעת את המעשה אשר יעשון.

הנה ימי החנוכה הבעל"ט המה ראויים ביותר להתמדת התורה כמו שכתב השל"ה הק' (סוף ענייני תפילה וקריאה בס"ת) בזה"ל, תוכחת מוסר לחנוכה, יחשוב שעיקרו נתקן להלל ולהודות לה' יתברך על כי היוונים חשבו לבטל תורה ומצוות, א"כ הימים הקדושים האלה ראויים ביותר להתמדת תורה מבשאר הימים כי ת"ת כנגד כולם וכו', על כן השומע ישמע ויתעורר בימים ההם ביתר שאת בתורה ובמצוות ע"כ.

זאת, ועוד, מפני דסודות התורה נמסרו למשה רבינו בימים אלו, כמו שכתב במנהגי חתם סופר (פ"ט א'), בחנוכה הזהיר להתעסק בלימוד התורה הק' יותר מבשאר הימים, והקפיד מאוד ע"ז שמבלים ימים האלו בהבלי שחוק וכו', שעצת היצר הרע להפריע את העם מעבודת ה' ומת"ת בימי חנוכה וכו'. והלימוד הוא ענין גדול בזה"ז, כי אז נמסרו סודות התורה למשה רבינו ע"ה. ע"כ.

וע"ע בשו"ת מהרש"ל (סימן פ"ה) שכתב, מצוה לשמוח בחנוכה... וראוי שהשמחה תהא מעורבת ובלולה בשמחת תורה, ואל תבטל מקביעותם ע"כ.

וטפי מהכי הבאנו בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' תקעח אות קח) מאדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל מח"ס שו"ת דברי יציב, דראש השנה של לימוד התורה הוא בימי החנוכה, וז"ד 'בהתקרב עלינו ימי החנוכה, שבו מתגלה האור הגנוז. הסגולה לקנות בהם ערכי התורה והתמדה הוא רב ונשגב. ואולי אף "הבחינה של ראש השנה של לימוד התורה הוא בימי החנוכה דייקא", כיון שאז היה ענינם של היונים להשכיחם תורתך, וזה עיקר השמחה ממות לחיים של תורה' ע"כ. והבאנו (שם) מספרים הק', שבחנוכה הוא התעוררות קבלת תורה שבע"פ, ובקבלת תורה שבע"פ תלוי הגאולה הנצחית.

ובפרט חיבור זה שכל יסודו ומהותו ובנינו על לימוד השולחן ערוך, ולדייק מדברי הפוסקים בכדי לידע הלכותיה הדק היטב, וכמו שהביא המחבר שליט"א (דברי פתיחה) מהגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה – מועדים תשרי עמ' ער) דבכל שנה בעמוד והחזר היה מברר היטב בליבון הפרטים והמקרים בריבוי הערות וספיקות שבאו לפניו, ונכנס בעובי הקורה של חקירות חדשים לבקרים עיי"ש.

רח' שלמה הכהן 5, בני ברק פל. 0548-415304

הסכמת
הגאון רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א
מח"ס שו"ת בירורי חיים

חפץ ה' בידו יצליח, שיזכה להוסיף ולהאהיב את התורה על לומדיה, ישוטטו בה רבים ותרבה הדעת, וכה יתן ה' וכה יוסיף רוב אונים ואמיץ כח לפלפל ולסלסל בדברי תורה,

ויזכה לסייעתא דשמיא לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא, ויתברך בשפע ברכה והצלחה בגו"ר ובמנוחת הנפש והרחבת הדעת למען יוכל לשקוד על דלתי התורה כאוות נפשו לאורך ימים ושנות חיים טובים.

נותן התורה יהא בעזרו שיפוצו מעיינותיו חוצה, ויזכה לראות פרי בעמלו ולעשות עוד פרחים ציצים ושקדים לתורתינו הקדושה, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא כל הימים.

הכותב והחותם לכבוד התורה ועמליה

ולאות שעלעלתי קצת בספרו ששדר לן:

ראיתי מה שהאריך מע"כ לאוי"ט (סימן א' הערה א') להביא ממקורות נאמנים דאף דהן אמת דליכא חיוב דשואלין ודורשין קודם החנוכה, מ"מ רבים וטובים - ומהם צדיקי אמת נ"ע שהיו מתכוננים כדבעי הרבה לפני הגיע ימי החנוכה. ומזה זמן זמנים שמעתי מהגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א מרא דאתרא דק"ק רמת אלחנן ת"ו, דבעת שהיה דר בשכנות עם האדמו"ר הגה"צ רבי נחמן כהנא מספינקא זצ"ל [ראה בשו"ת בירורי חיים (ח"ח עמ' תנג הערה ט') מה שכתבנו אודותיו], היה רואה שמיד בצאת יום שמחת תורה היה מתיישב על אתר ללמוד טור ושו"ע הלכות חנוכה, בהכנה דרבה לקראת ימים גבוהים אלו.

הסכמת
הגאון רבי עמרם פריד שליט"א
מח"ס אזמרה לשמך

עמרם פריד
בני ברק

בס"ד

כסלו תשפ"ד

ראיתי את חיבורו של הרב הגאון רבי **יוסף אביטבול** שליט"א "**שערי יוסף**" על הלכות חנוכה המלא וגדוש בחריפות ובקיאות, עד ההלכה למעשה.

ובענין מה שכתב לגבי "**הרגיל** בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים" (שבת כג') והעירו בזה שהרי כולם מקפידים להדליק נרות.

ויש ראשונים שגורסים **'הזהירו'** [אמנם עי' מהרש"א שבת שם מה שביאר בחילוק זה] כמבואר בקונטרס סוד הלדקת נ"ח המיוחס לר"י סגי נהור בן הראב"ד כי "אמרו רז"ל **הזהיר** בנר חנוכה הויין ליה בנים זכרים שיהיו תלמידי חכמים והרי כו"ע מדליקין נרות חנוכה ואין כולם ולא רובם זוכים לבנים זכרים ושיהיו ת"ח אין לתמוה מזה שהאמת הוא חכמים הם אמת ודבריהם אמת, וכפי מה שכל העולם מדליקים נרות חנוכה שרובא דרובא יוצאים ידי חובתן, **אבל מיעוטא דמיעוטא זהירין להדליק כפי כל פרטי המצות והדקדוקים** שהזהיר בהדלקתן בכל פרטיה ודקודקיה יקנה ויישיג בכח המצוה ובסגולתה בנים זכרים תלמידי חכמים".

ויש לבאר מהו **'הזהירו'** הרי כל אחד מדליק נרות, אלא שכיון שהלכה היא שאין לעזוב את היד מהנר לפני שרובה נדלקת כמו שדרשו חז"ל בתורת כהנים (פרשת אמור פרשה יג' דין ז') מהפסוק להעלות נר תמיד שתהא שלהבת עולה, ובפירוש הראב"ד ביאר שתהיה שלהבת עולה מאליה בלא שהייה והיינו ברוב, ובשולחן ערוך (סימן רסד' ס"ח) כתב כן לגבי נר שבת **שהמדליק צריך שידליק את רוב מה שיוצא מהפתילה מהנר,** והלבוש (שם ס"ח) ביאר שצריך להדליק רוב מה שיוצא מן הפתילה מהנר, כדי שידליק ויהיה הלהב עולה יפה מיד שיסלק ידו כמו שהיה העניין בהדלקת המנורה, והובאו דבריו במשנה ברורה (שם סקכ"ו).

ולגבי נר חנוכה בירושלמי (שבת פ"ב ה"א) לביאור הפני משה וקרבן העדה מבואר בהדיא שצריך להדליק את רוב היוצא מהפתילה, [ואולם הרמב"ן במלחמות (שבת ט ע"א מדפי הרי"ף) הביא את דברי הירושלמי לגבי נר שבת], ובשו"ת מהר"י ברונא (סימן לט') מובא בבה"ל (ס' תרעג') גם כן כתב שהמדליק נר חנוכה צריך שידליק ברוב היוצא מהפתילה, וכן כתב במקור חיים (קיצור הלכות סימן תרעו').

ובבן איש חי (שנה שניה פרשת נח סט"ו) ביאר טעם **הדין שאם לא ידליק אלא ראש הפתילה ויסלק ידו ממנה חשיב כאילו דלקה מאליה ואינו מקיים מצוה בהדלקה** וכן היה בנרות המנורה של בית המקדש וצריך להיזהר בזה גם בנרות חנוכה, עכ"ד. וזה הכונה 'הזהיר' שזהו הזהירות הנצרכת בזה.

ושוב אחזור בשבח החיבור שהוא נפלא מאד, ויה"ר שיזכה להוציא עוד חיבורים רבים בכל מקצועות התורה.

עמרם פריד

רחוב דניאל 28 בני ברק 5144916 • טל: 0733-260-800 • פקס: 03-5053609

מכתב ברכה מאאמו"ר שליט"א

מראשי ישיבת תפארת עובדיה

בס"ד

ברכת אב

מרחשון תשפ"ז

שמח לבי והנני מודה ומהלל לבורא עולם על הוצאת הספר החדש "שערי יוסף" בהלכות חנוכה שכתב בני היקר ר' יוסף שיחי' לאוי"ט וספר זה מצטרף לשאר ספריו החשובים, כן ירבה וכן יוסיף ללמוד וללמד להגדיל תורה ולהאדירה.

ובעניין מה שכתב האם נשים חייבות בהלל בחנוכה, הנה דין אמירת הלל בחנוכה מבואר בגמרא בשבת כא: שם אמרו 'לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל ובהודאה'. וכתב רש"י - לקרות הלל ולומר על הניסים בהודאה. ויש לעיין האם נשים חייבות באמירת בהלל בחנוכה כפי שחייבות בהדלקת נרות חנוכה או דלמא פטורות ככל מצוות עשה שהזמן גרמא. והנה בערכין י. מדייקת הגמרא מהנאמר 'השיר יהיה לכם כליל התקדש החג' שרק הימים בהם נאסר במלאכה חייבים לגמור את הלל, והקשו בגמ' אם כן מדוע בחנוכה כן גומרים, וענו משום הנס שנעשה בימים אלו. ונמצא א"כ שטעם אמירת הלל בחנוכה הוא משום הנס שנעשה. והרי בשבת כג. אמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס, ועי' רש"י שגזרו על כל בתולות ישראל וכו' ועל ידי אשה נעשה הנס. וא"כ זה מחייב גם אמירת הלל, כיון שההלל נתקן על הנס והרי אף הנשים היו באותו הנס.

ולכאורה יש ראיה לזה מדברי התוספות בסוכה לח. בד"ה מי, שכתבו לחלק בין סוכות ועצרת שנשים פטורות מהלל לעומת ליל הסדר שחייבות, משום שהלל בפסח נתקן על הנס ואף הם היו באותו הנס במצרים. ולפי"ז בודאי שכמו שהנשים חייבות בהלל בליל הסדר כך גם יש לחייבן בחנוכה.

אך הרמב"ם בהלכות חנוכה פרק ג' הל' י"ד כתב שאשה הקוראת הלל לאיש הוא צריך לחזור על כל פסוק והטעם משום שאינה יכולה להוציא את האיש כעבד וקטן שאינם בני חיובא. ובהכרח שדעת הרמב"ם שנשים פטורות מהלל בחנוכה. וצריך ביאור כיון שנתקן על הנס אם כן אף הם היו באותו הנס.

מכתב ברכה מאאמו"ר שליט"א

מראשי ישיבת תפארת עובדיה

ונראה לבאר שאמת שנתקן ההלל משום הנס שנעשה בחנוכה, אבל צריך להבין וכי אדם יכול לשיר על נס שנעשה לפני אלפי שנים לאנשים אחרים, לכן נראה שכוונת הגמרא שכיון שבימים אלו נעשו ניסים לישראל על כן הימים האלו מקודשים לאמירת ההלל כמו שאר ימים טובים, וכל חיוב הלל הוא מדיני היום שהיום הוא חשוב וקדוש. ואין להשוות הלל של חנוכה להלל של פסח ששם החיוב להראות את עצמו כאילו הוא יצא עתה ממצרים וכמו שכתב הרמב"ם בפרק ז' מהלכות חמץ ומצה, דהיינו שכל אחד ואחד צריך להרגיש כאלו יצא ממצרים, אם כן ההלל נאמר על נס פרטי-אישי של כל אחד, ועל עצם הנס שיך לומר שאף הנשים יש להם החיוב להודות על נס היציאה מעבדות לחירות שאף הם היו באותו הנס. אבל בחנוכה אמירת ההל היא מחיובי היום, ולכן נשים פטורות ככל מצוה שהזמן גרמא.

ובשדי חמד הביא בשם רבי שלמה הכהן מוילנא ביאור חדש, שההלל בחנוכה אינו על הנס הרוחני שנעשה שגזרו עליהם גזירות להשכיחם תורתך וכו' או על הנס שנעשה בפך השמן, אלא הוא על נס המלחמה, שנצחו מעטים את הרבים וכו', וכיון שהנשים אינן בנות מלחמה לכן אינם חייבות באמירת הלל זה. והטעם שאין לומר שהלל נתקן על נס שנעשה בפך השמן, הוא משום שאמרו בפסחים קיז. 'נביאים שביניהן תקנו להן לישראל שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן', וכתב רש"י שם - כלומר שאם חס ושלום תבוא צרה עליהן ויושעו ממנה, אומרים אותו על גאולתן, כגון חנוכה, ע"כ. ומבואר שאין אומרים הלל רק על הצלה מצרה גדולה או ממות לחיים, ומפורש ברש"י ג"כ שהלל בחנוכה נתקן על הצרה שבאה עליהם, אבל נס פך השמן היה בו גלוי אהבתו יתברך לעמו אך לא היה בו הצלה לעם ישראל, לכן ברור שכל הלל על הניצחון במלחמה. וממילא י"ל שהנשים שאינם בנות מלחמה אינם חייבות בהלל זה.

נברך את בני המחבר שליט"א, שיזכה שיפוצו מעיינותיו חוצה, ולאסוקי שמעתתא ולאקומי גירסא אליבא דהילכתא, אכי"ר.

חיים בנימין אביטבול

מכתב ברכה מאת מו"ח שליט"א

מח"ס משנ"ב תפארת ורב בית המדרש נאווה תהילה

שמואל יאיר

רב המרכז התורני **"נאוה תהילה"**

כולל **"היכל שלמה"** רמת גן

בס"ד

הובאו לפני גליונות הספר **"שערי יוסף" הלכות חנוכה** מעשה ידיו להתפאר של חתני, עדיו לגאון פאר ותפארת הרה"ג **יוסף אביטבול** שליט"א.

עברתי בין בתרי אמרותיו וראיתי שהכל עשה יפה, שוזר ורוקם, בדברי התלמוד והפוסקים ראשונים ואחרונים, מתון מותיב ומפרק, גלי ליה עמיקתא ומסתרתא, ידע למטרח בשמעתא, בכמה הלכתא גברוותא, ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא.

יה"ר דמן שמייא יהבו לך מלא חפנייהו טיבותא. לעילא מכל ברכתא, ותמשיך להשקיע את חילך בעומקה של הלכה, לעלות במעלות התורה והיראה, ותזכה לחבר חיבורים מחוכמים, בנויים על דברי התלמוד והפוסקים, ותזכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, והיה שמך כשם הגדולים אשר בארץ.

ויה"ר שתזכה להפיץ מעייונתך חוצה, ולאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא.

בברכת התורה ולומדיה

שמואל יאיר

עץ חיים היא למחזיקים בה

הדפסת הספר נתרמה

לע"נ

הורינו היקרים

יחזקאל בן שמחה ז"ל

פנינה פולין בת אהובה עזיזה ז"ל

ולע"נ

זוהרה בת שודיה ז"ל

ולהצלחת האחים היקרים

ציון צדוק בן פנינה פולין

שמוחה בן פנינה פולין

עזרא בן פנינה פולין

אביהו בן פנינה פולין

עץ חיים היא למחזיקים בה

הדפסת הקובץ נתרמה

ע"י הגאון הצדיק

רבי שמואל דוד פרידמן שליט"א

במח"ס **שדה צופים**

על הש"ס בבלי ירושלמי,

ושא"ס בכל חלקי התורה

יתן לו ה' השי"ת כוח וברכה

עושר ואושר להוציא את כל ספריו

בכל מקצועות התורה,

בבריאות איתנה

אמן ואמן

לזכרון עולם בהיכל ה׳

לעילוי נשמת

הבחור החשוב

שמואל רפאל בן אסתר

אלחדד

זכרונו לברכה

נלב״ע

ו׳ מרחשוון ה׳תשע״ג

ת. נ. צ. ב. ה.

לרפואת מורינו

הרב הגאון

שמואל בן שמחה

בתושח״י

לזכרון עולם בהיכל ה׳

לעילוי נשמת

דוד בן מרים

זכרונו לברכה

נלב״ע

י״ט אדר ה׳תשפ״ו

ת. נ. צ. ב. ה.

להצלחת

מרים בת אסתר

דוד בן מרים

גיא בן שושנה
להצלחה בכל העניינים
ואריכות ימים ושנים
ונחת מהילדים

ספיר בת פני
להצלחה בכל העניינים
ואריכות ימים ושנים

אלי אליהו בן פני
לזיווג הגון בקרוב
ולהצלחה בכל העניינים
ואריכות ימים ושנים

לעילוי נשמת
משה בן אליהו
ולאה בת ליאון
ולהצלחת אסף בן לאה
בכל העניינים
וזיווג הגון בקרוב

עץ חיים היא למחזיקים בה

נתרם לעילוי נשמת

סול בת אסתר (בינזרי) ע"ה

ולהצלחת בנה

דוד בן אברהם

יתן לו השי"ת עוז ותעצומות אושר ועושר, ודורות ישרים ומבורכים עוסקים בתורה ובמצוות, ובכל אשר יעשה יצליח, הוא כל ובני ביתו, אמן אמן

עץ חיים היא למחזיקים בה
הדפסת הספר נתרמה לזכות ידידינו התורם הנכבד
האי גברא אוהב תורה ולומדיה

ר"פאל בן רוזי

יתן לו השי"ת עוז ותעצומות, אושר ועושר,
ודורות ישרים ומבורכים
עוסקים בתורה ובמצוות, יראי אלוקים
ויזכה להגדיל תורה ולומדיה

וכל אשר יעשה יצליח כל הימים הוא עם כל בני ביתו

עץ חיים היא למחזיקים בה
הדפסת הספר נתרמה לזכות ידידינו התורם הנכבד
האי גברא אוהב תורה ולומדיה

ליאור יוסף ומיכאל בן חיים הכהן

יתן לו השי"ת עוז ותעצומות, אושר ועושר,
ודורות ישרים ומבורכים
עוסקים בתורה ובמצוות, יראי אלוקים
ויזכה להגדיל תורה ולומדיה

וכל אשר יעשה יצליח כל הימים הוא עם כל בני ביתו

עץ חיים היא למחזיקים בה
הדפסת הספר נתרמה לזכות ידידינו התורם הנכבד
האי גברא אוהב תורה ולומדיה

אלכסנדר ניסים בן שרה

יתן לו השי"ת עוז ותעצומות, אושר ועושר,
ודורות ישרים ומבורכים
עוסקים בתורה ובמצוות, יראי אלוקים
ויזכה להגדיל תורה ולומדיה

וכל אשר יעשה יצליח כל הימים הוא עם כל בני ביתו

הדפסת הספר נתרמה לעילוי נשמת

הרב עמוס בן פורטונה זצ"ל
נחום זליג בן ר' משה הכהן ז"ל
רוזה בת אהרון ז"ל
עמוס בן גוטה ז"ל
רינה בת שמחה ז"ל

תנצב"ה

הדפסת הספר נתרמה לרפואת
הרב מימון ופנינה רובידה אביטבול הי"ז

ולזיווג הגון
מיכל בת פנינה רובידה

תוכן העניינים

דברי פתיחה ..... כא

פרק א פתיחה לדיני חנוכה ..... כג
שואלין ודורשין בהל׳ חנוכה ..... כג
בירור מקום ההדלקה כמה ימים קודם חנוכה ..... כד
הכנת החנוכיה כמה ימים לפני חנוכה ..... כד
לימוד הלכות חנוכה בחנוכה ..... כה
מהות ימי החנוכה ..... כו
ספק אם הדליק נרות חנוכה ..... כט
כופין על המצוות נר חנוכה ..... ל
מדוע עושים שמונה ימים ..... לא
נתינת צדקה בחנוכה ..... לב
דמי חנוכה ..... לג

פרק ב החייבים בהדלקת נרות חנוכה ..... לה
החייבים בהדלקת נרות חנוכה ..... לה
עוסק במצוה פטור מן המצוה בנר חנוכה ..... לה
נר חנוכה או מזוזה או מצוה אחרת ..... לח
חרש ..... לח
תסמונת דאון ..... לח
חולה אלצהיימר ..... לט
מחוסר הכרה ..... מ
חיוב עני המחזר על הפתחים ..... מ
שיעור הוצאת ממון לקיום מצוות נר חנוכה ..... מא
זהירות בהדלקת נר חנוכה עם כל הדקדוקים ..... מב
מעלת הזהיר בנר ..... מב
דיני חיוב הדלקת נר חנוכה למי שאין לו בית והנמצאים בדרכים ..... מד
מי שאין לו בית ..... מד
הנמצא במטוס ..... מד
הנמצא בספינה וברכב ..... מד
הגר בקרוילה ..... מו
חיילים הנמצא במלחמה ..... מו
הדלקה באוהל ..... מז

פרק ג כמה נרות מדליקים וחיוב ההדלקה לכל בני הבית ..... מח
דיני מהדרין ..... מח
הדלקת נר אחד בשעת הדחק ..... מח

הדלקת מהדרין מן המהדרין ..... מח
הדלקת נרות לכל בני הבית ..... מט
חיוב נשים בנר חנוכה ..... נ
הדלקת נרות חנוכה מהדרין מן המהדרין לנשים ..... נ

פרק ד דיני חינוך קטנים להדלקת נרות חנוכה ..... נב
חובת חינוך לקטנים ..... נב
כוונה לבני בית שלא לצאת בהדלקת ההורים ..... נה
בן שמדליק לפני אביו ..... נה
חינוך שהנרות ידלקו חצי שעה ..... נו
חינוך לשמן זית ..... נז
גיל החינוך ..... נז
אכילה לקטן לפני הדלקת נרות חנוכה ..... נח
הדלקת נר ההידור ע"י בניו הקטנים ..... נח
זמן ההדלקה לקטן שמגדיל בימי החנוכה ..... נט
זמן ברכת שהחיינו לקטן שהגדיל באמצע חנוכה ..... סא

פרק ה דיני החנוכיה ..... סא
הדלקה בחנוכיה עגולה ..... סא
נר שיש לו שתי פיות ..... סא
גודל הרוחב בין קנה לקנה בנרות ..... סב
הדלקת שני אנשים בחנוכיה אחת ..... סב
הדלקת שני אנשים בקערה אחת ..... סב
הדלקת נרות שעוה לכמה בני אדם ביחד ..... סג
הדלקה בנרות בשמנים בצבעים שונים ..... סג
הדלקת נר חנוכה במנורת כסף ..... סד
זה אלי ואנוהו בבית חנוכיה ..... סה
הוצאת כסף ממונו לקניית חנוכיה ..... סה
כוסיות שלא עומדות בפני עצמם ..... סו
הדלקת נרות חנוכה בכוסיות מזכוכית מעל החנוכיה ..... סו
קניית חנוכיה מכספי מעשרות ..... סז
הוצאות מצוה חוזרות בקניית חנוכיה ..... סז

פרק ו דיני השמנים והפתילות וכמות השמן ..... סח
דיני שמנים הכשרים להדלקה ..... סח
השמנים שפסולים לנרות שבת ..... סח
שמן זית ..... סח
שמן למאור ..... עא
שמן זית קרוש ..... עב
שמן סויה או קנולה ..... עג

נרות שעוה ..... עג
הידור מצוה בשמן זית בנר החיוב ..... עד
הידור מצוה בהדלקת שמן זית אף אם הוא יקר ..... עד
שמן זית מכשרות שאינה מהודרת או שעבר עליו התאריך ..... עד
שמן למאור לדחוק בממונו/בחורי ישיבות/קטנים ..... עה
הידור מצוה בשמן שנשאר שהדליקו בו נרות בבית הכנסת ..... עה
קניית שמן זית מכספי מעשרות ..... עה
שמן של טבל ..... עו
הדלקת שמן הקדוש בקדושת שביעית ..... עו
שמן זית שהיה מתחת המטה ..... עו
שמן שהיה מגולה ..... עז
שמן שהיה בבית הכסא ..... עח
שמן של תרומה לכהן ..... עח
הדלקה בפנס ..... עט
נרות שעוה ארוכים ..... עט
הכנת הנרות והפתילות ע"י האשה ..... עט
לקנות נרות עם שמן מוכנים להדלקה ..... פ
טבילת כלים לכוסיות של נר חנוכה ..... פ
ניקוי הכוסיות כל יום ..... פא
הנחת מים בכוסיות ..... פא
הנחת נרות ..... פב
לכם בנרות חנוכה ..... פב
שמן גזול ..... פב
הדליק בשמן של חבירו ..... פג
דיני הפתילות ..... פג
הפתילות הכשרות להדלקה ..... פג
פתיל צף ..... פד
עובי הפתילה ..... פד
אורך הפתילה ..... פה
החלפת פתילות ..... פה
הדלקת נרות חנוכה במצית ..... פו
הדלקת נר חנוכה בנר שעווה ..... פו
דיני כמות השמן שצריך להיות בשעת ההדלקה ..... פז
כמות השמן ..... פז
נתן שמן פחות מכשיעור ..... פז
שם שמן ספק כשיעור ..... פח
כיבוי הנרות לאחר חצי שעה ..... פח

פרק ז דיני מקום ההדלקה בזמנינו ..... פט
מקום ההדלקה ..... פט
הדלקה לגר בוילה בקומת קרקע ..... צב
הדלקת נר חנוכה בחדר מדרגות ..... צב
הדלקה מפני החשד בזמנינו ..... צד
הדלקה בפתח בקומת קרקע או בחלון לשכנים בעורף ..... צד
מקום ההדלקה ביחידת דיור בקומה רביעית ..... צד
הדלקה בתוך הבית בחו"ל ..... צד
פרסומא ניסא לאינם שומרי תורה ומצוות ..... צו
הנוהגים להדליק נרות חנוכה בתוך הבית ..... צו
הדלקה בחנוכיה פשוטה מבחוץ על פתח הבית ..... צז
הדלקה בחלון הבית שפונה לעורף ..... צז
הדלקה בחלון שההולכים ברחוב לא רואים ..... צח
חלון שפונה לבית הכנסת ממול ..... צח
חלון שפונה לכביש ראשי ..... צט

פרק ח דיני ההדלקה בפתח הבית ..... צט
צד הדלקת נרות חנוכה ..... צט
הדלקה בימין כשבצד שמאל מלא נרות ..... ק
צורת הפתח במדליק בכניסה לחצר הבית ..... ק
הדלקה בטפח הסמוך לפתח ..... קא
טפח סמוך לפתח בישיבות ..... קב
הדלקה בחלל הפתח ..... קב
הדלקה בפתח הבית לפני המדרגות ..... קב
הדלקה בצד שמאל ..... קב
דיני גובה הנרות בהדלקה בתוך הבית ..... קג
גובה הנרות ..... קג
הנחת הנרות בגובה ז' טפחים ..... קג
גובה הנרות או השלהבת ..... קג
הדלקה למעלה מי' בזמנינו ..... קד
הדלקה למעלה מי' טפחים בחלון או במוזאיקה ..... קד
הדלקה למעלה מי' טפחים במקום פרסומא ניסא ..... קה

פרק ט דיני הדלקה למעלה מעשרים אמה ..... קו
הדלקה בחלון הבית מעל עשרים אמה ..... קו
שיעור עשרים אמה ..... קו
שיעור מדידת עשרים אמה ..... קו
בנין שגבוה כ' רק מצד אחד ..... קו
אמלתרא ..... קז

הדלקה מעל כ׳ אמה שיש חלונות בבנינים מול ..... קז
הדלקה מעל עשרים אמה שאין בנינים מול ..... קט
מהיכן מודדים את העשרים אמה ..... קי
בית שרחוק מרה״ר עשרים אמה ברחוב ..... קי
הדלקה מתחת הרחוב בתוך עשרים אמה מלמטה ..... קי

פרק י דיני מקום ההדלקה בחלון ..... קיב
הדלקה בחלון שלא רואה את הנרות בביתו ..... קיב
מקום הדלקה בחלון ..... קיב
הדלקה בחלון בצד ימין ..... קיב
הדלקה בחלון בטפח הסמוך לחלון ..... קיג
הדלקה בחלון במקום שיש בו פרסומא ניסא ..... קיד
כיבוי אור החשמל בבית ..... קיד
מקום ההדלקה לפי הקבלה ..... קטו
הדלקה בחלון ואינו רואה את הנרות מביתו ..... קטו
המדליק בחלון ולא רואה את מספר הנרות ..... קטז
סורגים שמסתירים את הנרות לרחוב ..... קטז
הדלקה בחלון שאינו מקורה ..... קטז
מקום הדלקה בחלון המרפסת ..... קיז
הדלקה על מנוע מזגן/פיגומים ..... קיז
הדלקה בחלון בית הכסא ..... קיח
הדלקת נר חנוכה מול ציונר של ביוב ..... קיח

פרק י״א דיני דברים האסורים לפני זמן הדלקת נרות חנוכה ..... קיט
דיני איסור אכילה לפני הדלקת נרות חנוכה ..... קיט
איסור אכילה קודם ההדלקה ..... קיט
אכילת תבשיל מחמשת מיני דגן ..... קכ
שיעור הזמן האסור באכילה ..... קכא
התחיל לאכול לפני הזמן האסור ..... קכא
טעימה המותרת ..... קכא
שתייה המותרת ..... קכב
אכילה לפני ההדלקה עם שומר ..... קכב
רבים מדכרי אהדדי ..... קכג
דיני עשיית מלאכה קודם ההדלקה ..... קכג
איסור מלאכה קודם ההדלקה ..... קכג
מלאכות האסורות קודם ההדלקה ..... קכג
שומר לעשיית מלאכה ..... קכג
דיני לימוד תורה קודם ההדלקה ..... קכד
לימוד תורה לפני ההדלקה ..... קכד

לימוד הלכות חנוכה לפני ההדלקה ..... קכד
שומר ללימוד לפני ההדלקה ..... קכה
לימוד ברבים ..... קכה
התחיל ללמוד לפני ..... קכו
להורות הוראה ..... קכו
שינה לפני זמן ההדלקה ..... **קכו**
תספורת לפני זמן ההדלקה ..... **קכז**
רחיצה לפני זמן ההדלקה ..... **קכז**
אופנים נוספים שאין האיסורים הנ"ל ..... **קכז**
שומר ..... קכז
בני הבית שאינם מדליקים ..... קכח
מדליק בפלג המנחה ..... קכח
שלח שליח ..... קכט
איסור אכילה לשליח ..... קכט
איסור מלאכה למוכרים בחנויות ..... קכט
מי שנמצא בדרך ..... קל

פרק י"ב דיני זמן ההדלקה ..... קל
זמן ההדלקה ..... קל
הדלקה כל הלילה ..... קלא
זריזין מקדימין למצוות ..... קלב
זמן הדלקה בזמנינו ..... קלב
זמן ההדלקה לאברכי הכוללים ..... קלב
זמן ההדלקה בישיבות ..... קלג
זמן ההדלקה שיש שיעור תורה קבוע בבית הכנסת ..... קלג
לחכות לבני ביתו ..... קלד
כשאין איש בבית האם תדליק אשתו או קטן ..... קלד
עד מתי אפשר להדליק בברכה ..... קלד
להעיר את אביו כשמדליק מאוחר בלילה ..... קלה
הדלקה בשעה מאוחרת בברכה ..... קלה
הדלקה בברכה פחות מחצי שעה לפני עלות השחר ..... קלו
לא הדליק לפני עלות השחר ..... קלז
תשלומין לנרות חנוכה ..... קלז
דיני הדלקה מפלג המנחה ..... **קלח**
הדלקה מפלג המנחה בדיעבד ..... קלח
הדליק ולא היה מספיק שמן ..... קלט
הדליק קודם השקיעה בטעות ..... קלט

פרק י"ג דיני מי שלא נמצא בביתו בזמן ההדלקה ..... קלט
הדלקה בעצמו בלילה מאוחר או בזמן ע"י שליח ..... קלט
בעל הבית שמתאחר ..... קמ
עיכוב ההדלקה מחמת בני הבית שמתאחרים בחצי שעה ..... קמב
המתנה במקום שלום בית ..... קמב
איחר להגיע לביתו ורואה שבני הבית הדליקו נרות חנוכה ..... קמב
הנמצאים בזמן ההדלקה בנסיעה ..... קמג

פרק י"ד דיני זמן תפילת ערבית בימי החנוכה ..... קמג
זמן תפילת ערבית ..... קמג
לא הדליק נרות חנוכה והגיע זמן צאת הכוכבים ..... קמד
הרגיל להתפלל בשעה מאוחרת ..... קמה
תפילת מעריב ביחידות או הדלקה בתוך החצי שעה ..... קמה
הכנת הנרות קודם תפילת ערבית ..... קמה
תפילת ערבית לנוהגים להתפלל ערבית בשעה מאוחרת ..... קמה
תפילת ערבית לפני חצות או הדלקת נרות חנוכה ..... קמו

פרק ט"ו דיני זמן ההדלקה בערב שבת ..... קמז
תפילת מנחה מוקדמת בערב שבת חנוכה ..... קמז
הדליק נרות חנוכה ולא התפלל מנחה ..... קמז
תפילת מנחה ביחידות כדי להתפלל קודם הדלקת נ"ח ..... קמח
תפילת מנחה קודם ההדלקה או תוספת שבת מוקדמת ותפילת מנחה לאחר
ההדלקה ..... קמח
זמן הדלקת נרות בערב שבת חנוכה ..... קמח
הדלקה בפלג המנחה ..... קנ
סדר הדלקת נרות שבת חנוכה ..... קנא
אשה שגרה לבד שהדליקה בטעות קודם נרות שבת ..... קנב
איש שהדליק בטעות נרות חנוכה קודם נרות שבת ..... קנו
כמות השמן בהדלקת נ"ח בערב שבת ..... קנו
שימוש בנרות צבעוניים לילדים בערב שבת ..... קנז
הדלקת נרות שבת בסמוך לנרות חנוכה ..... קנז
כבו הנרות ..... קנז
לא הדליק נרות חנוכה בערב שבת עד מתי יוכל להדליק ..... קנח
לומר לגוי להדליק נרות חנוכה מזמן תוספת שבת ..... קנט
להדליק ע"י קטן ..... קס
להדליק נרות חנוכה במקום שהציבור קבלו שבת ..... קסא
קיבל תוספת שבת ונזכר שלא הדליק נר חנוכה ..... קסא
הדליק בערב שבת וקיבל תוספת שבת וכבתה האם יחזור וידליק ..... קסא
שכח ולא הדליק נרות חנוכה ..... קסא
אמירת במה מדליקין ..... קסב

פרק ט״ז דיני מוקצה וטלטול החנוכיה בשבת ..... קסב
טלטול חנוכיה לאחר ההדלקה בשבת ..... קסב
תנאי על הנרות ..... קסב
הנחת חלה ..... קסג
הנחת תכשיטים יקרים ..... קסה
טלטול בית חנוכיה לאחר שהנרות כבו ..... קסז
טלטול כוסיות של נר חנוכה ..... קסז
בקבוק שמן למאור ..... קסז

פרק י״ז דיני זמן ההדלקה במוצאי שבת חנוכה ..... קסח
סעודה שלישית בבית כדי שלא לאחר את ההדלקה ..... קסח
זמן תפילת ערבית ..... קסח
זריזות לאחר התפילה ובהכנת ההבדלה ..... קסט
הדלקה לפני תפילת ערבית ..... קסט
הכנת הנרות קודם הבדלה ..... קסט
הבדלה או הדלקת נרות חנוכה מה קודם ..... קע
הדלקת נ״ח בזמן ר״ת ..... קע

פרק י״ח סדר ההדלקה ..... קעא
דינים ומנהגים קודם ההדלקה ..... קעא
קיבוץ בני ביתו בשעת ההדלקה ..... קעא
בדיקת הציציות לפני הדלקת נ״ח ..... קעב
כיבוי אור החשמל בשעת ההדלקה ..... קעב
נטילת ידים קודם הדלקת נרות חנוכה ..... קעג
טבילה במקווה קודם הדלקת נ״ח ..... קעג
ללבוש כו״ח בשעת ההדלקה ..... קעג
הדלקת נר חנוכה בעמידה ..... קעג
אחיזת הנר ביד ימין ..... קעד
איטר יד ..... קעה
לשם יחוד ..... קעה
סדר הברכות על הדלקת נר חנוכה ..... קעה
דיני סדר וצד ההדלקה ..... קעו
זהירות בהדלקת הנרות היטב ..... קעח
הדלקה בסיום הברכות ..... קעט
מי שלא בירך בזמן ההדלקה ..... קעט
לא בירך שהחיינו ביום הראשון ..... קעט
שכח לברך שהחיינו ביום הראשון ..... קפ
שכחו לברך שהחיינו בבית הכנסת ביום הראשון ..... קפ
אשה שלא שמעה ברכת שהחיינו האם יכולה לברך שוב שהחיינו ..... קפ

ברכת שעשה נסים לגר ..... קפא
תפילות ומזמורים לאחר ההדלקה ..... קפא
אמירת הנרות הללו ..... קפא
אמירת מזמור שיר ..... קפב
אמירת יושב בסתר ..... קפב
פיוט מעוז צור ..... קפג
לרקוד אחרי הדלקת נר חנוכה ..... קפג
לספר על הנסים ..... קפג
ישיבה והסתכלות על הנרות חצי שעה ..... קפד

פרק י"ט דיני הדלקת נרות חנוכה בשליחות ..... קפה
שליחות להדלקת נר חנוכה ..... קפה
נוסח הברכה במדליק ע"י שליח ..... קפה
שליח שמדליק בביתו ..... קפו
ברכה בשליח שלא נמצא ליד בעל הבית ..... קפו
הדלקת נרות חנוכה על ידי גוי ..... קפו

פרק כ דיני טעויות בהדלקה ומי שיש לו מעט שמן ..... קפח
אם יש לו רק כמה נרות לכל ימות החנוכה כמה ידליק בכל יום ..... קפח
אין לו הרבה שמן ..... קפח
יש לו מיעוט שמן והרבה נרות שעוה ..... קפט
הדליק יותר ממספר היום ..... קפט
הדליק פחות ממספר היום ..... קצא
בל תוסיף בנרות חנוכה ..... קצב

פרק כ"א דיני איסור עשיית מלאכה בחנוכה לאחר ההדלקה ..... קצב
איסור עשיית מלאכה לאחר ההדלקה ..... קצב
עשיית מלאכה לבנות הבית ..... קצד
מנהג איסור מלאכה כל היום ..... קצד
אנשים באיסור עשיית מלאכה ..... קצה
איזה מלאכות אסורות ..... קצז
הפעלת מכונת כביסה ..... קצח
עבודת מחשב ..... קצט
איסור מלאכה שמדליק בפתח החצר ..... קצט
איסור מלאכה לאשה שנמצאת בזמן ההדלקה מחוץ לבית ..... ר
מלאכה במקום פרנסה ..... רא
עשיית מלאכה במקום מצוה ..... רא
זמן האיסור שנהגו שלא לעשות מלאכה ..... רב
זמן איסור עשיית מלאכה למדליקים בפלג המנחה ..... רג
זמן איסור עשיית מלאכה למדליקים בשקיעה ..... רג

איסור עשיית מלאכה שהנרות כבו ..... רד
אי ראיית סימן ברכה בכסף שנוהגים איסור עשיית מלאכה ..... רה

פרק כ"ב דיני הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת ..... רה
חיוב הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת ..... רה
זמן הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת ..... רה
הדלקת נר חנוכה בבית מדרש או ישיבה ..... רז
מקום ההדלקה בבית הכנסת ..... רז
מקום וגובה ההנחה ..... רח
מקום ההדלקה בבית הכנסת שמתפללים בו לצד מערב או דרום ..... רח
צורת ההדלקה ..... רח
מקום ההדלקה בבית הכנסת שיש בו חלון שפונה לרה"ר ..... רט
הדלקה בבית הכנסת שאין עשרה ..... רט
ברכת שהחיינו/שעשה נסים בביתו לאחר שבירך בבית הכנסת ..... רי
שמע ברכת שהחיינו בבית הכנסת ..... ריא
ברכת שהחיינו בבית הכנסת לאחר שהמדליק בירך בביתו ..... ריא
שכח המדליק בבית הכנסת ביום הראשון לברך שהחיינו ..... ריא
ברכת להדליק שרוב האנשים שמעו ההדלקה בבית כנסת אחר ..... ריב
אמירת הנרות הללו בבית הכנסת ..... ריב
זמן ההדלקה בבית הכנסת בערב שבת ..... ריב
זמן ההדלקה בבית הכנסת במוצאי שבת ..... ריג
ברכת שהחיינו ביום א' דחנוכה שחל בער"ש ..... ריג
מי המדליק בבית הכנסת ..... ריד
הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת ע"י קטן ..... ריד
האם המדליק בבית הכנסת מדליק כל הנרות ..... רטו
שיעור השמן בנרות בית הכנסת ..... רטו
שמן זית בנרות בית הכנסת ..... רטז
כיבוי הנרות בבית הכנסת לאחר חצי שעה ..... רטז
איסור הנאה בנרות בית הכנסת ..... ריז
הדלקה בבית הכנסת בתפילת שחרית ..... ריז

פרק כ"ג דיני בית הכנסת שחייב בהדלקת נרות חנוכה ..... ריח
הדלקה בשטיבלאך ..... ריח
הדלקה בכותל ..... ריח
הדלקה בבית הכנסת שיש בו כמה מנינים ..... ריט
הדלקה בבית המדרש שלא מתפללים בו – הדלקה בכולל ערב ..... רכ
הדלקה במקום שמתפללים בקביעות תפילת ערבית ..... רכ
הדלקה בחדר שיעורים שמתפללים בו תפילת ערבית ..... רכ
הדלקה במקום שמתפללים בו רק בשבתות ..... רכא

חנות או מקום שמתפללים שם מנחה מעריב ..... רכא
הדלקה במנין חצירות ..... רכא
הדלקת נרות חנוכה בבית האבל ..... רכב
מנין שמתפללים בגן ילדים ..... רכג
הדלקת נר חנוכה במסיבות חנוכה ..... רכג
הדלקה ביום בגן ילדים שאינם שומרים תורה ומצוות ..... רכד
הדלקה במקום עבודה ..... רכד

פרק כ"ד דיני איסור הנאה מנרות חנוכה ..... רכה
איסור הנאה מנרות חנוכה ..... רכה
תשמיש בנרות ההידור ..... רכה
שימוש ארעי ..... רכה
לעיין בהלכות חנוכה ליד הנרות ..... רכו
ללכת בחדר חשוך לאור נרות חנוכה ..... רכו
שימוש לאחר שהנרות דלקו חצי שעה ..... רכז
שימוש בשמן הנשאר להדלקה של מחר ..... רכז
איסור הנאה מנרות חנוכה של קטן ..... רכז
שימוש בנרות שהודלקו מפני החשד ..... רכח
העברת אש מנר לנר ..... רכח
להצטלם ליד נ"ח ..... רל
הדלקת נרות חנוכה שיש בהם ריח ..... רלא
התחממות מנרות חנוכה ..... רלא

פרק כ"ה דיני נר השמש ..... רלב
דין הדלקת נר השמש ..... רלב
הדלקת השמש בזמנינו ..... רלג
הדלקת נר השמש בחוץ ..... רלד
מקום נר השמש ..... רלד
הדלקת נר השמש בארון נרות חנוכה ..... רלו
הדלקת נר שמש לקטנים ..... רלו
שימוש באור השמש ..... רלו
כבה נר השמש ..... רלו
שמן זית בנר השמש ..... רלז

פרק כ"ו דיני הדלקה עושה מצוה ..... רלז
הדלקה עושה מצוה ..... רלז
הדליק ללא כוונה האם יצא יד"ח ..... רלז
הדלקת נר מחדש כל יום ..... רלח
הדליק נר למעלה מעשרים אמה ..... רלח
הדלקה שלא רואים את הנרות ..... רלח

לא היה בנר שיעור השמן ..... רלח
הדליק קטן והניח גדול ..... רלט
טלטול הנרות ממקום למקום ..... רלט
מעביר את הנרות במקום שכשר להדלקה ..... רלט
מעביר את הנרות ממקום שפסול להדלקה למקום שכשר להדלקה .... רלט
טלטול הנרות לאחר חצי שעה ..... רמ
הוזזת נרות חנוכה כמה ס"מ ..... רמ
כבו הנרות בתוך החצי שעה ..... רמ
כבו הנרות בשוגג ..... רמא
נרות שכבו לאחר חצי שעה ..... רמא
מתי נחשב שהנרות נכבו ..... רמא
אופנים שצריך לחזור ולהדליק את הנרות כשכבו ..... רמב
כיבה את הנרות במזיד ..... רמב
הדליק את הנרות במקום שהרוח מצויה ..... רמב
כבה הנר ולא הדליק רוב היוצא מהפתילה ..... רמג
כבה נר בתוך כדי ההדלקה ולא סיים להדליק את כל הנרות ..... רמג
כבו הנרות בערב שבת לפני הזמן ..... רמד
הוצאת החנוכיה לאחר שהנרות כבו ..... רמד
הדלקת כל הנרות במקום שהרוח כיבתה את הנרות ..... רמד

פרק כ"ז דיני ברכת הרואה ..... רמה
דין ברכת הרואה ..... רמה
ברכת הרואה למי שיוצא יד"ח מדין אכסנאי ..... רמה
ברכת הרואה במי ששכח לברך ..... רמה
ברכת הרואה על נרות אחרים ..... רמה
בירך שהחיינו בברכת הרואה בליל א' ..... רמו
ברכת הרואה על נרות בית הכנסת ..... רמו
ברכת הרואה על נרות ההידור ..... רמו
ברכת הרואה בליל שבת ..... רמו
ברכת הרואה לאחר חצי שעה ..... רמז
ברכת הרואה על נרות קטן ..... רמז
ברכת הרואה על נרות שהדליקו בני הבית ..... רמח
ברכת הרואה על נרות שהדליקו מפני החשד ..... רמח

פרק כ"ח דיני אכסנאי ..... רמח
דיני ההדלקה לאדם שמתארח אצל אחרים [-אכסנאי] ..... **רמח**
אכסנאי [שאין מדליקין עליו בביתו] ..... **רמח**
אכסנאי שמדליקים עליו בביתו ..... רמט
הדלקה בחו"ל למי שמדליקים עליו בתוך ביתו ..... רמט

אדם שנמצא בחו"ל והשעות אינם שוות ..... רנ
השתתפות לאכסנאי שלא מדליקים עליו נ"ח בביתו ..... רנא
צורת ההשתתפות באכסנאי ..... רנא
דיני חיוב הדלקת נרות חנוכה לבחורי ישיבה ..... רנב
בחורי ישיבה קטנה ..... רנב
בחורי ישיבה גדולה ..... רנב
בנות סמינר ..... רנג

פרק כ"ט זמן ומקום החיוב בנ"ח על מקום השינה והאכילה ..... רנד
מקום ההדלקה במקום האכילה או במקום השינה ..... רנד
זמן החיוב קובע להדלקת נרות חנוכה ..... רנה
הנוסע מביתו או מהישיבה לאחר צאת הכוכבים היכן ידליק ..... רנו
הנוסע לבית מלון אחרי ההדלקה ..... רנו
חתן שמתחתן בחנוכה ..... רנו
מקום ההדלקה למי שיש לו שני דירות ..... רנח
אדם שישן במשרד ..... רנח
העובר דירה ..... רנח
שני בתים שמחוברים ביחד ..... רנח
דיני חיוב ומקום ההדלקה לבחור ישיבה ובנות סמינר ..... רנח
בחורי ישיבה קטנה ..... רנח
בחורי ישיבה גדולה או קטנה שישנים בישיבה ..... רנט
בנות סמינר שישנות בסמינר ..... רסא
אכסנאי האם צריך לשמוע את הברכות ..... רסא

פרק ל דיני ההדלקה לנוסעים בחנוכה והנוסעים להורים בשבת חנוכה ..... רסא
נסיעה בשבת חנוכה ..... רסא
הנוסעים מביתם האם ידליקו בבית ..... רסב
האוכל סעודותיו לא בבית ..... רסב
המתארח אצל אביו או אצל חמיו ..... רסב
הגיע לבית הוריו לאחר שהדליקו ..... רסג
היה אצל הוריו במוצאי שבת ובדעתו לחזור ונמלך להשאר ..... רסג
מגיע להתארח אצל הוריו בליל שבת לאחר ההדלקה ..... רסג
אורח שמתארח אצל אביו וישן ביחידת דיור נפרדת ..... רסד
חתן הנמצא אצל חמיו ..... רסד
אוכל ג' סעודות וישן בבית חמיו אבל אוכל אכילת עראי בביתו ..... רסה
ישן בבית חמיו אבל אינו אוכל אצלו ..... רסה
האוכל אצל הוריו או חמיו סעודות שבת וישן בביתו ..... רסה
האוכל בבית חמיו או הוריו את כל הסעודות וישן בביתו ..... רסו

האוכל אצל הוריו או חמיו וישן בבית אחר ..... רסו
האוכל ג׳ סעודות באולם שבו נערכת השבת שבע ברכות וישן במקום אחר ..... רסו
האוכל כל סעודה במקום אחר ..... רסו
המתארח בשבת ובמוצאי שבת ישן במקום אחר ..... רסו
דיני הדלקה בצימר/בית מלון/שבת חתן ..... **רסח**
הנוסעים לצימר ..... רסח
משפחה עם נשואים שנוסעת לצימר ..... רסח
שבת חתן ששוכרים את כל הקמפוס ..... רסח
הדלקה בבית מלון ..... רסט
הדלקה בבית מלון של גוי ..... רעג
הנמצא בבית חולים ..... רעג
אשה הנמצאת בביה״ח ובבית החלמה ..... עדר
הנמצא בבית האסורים ..... ערה
בחורי ישיבות שנמצאים בכלא הצבאי ..... ערה

פרק ל״א דיני אמירת על הנסים ..... רעז
דיני אמירת על הנסים בתפילת שמו״ע ..... רעז
אמירת על הנסים ..... רעז
הכרזה לומר על הנסים ..... רעז
שכח לומר על הנסים ..... רעח
נזכר לאחר אמירת ה׳ ..... רעח
אמר על הנסים של פורים ..... רעט
דילוג על הנסים להספיק אמירת קדושה ..... רעט
על הנסים בפלג המנחה ..... רפ
דיני אמירת על הנסים בברכת המזון ..... **רפא**
אמירת על הנסים ..... רפא
שכח לומר על הנסים ונזכר לפני שהזכיר את ה׳ ..... רפא
נזכר לאחר שהזכיר את השם ..... רפא
סיים ברכת המזון ..... רפב
שכח רצה בשבת או יעלה ויבוא בר״ח האם צריך לחזור ולומר על הנסים ..... רפב
התחיל לאכול לפני השקיעה של יום השמיני ..... רפג
מעין שלוש ..... רפג
אמירת מגדול בחנוכה ..... רפג

פרק ל״ב דיני אמירת הלל ..... רפד
אמירת ההלל ..... רפד
חיוב נשים בהלל ..... רפה

חינוך קטנים לאמירת הלל ..... רפו
אמירת הלל בבית האבל ..... רפו
אמירת ההלל בנעימה ..... רפו
זמן אמירת ההלל ..... רפז
סוף זמן אמירת ההלל ..... רפז
אמירת הלל לפני תפילת מנחה ..... רפח
אמירת הלל לאחר הדלקת נרות או קבלת שבת ..... רפח
אכילה קודם הלל ..... רפח
אמירת הלל במעומד ..... רפח
דיני טעויות באמירת ההלל ..... **רפט**
שכח לברך על ההלל ..... רפט
קרא שלא כסדר ..... רפט
חיסר פסוק אחד ..... רפט
חיסר תיבה אחת ..... רפט
זהירות בקריאת ההלל במתינות ..... רפט
קרא חצי הלל ..... רצ
דיני הפסק באמירת הלל ..... **רצ**
עליה לתורה באמצע אמירת ההלל ..... רצ
קדושה וברכו ומודים דרבנן ..... רצ
קדיש וחמישה אמנים ..... רצ
עניית אמן ..... רצא
אמן על ברכת כהנים ..... רצא
ברכת אשר יצר ..... רצא
שאילת שלום ..... רצא
אמירת ב״ה וב״ש ..... רצא
לפסוע באמצע הלל ..... רצא

פרק ל״ג **דיני קריאת התורה בחנוכה ..... רצב**
קריאת פרשת הנשיאים בחנוכה ..... רצב
חובת שמיעת קריאת התורה בחנוכה ..... רצב
סדר הקריאה ביום הראשון ..... רצג
מהיכן מתחילים קריאת התורה בחנוכה בשטיבלאך ..... רצג
סדר קריאת התורה ביום השני ..... רצד
סדר הקריאה בחו״ל כל יום ..... רצד
קראו נשיא אחר ..... רצד
קראו חצי נשיא ..... רצה
קראו פרשת השבוע ..... רצה
סדר הקריאה בראש חודש טבת ..... **רצה**
טעו בר״ח וקראו בשל חנוכה ..... רצו

דיני הקריאה בשבת חנוכה ..... רצו
סדר קריאת התורה בשבת חנוכה ..... רצו
סדר קריאה בתורה כשיש שני שבתות חנוכה ..... רצו
הזכרת ברכות ההפטרה בחנוכה ..... רצז
טעו וקראו בהפטרת פרשת השבוע ..... רצז
סדר הקדיש שמוציאים שני ספרי תורה ..... רצז
דיני קריאת התורה בשבת חנוכה שחלה בר"ח טבת ..... רצז
סדר קריאת התורה בשבת חנוכה ור"ח ..... רצז
מוסיפים בספר התורה הראשון ..... רחצ
קריאה לכהן אחרון ..... רחצ
זמן אמירת הקדיש ..... רחצ
אמירת קדיש לאחר ס"ת ראשון שהוסיפו עולים ..... רחצ
הנחת ספרי התורה על הבימה ..... רצט
אמירת קדיש לאחר הקריאה בספר תורה השלישי ..... רצט
אמרו קדיש בטעות לאחר הספר תורה הראשון ..... רצט
לעלות לתורה מי שעלה לספר תורה הראשון ..... רצט
אם יש רק שני ספרי תורה ..... ש
כשיש רק ספר תורה אחד ..... ש
הפטרה ..... ש
הפטרה שקראו בספר התורה השלישי של ר"ח ..... ש
סדר הקריאה בזאת חנוכה ..... שא
טעו בקריאה ביום השמיני ..... שא

פרק ל"ד דיני תחנון הספד תענית עליה לקברים בחנוכה ..... **שב**
דיני אמירת תחנון ולמנצח ושאר תפילות ותחנונים בחנוכה ..... שב
אמירת תחנון ..... שב
אמירת תחנון בערב חנוכה ..... שב
אמירת צדקתך ..... שב
אמירת תיקון חצות ..... שב
שיר המעלות בברכת המזון ..... שב
אמירת אבינו מלכנו ..... שג
בכיה בימי חנוכה ..... שג
תשמיש המטה ..... שג
שמחה בחנוכה ..... דש
מעלת התפילה בחנוכה ..... דש
דיני תענית בימי החנוכה ..... דש
איסור תענית ..... דש
תענית בערב חנוכה ..... דש
תענית ביום שאחר חנוכה ..... שה

תענית ביארצייט ..... שה
תענית לחתן ביום חופתו ..... שו
תענית לחתן בערב חנוכה ..... שו
תענית לחתן אחרי חנוכה ..... שז
תענית חלום ..... שז
תענית שעות בחנוכה ..... שח
תענית דיבור בחנוכה ..... שט
דיני הספד בחנוכה ..... שט
הספד בחנוכה ..... שט
הספד בערב חנוכה ..... שט
הספד לתלמיד חכם בעת ההלויה ..... שט
הספדים ביום הקבורה ..... שי
הספד למלמד תינוקות ..... שי
הספד לאשת חבר ..... שי
סעודת הבראה ..... שיא
עצרת התעוררות ..... שיא
הספד בשבעה ובשלושים ..... שיא
אזכרה וברכות ..... שיב
שמיעת קלטות וכתיבת הספדים ..... שיב
קריעה על ראיית הכותל ..... שיב
אמירת צידוק הדין בחנוכה ..... שיג
דיני עלייה לקבר ואזכרה בחנוכה ..... שיג
עלייה לבית הקברות בחנוכה ..... שיג
עלייה לקברי צדיקים ..... שיד
הקמת מצבה ..... שטו

פרק ל״ה דיני אבל ואונן בחנוכה ..... שטז
דיני ומנהגי אבילות ואנינות בחנוכה ..... שטז
אמירת הלל לאבלים ..... שטז
יציאה מפתח הבית להדלקת נר חנוכה ..... שטז
אונן בהדלקת נר חנוכה ..... שיז
עניית אמן על הדלקת נר חנוכה לאונן ..... שיח
ברכת שהחיינו ושעשה נסים לאחר הקבורה ..... שיח
אין לו מי שידליק נר חנוכה בביתו ..... שיח
להתפלל ש״ץ בתוך השנה בימי החנוכה ..... שיח

פרק ל״ו דיני סעודות בחנוכה ..... שיט
סעודת מצווה בחנוכה ..... שיט
אכילת בשר ושתיית יין בחנוכה ..... שכב

מסיבת חנוכה לאבל בתוך השנה ..... שכג
סעודת חנוכה לאבל בתוך השנה ..... שכג
השתתפות חסידים בהדלקת נר חנוכה של האדמו"ר ..... שכד
סעודת חנוכה בערב שבת ..... שכה
סעודת חנוכה ומפגשים משפחתיים ..... שכה
אכילת בשר ביום טבילה ..... שכה
לבישת בגדים מכובדים בחנוכה ..... שכו
אמירת חנוכה שמח ..... שכו
דיני מנהג אכילת מאכלי חלב ..... **שכז**
אכילת מאכלי חלב ..... שכז
אכילת סעודה חלבית ..... שכז
זמן אכילת מאכלי חלב ..... שכח
אכילת לאטקע"ס ..... שכח
הוספת מאכל בשבת ור"ח חנוכה ..... שכח

פרק ל"ז **דיני ברכת הסופגניות ..... שכט**
אכילת סופגניות ..... שכט
ברכת סופגניות מטוגנות ..... שכט
ברכת סופגניות אפויות ..... של
ברכת סופגניות מטוגנות ואח"כ אפויות ..... של
סופגניות שחצי מטוגנות וחצי אפויות ..... של
סופגניות שאפויות ואח"כ מטוגנות ..... של
ברכת הספינג' ..... שלא
המאפיות שאופים/מטגנים את הסופגניות ..... שלא
במקום ספק ..... שלב
שיעור קביעות סעודה בסופגניה ..... שלב
שיעור זמן קביעות סעודה ..... שלב
שיעור קביעות סעודה בסופגניה ..... שלב
צירוף הריבה או המילוי ..... שלג
דיני אכילה וברכה על סופגניה בתוך הסעודה ..... שלג
סופגניות מיני או סופגניות לקינוח ..... שלג
עצות לפטור סופגניות ..... שלג
דינים שונים בסופגניות ..... **שלד**
חיוב סופגניות בהפרשת חלה ..... שלד
בישולי עכו"ם ..... שלה
חימום סופגניות בשבת ..... שלה
בורר בהוצאת הריבה מהסופגניה ..... שלז
נטילת ידים לסופגניות ..... שלח
היכר בסופגניות חלביות ..... שלח

היכר בסופגניות עם בשר ..... שלט

פרק ל״ח דינים שונים במשחק הסביבון ..... שלט
משחק סביבון ..... שלט
מוקצה בסביבון ..... שמ

פרק ל״ט דינים ומנהגים ביום ״זאת חנוכה״ ודיני שמן הנותר ..... שמא
יום וזאת חנוכה ..... שמא
סעודה גדולה ..... שמא
בקשות ביום וזאת חנוכה שחל בשבת ..... שמב
שריפת השמן ..... שמב
השם שמן יותר משיעור חצי שעה ..... שמג
שימוש בשמן הנותר להדלקה ביום אחר ..... שדמ
שימוש בשמן שנותר מנרות חנוכה לנרות שבת ..... שדמ
דין הפתילות ..... שמה
מים ששמים מתחת לנר חנוכה ..... שמו
השתמשות בשמן לשושנה שברגל ..... שמו
השתמשות בשמן שנותר מהבקבוק ..... שמו
הניח שמן בכוסית ולא הדליק בו ..... שמז
קדושת החנוכיה ..... שמז
קדושת בית החנוכיה ..... שמז
חנוכיה שכתוב עליה הנרות הללו קודש הם ..... שמח

חלק בירורי הלכה

סימן א ברכת שהחיינו בלילה השני למי שלא הדליק ביום הראשון ..... שמט

סימן ב זמן הדלקת נרות חנוכה ומדוע אין ממתינים לזמן ר״ת ..... שנד

סימן ג בדין הדלקת נרות חנוכה ברוב היוצא מהפתילה ..... שעא

סימן ד חיוב ההידור בקניית חנוכיה מכסף ..... שפב

סימן ה חובת ההדלקה עד שתכלה רגל מן השוק בזמנינו ..... שפח

סימן ו איחור ההדלקה בזמנינו שהולכים לישן מאוחר ..... שצא

סימן ז גדר חיוב הפרסומא ניסא לבני ביתו או לבני רה״ר ..... שצו

סימן ח בירור גדר בן שמתארח אצל אביו בשבת ..... שצט

סימן ט בדין חיוב ההדלקה בנר חנוכה לפי מקום האכילה או מקום השינה ..... תג

סימן י שליחות בנר חנוכה ..... תז

סימן י״א חיוב הדלקת נרות חנוכה לבחורי ישיבה ..... תיא
סימן י״ב מקום ההדלקה לבחורי ישיבה ..... תכ
סימן י״ג האם מי שנוסע לבית מלון צריך גם להדליק בביתו ..... תכא
סימן י״ד מקום ההדלקה במוצאי שבת למתארחים ..... תכו
סימן ט״ו מי שאינו נמצא בביתו בזמן ההדלקה ..... תכח
סימן ט״ז גדר החיוב במקום השינה בהדלקת נר חנוכה ..... תלא
סימן י״ז המתנה בהדלקת נרות חנוכה לאשתו ..... תלד
סימן י״ח חיוב ההדלקה בבית הכנסת ..... תלז
סימן י״ט ספיקות בדיני הדלקת אבא ובן ..... תמב
סימן כ דיני ברכת הסופגניות מטוגנות/אפויות ..... תמו
סימן כ״א אכילה וברכה על סופגניה בתוך הסעודה ..... תע
סימן כ״ב ברכה על פת הבאה בכיסנין בתוך הסעודה ..... תעה
סימן כ״ג בישולי או פת עכום בסופגניה ..... תפח
סימן כ״ד עשיית סופגניות חלביות או בשריות ..... תצד
סימן כ״ה שאלות המצויות בחנוכה בזמן מלחמה ..... תצז
סימן כ״ז אכסנאי שהשתתף והנר חנוכה הזיק האם גם האכסנאי חייב ..... תקא
סימן כ״ז החלפת טיטול כנגד נרות חנוכה ..... תקב
סימן כ״ח כלי נגינה בהלל בבית הכנסת ..... תקו
סימן כ״ט האם יש מקור לכך ששמעון הצדיק הטמין את פך השמן ..... תקיג
סימן ל׳ גדרי ברכת הרואה וחיוב שמיעת הברכות באכסנאי והמסתעף ..... תקיד

עבודת ומעלות ותיקוני ימי החנוכה ..... תקכו
מפתח ענינים ..... תקלד

דברי פתיחה

ברוך אלוקינו שהבדילנו מן התועים, ונתן לנו תורת אמת, וזיכני ללמוד ולכתוב בהל' חנוכה מזה כמה שנים.

ומצות נר חנוכה חביבה עד למאוד, וכמ"ש הרמב"ם (פרק ד' מהל' מגילה וחנוכה הלכה יב) "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, **וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו**, אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק". עכ"ל. ומבואר מדברי הרמב"ם שיש להיזהר בדיני הדלקת נר חנוכה, וחביבה היא עד מאוד - בהלכותיה ודיניה, בפלפוליה ובחקירותיה.

ובספר הליכות שלמה (מועדים תשרי עמ' ער) הובא שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה רגיל לומר שבהרבה מהלכות חנוכה בכלל, ובדיני מקום ההדלקה בפרט, אין לנו שורשים מספיקים בסוגיות הגמרא ודברי הראשונים, והדברים תלויים הרבה בסברא ובאובנתא דליבא. עוד הובא שם שמידי שנה בשנה עסק רבות ביומין דחנוכה בעניינא דיומא, בריבוי הערות וספקות ובליבון הפרטים והמקרים השונים שבאו לפניו. עכ"ד.

ובספר פניני חנוכה כתב בהקדמה לגבי מקום ההדלקה, שרבים שואלים היכן עליהם להדליק והיכן הוא פתח החצר שלהם, ושמרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל היה רגיל לומר שכדי להשיב בעניין זה צריך לראות את הבית ואת הפתח בעיניים, ואפילו כשמביאים לו צילום של הבית, הוא אומר שקשה לראות בתמונה, וכמה פעמים, כשנסע מביתו לסנדקאות, נעתר לראות את הבית שעליו נסבה השאלה. עכ"ד. לכן חובה על כל מורה הוראה שנשאל בדיני מקום ההדלקה לברר כל שאלה היטב וכל הפרטים.

ובעניין מעלת לימוד התורה וחידושי התורה בחנוכה מובא במנהגי החת"ס בימי החנוכה (עמ' קפא) שבימים אלו של חנוכה נתגלו סודות התורה למשה רבנו, דישראל ואורייתא חד הוא, ופנימיות התורה נתגלתה בימי החנוכה. ויש לבאר דכתיב "נר מצווה ותורה אור", והנה, עיקר הנרות אינו הנר אלא האור שהנר מאיר. ההסתכלות על הנרות מביאה לקדושה ולמעלות, משום שהאור משפיע על האדם, והוא הדין בנר חנוכה האור משפיע שפע לחדש חידושי תורה ומגלה את הפנימיות. כשם שכדי לחפש בתוך כיס פנימי צריך פנס, כך כדי להגיע לפנימיות התורה, לחידושים ולהבנות צריך אור, וזהו אור החנוכה, וכמו שיתבאר להלן עמ' תקלב בעבודת ימי החנוכה.

ונסיים בהודאה לבורא עולם, שזיכני לכתוב את החיבור הנ"ל, והנני בבקשה על העתיד שיזכני להמשיך לשבת בבית המדרש ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ביישוב הדעת.

אשא עיני אל ההרים, אל תקרי ההרים אלא אל ההורים, לאבי מורי הגאון רבי חיים בנימין אביטבול שליט"א מראשי ישיבת תפארת עובדיה בבני ברק, ומרבני רמת גן, ובת ים, אשר הדריכני בדרך התורה והמוסר, ועמו אמי מורתי הרבנית תליט"א, וחמין ושמן שסכתני אמי בילדותי הן שעמדו לי (חולין כד:), תהי ברכת ה' עליהם, ויזכו לרוות נחת מכל ילדיהם, באורך ימים ושנות חיים בבריאות גופא ונהורא מעליא, עד ביאת משיח צדקנו אכי"ר.

וכמו כן אודה למו"ח הגאון רבי שמואל יאיר שליט"א במח"ס משנ"ב תפארת, ורב המרכז התורני נאוה תהילה ברמת גן, ורב בית הכנסת פרדס ניסים בבני ברק, ועמו חמותי הרבנית תליט"א יהא רעוא מן שמיא שיזכו לאורך ימים ושנות חיים עד ביאת משיח צדקנו אכי"ר.

נות בית תחלק שלל, שפתי לא אכלא מלברך את רעייתי היקרה, אשת החיל, מנשים באהל תבורך, נוות ביתי תחי' העומדת לימיני בכל עת ומאפשרת לי ללמוד בהשקט ובשלווה מתוך הרחבת הדעת. וזכות התורה תעמוד לנו לעד ולעולמי עולמים, שלא תיפסק התורה מפי זרעי ומפי זרע זרעי עד עולם, ונזכה לגדל את בני בכורי חיים ני"ו ובני שמואל ני"ו, ובני יאיר דוד ני"ו. ויהי רצון שאזכה לרוות מהם נחת דקדושה, ושיזכו להיות גדולים בתורה כל ימיהם.

כמו כן אודה לאחי הרה"ג אליהו פורת שליט"א במח"ס מאלפי זהב ושא"ס, מבחירי האברכים בכולל בית השם, שסייעני רבות בהוצאת הספר הנ"ל לאור העולם, ולאחי הבה"ח שלמה זלמן ני"ו מבחירי ישיבת עטרת ישראל, וכמו"כ יישר כוח לכל העוזרים והמסייעים, ויהי רצון שיזכו לכל הברכות האמורות בתורה.

ואסיים בהודאה ובשבח לשמו הגדול שזיכני לשבת וללמוד תורתו הקד', ויהי רצון שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבריי, ותאיר עיני במאור תורתך הקד', ותצילני מכל מכשול וטעות, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ומה ששגיתי כבר העמידני על האמת.

ויהי רצון לפני השי"ת שלא תיפסק התורה הקדושה מפי זרענו וזרע זרענו עד עולם, ויהי רצון שאזכה להוציא לאור עולם את שאר חיבוריי, המצויים בכתובים, ולחדש עוד בתורה הקדושה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וזכות התורה הקדושה תעמוד לי ולזרעי עד עולם, ונזכה לגאולת עולמים, במהרה בימינו, אמן.

יוסף אביטבול
חנוכה ה'תשפ"ז

פרק א
פתיחה לדיני חנוכה

שואלין ודורשין בהל' חנוכה

א. אף שלהלכה נראה שאין נוהגים את דין "שואלין ודורשין" בהלכות חנוכה שלושים יום קודם חנוכה, מכל מקום ראוי לכל אחד ללמוד הלכות חנוכה בזמן הנצרך לו, כדי שיידע אותן כראוי, כיון שפרטיהן רבים[א].

מקורות והערות

א. לגבי חיוב שואלין ודורשין בפסח איתא בגמ' בפסחים (דף ו' ע"א) שואלין ודורשין בהל' הפסח שלושים יום וכו', ובתוס' במגילה (דף ד' ע"א ד"ה מאי) כתבו שבפורים לא שייך האי דינא דשואלין ל' יום קודם החג, וה"ה לחנוכה, ובטעם הדבר כיון שכתב בב"י (סי' תכ"ט ד"ה תניא) שרק בדיני פסח יש דינים מרובים צריך שלושים יום משא"כ בשאר יו"ט וסוכות אף שיש עוד מצוות, סוכות וד' מינים מ"מ סתם לולב ואתרוג כשרים, ואין טירחתם כ"כ גדולה משא"כ בפסח, ולפי"ז בודאי שאף בחנוכה אין דין שואלין ודורשין שלושים יום, [וכן הסכימו רוב הפוסקים וכ"כ בקונטרס חסדי אבות (סימן י"ז, שנדפס בסוף ספר יכין דעת) דבחנוכה אין נוהג דין זה מק"ו שאם פורים שהוא מדברי קבלה אינו נוהג, ק"ו בחנוכה שאינו אלא מדרבנן ואף לא קראוהו יו"ט. וכן השיב הגרח"ק בספר מועדי הגר"ח (ח"א תשובה כ"ג) וכ"כ לדינא בשו"ת ציץ אליעזר (חי"ז ס"א) שלא שייך האי דינא בחנוכה שהרי בפורים דהוי כיו"ט לא שייך האי דינא. וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (חלק י"א סימן תקמ"ז) על דבר השאלה אי פורים נמי צריך לדרוש בהל' פורים שלשים יום קודם החג הגם דלגבי שאר דברים לא מקרי חג וכן בחנוכה בהל' חנוכה. ע"ש. ובעיקר דין שואלין ודורשין, שבשו"ע (סי' תכ"ט) כתב שהוא רק שואלין, ובגמ' איתא שואלין ודורשין, נתבאר בארוכה בשערי יוסף פסקי הלכות פסח פרק א'].

ואמנם בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן שפ"ד) כתב שגם בפורים שייך האי דינא דשואלין ודורשין, וא"כ לכאורה היה מקום לומר דה"ה בחנוכה דהרי יש הרבה הלכות ופרטי הלכות, וכעי"ז הביאו שכן נהג הגאון רבי אריה צבי פרומר הי"ד בעל הארץ צבי, ששבועיים לפני חנוכה החל לעסוק בסוגיות בהל' חנוכה [הובא בספר גאוני פולין האחרונים עמ' רכ רכא]. וכן הובא בקובץ מה טובו אוהליך יעקב (ח"ו עמ' פא) שהשיב הגרח"ק שתמיד איכא חיוב ללמוד ההל' קודם החג גם בחנוכה. וכן בשו"ת רבבות אפרים (חלק ז' עמ' תנב) כתב להוכיח מדברי רבינו ירוחם (תולדות אדם נתיב התשיעי) שכתב וקבעום לדורות להיותם ימים טובים לקרות בהם ההלל ולהזכיר דינם ולהודות עליו ע"כ, והוכיח מדכתיב ולהזכיר דיניו משמע שגם בחנוכה איכא להאי דינא דשואלין ודורשין ל' יום קודם החג, ולענ"ד אינו ראיה כלל והכוונה להזכיר דיניו היינו בזמן החנוכה שאז איכא חיובא לדרוש בהל' חנוכה כדין הא דשואלין בכל חג וחג, וכמו שמבואר בשו"ת שלמת חיים (או"ח סימן רסה) [וע"ע בספר ראשית העבודה להר"י סגל (עמוד קמג) מה שהעיר בזה].

ועוד כתב בספר חנוכה בציון (עמ' צט) שמנהגו של אביו זצ"ל שבוע ימים קודם ימי החנוכה היה מעיין בהלכות חנוכה בהרמב"ם, שלחן ערוך ולבוש, וכן בספר חמדת ימים, והיה מתענג על דבריהם ואומר לנו חידושים נפלאים מדבריהם, מתובלים בעניני קבלה, ובדברי רבינו האריז"ל בשער הכוונות ועוד עכ"ד. וכעי"ז הו"ד הגרשז"א בספר הליכות שלמה (חנוכה פרק יד עמ' עו) שכמה שבתות לפני חנוכה החל

בירור מקום ההדלקה כמה ימים קודם חנוכה

ב. ראוי גם לברר כמה ימים לפני חנוכה היכן צריך להדליק את נרות החנוכה, אם עבר דירה וכיוצא בזה, כדי שכאשר יגיע כ"ה בכסלו יוכל להדליק בזמן הדלקת נרות חנוכה[ב].

הכנת החנוכיה כמה ימים לפני חנוכה

ג. יש אומרים שיש להקדים ב' ימים קודם חנוכה לתקן את המנורה, אבל אין חיוב בכך[ג].

מקורות והערות

לעסוק וללמד בשעת הסעודה שולחן ערוך עם משנ"ב הל' חנוכה, [וכן זכרוני שנוהג זקני הגאון רבי אליהו פורת טהרני שליט"א ושו"ר בספר בית הלוי (פרשת ויגש פתיחה לחנוכה) שכתב: יען כי במדינות אלו ראיתי נוהגין ללמוד בימים אלו בשלשה דפין שבפרק במה מדליקין המדברים בהלכות חנוכה ע"כ, וכעי"ז הביא בילקוט יוסף (חנוכה עמ' נג) וכתב שם עוד: וכן נהג הגה"ק ר' יחזקאל שרגא ליפשיץ הלברשטאם מסטרופקוב זצ"ל שכמה שבועות קודם החנוכה נהג לעסוק בשיעורים ולימודים בענייני החנוכה הליכות קודש וכן מובא על הגה"ק ר' חיים מאיר הגר בעל האמרי חיים מויזניץ שמשמחת תורה עד חנוכה נהג לדבר בעיקר על חנוכה וכן נהגו האדמורי"ם לבית נדבורנה זצ"ל שהחל משבת מברכין חודש כסליו כבר החלו דברות קודשם סובבים בעניני חנוכה וספרי הלכה וחסידות מעניני חנוכה אינם משים מעל שולחנם וכך היתה הוראתם בקודש למבקשי ה' החפצים לחוש בנועם זיו קדושת הימים המשמשים ובאים שיעסקו כבר בתחילת החודש בספרים הקדושים מעניני חנוכה אורות חיים הכנה לימי החנוכה אות א ע"ש עוד. וראה עוד בספר "ימי הקודש" (חנוכה פ"א סע' ד') שיכין אדם את עצמו לפני החג ע"י לימוד ההלכות השייכות לחג ע"ש. וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (חלק ז' סימן נ') ובשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן פג) ובשו"ת שואלין ודורשין (ח"א סימן כ"ג)].

ב. ראה מה שנתבאר בהערה לעיל, והנה איתא בשאילתות (שאילתא כו) הלכות חנוכה בפרשת וישלח, והעירו האחרונים שהרי פרשת וישלח לעולם אינה חלה בחנוכה ורק פרשיות וישב מקץ חלות בחנוכה, ובתועפות ראם (על השאילתות שם) כתב שהשאילתות כתב הלכות חנוכה בפרשת וישלח שידרשו בהלכות החג קודם החג לפחות שבוע אחד ע"ש. וכן נראה במשנ"ב (סי' תכ"ט סק"א) בשם ביאור הגר"א שבעצרת דורשין מא' בסיון, ולכן נראה שדי בשבוע אחד, [וראה בכך עוד תירוצים בדברי השאילתות בקובץ עיון הפרשה (רג עמ' קלא)] ולכן נראה שלכל הפחות שבוע קודם חנוכה יש ללמוד הלכות חנוכה, וכן השיב הגרח"ק בספר נס לשושנים (עמ' ב) שאף אם אין חיוב שואלין ודורשין ל' יום מ"מ בודאי ראוי ללמוד הלכות חנוכה קודם לחנוכה כדי שידע ההלכות כראוי. [וע"ע במש"כ בזה בילקו"י חנוכה עמ' נב, שנכון ללמוד הלכות חנוכה בחנוכה או כמה ימים קודם כדי לדעת פרטי ההלכות יעו"ש בהערה מה שהאריך בזה].

ג. כתב הר"י בן הראב"ד והו"ד בקובץ המועדים בקונ' סוד הדלקת נרות וז"ל: ולכן הזהיר בנרות חנוכה צריך להקדים שני ימים קודם לתקן הנרות ולהזמין שמן זית זך להדלקה וכו' עכ"ד, והו"ד בספר זכרון להרב יצחק הוטנר (עמ' תלה). ויש שנהגו גם להשאיר את החנוכיה, כמה ימים לאחר חנוכה, וכמ"ש בספר זכר דוד (מאמר ג' חנוכה עמ' תרנה) שנהגו להניחה ג' ימים לפני ואח"כ, והו"ד בספר נטעי גבריאל (פרק א אות יא) יקדים להכין הנרות ג' ימים קודם חנוכה. ושכ"כ הרב אור צדיקים (סימן כד). ע"ש. וע"ע בספר אורחות רבינו (ח"ג עמ' א') שכתב שהקה"י נהג להכין את המנורות שלו פעם בכ"ה כסלו ופעם בי"ח כסלו, וכעי"ז הו"ד הגרי"י פישר זצ"ל בהליכות אבן ישראל (מועדים ח"א עמ' שכט) שנהג כמה ימים לפני חנוכה להכין המנורה והעמידה על מקומה, ויעו"ש, [ושוב ראיתי בספר היא שיחתי (עמ' לה) שהגראמ"מ שך זצ"ל היה

לימוד הלכות חנוכה בחנוכה

ד. שואלין ודורשין בהלכות חג בחג, ולכן נכון גם ללמוד הלכות חנוכה בחנוכה[ד]. ויש אומרים שהעוסק בהלכות חנוכה בחנוכה הרי הוא מקיים פרסומא ניסא[ה].

מקורות והערות

מניח בר"ח כסלו את החנוכיה על החלון, משום חביבות המצוה] ולמעשה לא נהגו כן.

ד. וכמו שמבואר בגמ' (מגילה דף ד' ע"א דף לב ע"ב) שדורשין הל' חג בחג, וא"כ ה"ה בחנוכה, וכן איתא ברבינו ירוחם (תולדות אדם נתיב התשיעי) וז"ל: וקבעום לדורות להיותם ימים טובים לקרות בהם ההלל ולהזכיר דינם ולהודות עליו עכ"ל, והוכיח בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יז סימן א') שיש חיוב להזכיר דינם. וכן כתב בשל"ה הקדוש (מס' שבועות עמ' קפה) וז"ל: העיד ר' שמעון בן אלעזר משום ר"ש בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם (סנהדרין ק"א.) על כן בני הזהרו ללמוד בימי ניסן פרק ערבי פסחים... וכן בחנוכה הלכות חנוכה... כי זו התורה היא ביותר חביבה ומביא לידי מעשה כהוגן, ותורה זו חביבה במאוד מאוד לפני הקב"ה כי יפה היא ובזמנה היא, עכ"ל, והו"ד בכף החיים (סי' תכ"ט סק"ו) והביא שם ממסכת סופרים (פי"ג ה' א') דכל המזכיר פסוק בעונתו מעלה עליו כאילו בונה מזבח חדש ומקריב עליו קרבן, עכ"ד, [וכ"כ בפני יהושע (שם) וכ"כ הבן איש חי בספר בן יהוידע (עירובין דף נד ע"א ד"ה רבא אמר עשה מועדים לתורה) שגם בחנוכה איכא חיוב לדרוש ל' יום לפני החג, וז"ל: רבא אמר עשה מועדים לתורה, נראה לי בס"ד הכונה שתלמוד הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות ר"ה בר"ה הלכות יוה"כ ביוה"כ, הלכות חג בחג הלכות חנוכה בחנוכה הלכות פורים בפורים, ע"ש, וכן הובא וכן כתב בשו"ת שלמת חיים (או"ח סימן רסה) שנכון ללמוד הלכות חנוכה בחנוכה, וכ"כ האדר"ת צצ"ל בספר נפש דוד (עמ' מ"ט אות י"ד) "בכל יום מימי חנוכה למדתי בגמ' או בשו"ע הלכותיה, וכשלא היה לי פנאי הייתי אומר לשון הגמ' לבד, (מסכת שבת) מדף כ"א ע"א עד דף כ"ד ע"ב, ובכל שנה ושנה נתחדשו לי חידושים יקרים ב"ה מעת ילדותי" עכ"ד, וע"ע בבית הלוי (פרשת ויגש לחנוכה) שבמדינות אלו נוהגים ללמוד בימי חנוכה בפרק במה מדליקין שמדבר בהלכות חנוכה, וע"ע בספר ראשית העבודה להרי"י סגל עמ' קמג במה שעמד בזה, ובמה שהאריך בזה בילקו"י (חנוכה עמ' נב) ובספר שערי ימי החנוכה (עמ' שעג)].

ה. וכ"כ הגרש"א שטרן שליט"א (שו"ת שביבי אש ח"ד סימן סה קובץ שערי הוראה חלק ט"ז בגדר מצות פרסומא ניסא עמ' קלט) והביא שכ"כ בתפארת למשה (מגילה דף ד' ע"א) במה דאיתא שם ששואלין ודורשין בעניני היום בפורים שחל בשבת, ופריך מאי שנא פורים ואפילו בכל יו"ט נמי, וכתב שבפורים איכא בזה משום פרסומא ניסא ע"ש, ולכן כתב שה"ה בחנוכה יש בלימוד הלכות חנוכה משום פרסומא ניסא, ושו"ר שכ"כ בברכת מרדכי (חנוכה) שהעוסק בהלכות חנוכה כאלו קיים מצוות נר חנוכה, יעו"ש, ונראה דהוא דין דוקא בחנוכה ששייך בו פרסומא ניסא ולא כמה ימים לפני חנוכה.

ואמנם יש להעיר בכל חידוש זה כיון שדוקא בהדלקה עצמה מקיימים פרסומא ניסא, וכן בקריאת המגילה היא פרסומא ניסא [וכמו שכתב בקונ' חנוכה ומגילה (סימן ד' בהערה) בשם הגרי"ז מבריסק שקריאת מגילה אין מצוותה ודינה מדין לימוד התורה כמו קריאת התורה, אלא מצות קריאת המגילה ופרסומא ניסא ע"ש], ולפי"ז י"ל שבלימוד הלכות חנוכה, אינו ניכר עצם הפרסומא ניסא, ואולי רק שדורשין ברבים יש בכך פרסומא ניסא.

ומ"מ העירוני שנפק"מ במקום במי שאנוס ואין לו נרות חנוכה, או שאינו יכול להדליק נרות חנוכה, שילמד הלכות חנוכה, ויסוד הדברים.

א]. בגמ' במנחות (דף קי ע"א) "אמר ריש לקיש מאי דכתיב זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם אמר רבא האי לעולה למנחה עולה ומנחה מיבעי ליה אלא אמר רבא כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה (ולא חטאת) ולא מנחה ולא אשם אמר רבי יצחק מאי דכתיב זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת

מהות ימי החנוכה

ה. שמונת ימי החנוכה מתחילים בכ"ה בכסלו, כי בבית שני, כשמלכו מלכי רשעה גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ומצות ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות וצר להם לישראל מאוד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום בכ"ה בכסליו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד שהיה מונח בחותמו של כ"ג ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד ונעשה נס והדליקו ממנו נרות המערכה ח' ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו הימים האלו שתחלתן כ"ה בכסליו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס. והוא מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה, וימים אלו הן הנקראים חנוכה ר"ל חנו כ"ה שביום כ"ה חנו מאויביהם[1]. ונאמרו עוד כמה טעמים מדוע נקרא חנוכה וראה בהערה[2].

מקורות והערות

וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם", וכן איתא במדרש ויקרא רבה (ויקרא פרשת צו ז' ג'). ועוד.

ב]. בגמ' בתענית (דף כז ע"ב) ובגמ' במגילה (דף לא ע"ב) על הפסוק קחה לי עגלה משולשת (בראשית טו ט) אמר לפניו תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם, אמר לו כבר תיקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראים בהם לפני, מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עוונותיהם עכ"ל.

ומבואר דיש ב' דרשות לכל העוסק בתורת הקרבן, כאילו הקריבו, ויל"ע מדוע בעינן ב' דרשות.

ויש בזה ב' חילוקים א']. שבגמ' במנחות היינו דוקא כל העוסק בהבנה, אבל בגמ' בתענית היינו דסגי בקריאה, אף בלא הבנה. ב'] שבגמ' במנחות איירי בעולה מנחה וחטאת, אבל בגמ' בתענית איירי בשאר קרבנות של ציבור. ויש לבאר ההבדל שבקרבנות שהציבור, מביא די לקרוא אותם, אבל בקרבנות שהיחיד מביא, על חטאתו ועל אשמו, צריך ללמוד ולהבין, תורת חטאת ותורת אשם, ובלא זה אין כפרה.

וכן מצינו בפורים בגמ' במגילה (דף ד' ע"א) שפורים שחל בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום, ובתוס' שם. וכ"כ במשנ"ב (סי' תרפ"ח סקט"ז). וכן שר"ה חל בשבת כתב בלקט יושר (ח"א עמ' קכה) שטוב ללמוד הלכות שופר כשחל בשבת וזאת השנה יש ר"ה בשבת ולכן טוב שיקרא בהלכות תקיעה, ע"ש, אך יש לעיין מדברי הגמ' במנחות דף קי ע"א שהקריאה עולה במקום מעשה ע"ש. [וכן יש להוכיח ממש"כ בזוה"ק (ויקרא דף צה ע"א) שא"ר שמעון שלא ביטל סעודת שבת ועסק בתורה הקדושה, וכתב בשו"ת רב פעלים (ח"א חיו"ד סי' נ"ה) בשם המקדש מלך שביאר שלא ביטל סעודת שבת שהיה קורא במעשה מרכבה ועולה במקום סעודת שבת]. ולכן נראה שה"ה מי שאין לו נר חנוכה להדליק או שנמצא במקום שאינו יכול להדליק, שעכ"פ ילמד הלכות חנוכה.

מקורות והערות

ו. כדאיתא בשבת (דף כא ע"ב) וברמב"ם (פ"ג מחנוכה ה"א, ב' וג') ובשו"ע (סי' תר"ע ס"א) ובמשנ"ב (שם סק"א), וע"ע בבן יהוידע (עמ"ס שבת דף כא ע"ב ד"ה מאי חנוכה) מש"כ בזה מדוע קראו לחנוכה כן ולא קראו נחו-כה יעו"ש.

ולעניין אם הדליקו נרות חנוכה בבית המקדש, כמבואר תקנת נר חנוכה נתקנה כבר בזמן בית המקדש השני כשהחשמונאים כבשו את היוונים וקבעו לשנה הבאה ח' ימי החנוכה, וכדאיתא בשבת דף כא: וברמב"ם בפ"ג בהל' חנוכה ה"א.

וכתב הגרח"ק בספר דרך חכמה על הרמב"ם הל' בית הבחירה (פ"ז ה"י בביאור הלכה בד"ה של ח' קנים) שאף שהיו מדליקים בזמן המקדש, אבל בבית המקדש עצמו מסתבר שלא הדליקו וגם מסתבר שהיה בזה משום בל תוסיף מחמת שהיה שם את המנורה והקשה שם הרי שלמה עשה עשר מנורות ואיכא למ"ד במנחות (דף צט.) שעל כולן היו מדליקין שאני התם דכתיב "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" אבל בלשכות שהיו אוכלים מנחות וקרבנות וגם היו צריכים להיות שם כל הלילה ולהשגיח על הקרבת האימורים. וכתב הגרח"ק שהיו מדליקים על פתח הלשכות ולא סמכו על מה דמדליקי להו בתוך ביתם, כיון שאכלו שם ביום הזה ורצו לשמוע הברכה, ועוד כהן שאין לו אשה איך יצא, ובוודאי שיכולין להדליק שם אע"פ שלא אכלו כמו שאנו מדליקים בבית הכנסת, וכ"ש שאכלו וישנו שם נקיני בית אב ופרחי כהונה, וע' ברמב"ם פ"ה מבית הבחירה הי"ב שבער"ש היו מדליקין שם נרות וצ"ע, עכת"ד, ויש מה לעי' בדבריו אמאי ס"ל דיהיה בזה בגדר בל תוסיף, הרי האי נרות נתקנו על הנס, ואינו בכלל לגדר דבל תוסיף. ומשמע מדברי הגרח"ק שיש חובת הדלקה בבית המקדש, כמו בבית הכנסת, והנה בטעם ההדלקה בבית הכנסת מבואר בבית יוסף סימן תרע"א [ויתבאר להלן בהרחבה] ב' טעמים, א' מפני האורחים שאין להם בית דומיא מה שמבואר לענין קידוש בבית הכנסת, ב' כדי לפרסם את הנס בפני כל העם ולסדר את הברכות לפניהם, שיש בזה פרסום גדול להשי"ת כמו שמברכים אותו במקהלות וכמו שמשמע בשו"ת הריב"ש סימן קיא. וא"כ סו"ס לטעם השני שייך להדליק אף בבית המקדש דהוי פרסומא ניסא הגדול ביותר בעולם, ואף שכל ורוב הפוסקים הסכימו שכל מקום שמתאספים בציבור אין להדליק שם בברכה, מ"מ שאני בית המקדש. [וכן צ"ל שהדליקו בעזרות ואיפה שישנו זקני בית אב ופרחי כהונה ויש להסתפק אם השתתפו או שהכל היה מבדק הבית ויל"ע].

ושו"ר במועדים וזמנים (ח"ח סי' פ"ט) כתב לחדש שמה שתקנו הוא לאחר חורבן הבית שאז פסקה ובטלה ההדלקה בבית המקדש אז תקנו מצות הדלקה נ"ח לכ"א ואחד, והוסיף שגם אז נהגו דוקא להדליק בבתי הכנסיות ובמקומות הציבורים ולא בבתי ישראל עי"ש עוד בארוכה בדרכו החדשה. והנה לפי דבריו א"ש שלא נצטרכו בכלל להדליק בבית המקדש, אולם דבריו מחודשים עד למאוד, ותמה עליו הגרש"א שטרן שליט"א בקובץ שערי הוראה (חלק י"א) וז"ל: דהרי מכמה מדרשות ודברי חכמינו הראשונים מפורש להדיא שחכמי הדור ההוא הדלקת נ"ח, וברור שגם מכלל התקנה עכ"ל עי"ש בארוכה.

מדוע לא מוזכר בברייתא דין הדלקת נר חנוכה - הנה ישנם ג' מצוות ותקנות בחנוכה, מחמת נס פח השמן בחנוכה.

א]. תקנת אמירת הלל מחיוב נביאים, וכמבואר בגמ' בפסחים (דף קיד ע"א) שתקנו נביאים הראשונים לומר הלל על כל צרה שלא תבוא על הציבור ע"ש, ולכן תקנו לומר הלל, וכדאיתא בגמ' בערכין (דף ט' ע"ב) שבחנוכה משום ניסא אומרים הלל כדי להודות, וכמבואר בגמ' בשבת (דף כא ע"ב) בהלל.

ב]. בהודאה, כמבואר בגמ' בשבת (שם) והיינו אמירת על הניסים.

ג]. חיוב ההדלקה. [ומקורו יתבאר להלן].

ונשאלתי על מאי דאיתא בגמ' בשבת (דף כא ע"ב) מאי חנוכה דתניא בכה בכסלו וכו' לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים **והלל ובהודאה** וצ"ע שלא מוזכר בברייתא דין הדלקת נרות חנכה. הרי עיקר החיוב של נר חנוכה הוא בהדלקה.

מקורות והערות

אמנם בב"ח (סימן תר"ע ס"ג) כתב "קבעום ועשאום", וכתב, כתב הרא"ם לפי גירסא זו קבעום קאי אהדלקה דלעיל, ועשאום קאי אהלל והודאה, אבל לספרים שלא כתוב בהן אלא קבעום לבד קשיא ממה שלא הוזכר גם הדלקה שהוא העיקר עי"ש.

ולמעשה י"ל בזה דעיקר ימי החנוכה הם להודות ולהלל וע"י הנרות חנוכה מתקיים הדין דלהודות ולהלל, וכמו שמוכח מדברי רש"י שם שכתב לא שאסורין במלאכה שלא נקבעו אלא לקרות הלל ולומר על הנסים בהודאה עכ"ד, וכן מוכח מדברי הרמב"ם בפ"ג מהל' חנוכה הלכה ג' שכתב בזה"ל: ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס, וימים אלו הן הנקראין חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים, והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה. עכ"ל, ומבואר מדברי הרמב"ם שלהודות ולהלל הוא ע"י הדלקת הנרות, וכ"כ בשו"ת משנת יעב"ץ (סימן ס"ג) [ומשו"ה יש שבארו שהרמב"ם לא כתב דין על הנסים] וכבר מצינו בתוס' בתענית דף כח ע"ב בד"ה ויו"ט שהקשו מ"ט גומרין ההלל כל ח' ימי החנוכה, ומאי שנא מפסח הא קימ"ל שרק כאשר חלוקין הימים בקרבנותיהן כבסוכות שייך הלל שלם, וכתב שם לבאר בזה"ל: דחנוכה דינא הוא לגמור הלל דכל הח' ימים היה הנס מתגדל והיה כל חד וחד יום טוב עכ"ל, והנה אף שיש דיני הדלקת נר חנוכה, מ"מ כוונת הברייתא לבאר על מה נקרא הימים טוב, והבן. וכן נראה להוכיח מנוסח הנרות הללו "הנרות הללו אנו מדליקין על הניסים ועל הנפלאות וכו' כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסיך ועל נפלאותיך ועל ישעותיך", ומבואר שההדלקה היא חלק מההודאה.

האם האבות קיימו מצוות נר חנוכה - יש שכתבו לדון האם האבות קיימו מצות נר חנוכה, ויש לומר שהאבות קיימו מצות שאין בהם טעם, ועוד שהרי מצות נר חנוכה שהיא לפרסומא ניסא האם פרסומא ניסא הוא רק עם של מצוות ההדלקה אבל בפועל יש כאן מעשה ההדלקה הרי ששייך גם בזמן האבות, אבל אם הפרסומא ניסא הוא מעשה ההדלקה וא"כ ממילא קודם שנתרחש ברור שלא שייך, עכת"ד, ולענ"ד הגם שי"ל בזה כמו שכתב החיד"א וכמו שכתב בשו"ת הרידב"ז וכ"כ החיד"א בפתח עיינים במס' חולין (דף ה) יעו"ש, דהאבות לא קיימו מצוות דרבנן, וא"כ שפיר יש לחלק בין מצוות שנכתבו בתורה שהרי התורה נבראה קודם בריאת העולם משא"כ למצוות דרבנן, אבל מ"מ לשיטות הפוסקים ולספרים דלא אזלי כך.

ושמעתי מאאמו"ר שליט"א דלכאורה יש ב' חלקים יש דין הדלקה ויש דין פרסומא ניסא לציבור, והראיה מדיש שיטות הפוסקים דגם שהוא יחידי בלילה יכול להדליק בברכה, וכמו שכתב במשנ"ב ובשער הציון סימן תערב סק"ט, וכן מוכח משעת הסכנה שמברך על שולחנו, ואף שאין פרסומא ניסא, ושוב הראוני שהגרח"ק (שיח חנוכה ופורים בריש הספר) שנקט בפשיטות שאברהם הדליק נרות חנוכה, ועוד כתב לדון שמשעת הסכנה שמוכח דאפילו דליכא פרסומא ניסא שמדליק לבדו ואפ"ה יש דין הדלקה, ומבואר שלא בעינן פרסומא ניסא, ע"ש. [ובקנטרס עזרת אליעזר (בראשית עמ' סד) ביאר הגרח"ק שידע ברוח הקודש שיהא נס ופירסם שיהא נס, וע"ע בספר ראה ישר (עמ' קפו) מש"כ בזה] ושו"ר בספר זיו המועדים (פסח עמ' פא) שנקט בפשיטות שאברהם אבינו לא הדליק נר חנוכה כיון שהם רק זכר וכמו שלא הקריב קרבן פסח ע"ש.

ז. א). משום שבאותם הימים היתה חנוכת המזבח וכמ"ש הרמ"א (שם ס"ב), וכ"כ בשבולי הלקט (סימן קעד) וכעי"ז כתב באור זרוע (ח"ב סימן שכא) ובמהרש"א שבת דף כא ע"ב ד"ה מאי חנוכה, וכ"כ בכה"ח (שם סק"ב).

ב). לפי שבטלה העבודה מחמת האויב וחזרה, קראם ימי חנוכה, וכ"כ בכה"ח (שם).

ג). כיון שחנוכה הוא נוטריקון ח' נרות והלכה כבית הלל שאמרו שביום הראשון מדליק נר אחד ומכאן ואילך מוסיף והולך, וכ"כ בשולחן גבוה (שם סק"ג) בשם הרד"א.

ספק אם הדליק נרות חנוכה

ו. הדלקת נר חנוכה אינה אלא מדברי סופרים[ח], לכן אם יש לו ספק בדיני הדלקת נר חנוכה דינו כספיקא דרבנן לקולא, ואף אם מסתפק אם הדליק או לא הדליק נרות חנוכה, דינו כספק דרבנן לקולא, אמנם יש מחמירים שיחזור וידליק נר נוסף מספק, בלא ברכה, ובפרט שבדרך כלל הדלקת נר חנוכה נעשית בעסק גדול, ואם היה מדליק נר חנוכה, היה זוכר שהדליק[ט].

מקורות והערות

ח. עי' משנ"ב סי' תרע סק"א, וראה מה שיתבאר להלן בהערה הבאה.

ט. מצינו בכך כמה ראיות בדברי הראשונים והאחרונים.

א]. בתוס' בשבת (דף כא ע"ב) כתב על מאי דאיתא שם שצריך לתת שמן בנר כדי שתדלק עד שתכלה רגל מן השוק, וכתבו בתוס' (שם ד"ה דאי) בשם הר"י פורת, שאם עבר הזמן שתכלה רגל מן השוק, צריך עדיין להדליק מספק כיון שיש שני לישנות בגמרא. ע"ש. ומבואר שבהדלקת נר חנוכה מחמירים מספק, ובפרי חדש (סי' תער"ב ד"ה ומ"ש) כתב שאע"פ שספיקא דרבנן לקולא, מ"מ יש להדליק משום פרסומא ניסא. ע"ש, וע"ע בברכת אברהם (עמ"ס שבת שם).

אמנם בהגהות מיימנויות (פ"ד מחנוכה) כתב בשם הראבי"ה שר"ת פסק כב' הלשונות לקולא שבשל סופרים הלך אחר המיקל, ואי"צ שיעור בשמן ואי"צ לדקדק להדליק מיד אלא יכול להדליק כל הלילה לכתחילה ע"ש.

ב]. בחידושי מהר"צ מדינוב (עמ' קע) כתב שהדלקת נר חנוכה עדיפא משאר מצות דרבנן, דהויא כמקרא מגילה שהיא מדברי קבלה וכדברי תורה דמיא ע"ש. וכן נראה מדברי הפמ"ג (סי' תרצ"ב משב"ז סק"ג) שספק אם קרא את המגילה דינו כספק בדברי קבלה ע"ש. ואמנם בר"ן (סוף פ"ב מתענית) כתב להשיג ע"ד הרז"ה (שם) שחשוב לפורים דברי קבלה, וכתב שלא מיקרי דברי קבלה אלא מה שנאמר על נביא ומגילת אסתר לא ע"פ נביא נאמרה ע"ש. וא"כ ה"ה הכא שנר חנוכה אינו אלא מדרבנן ולא מדברי נביאים. [וכן מבואר בשו"ת מהר"ם שיק (סי' ס"א ד"ה ולפי) וכ"כ בחזו"ע (חנוכה עמ' כ')].

אמנם אם יש ספק אם הדליק נרות חנוכה או לא הדליק נרות חנוכה, הרי הוא תלוי אם יש חזקת חיוב במצוות, שבגמרא בברכות (דף כא ע"ב) מבואר שהמסופק אם קרא קריאת שמע, אם קרי"ש מדאורייתא צריך לחזור ולקרוא קריאת שמע מספק, אבל אם מדרבנן אי"צ לקרוא מספק. ומבואר שרק בדאורייתא שיש ספק חיוב צריך לחזור ולקרוא. [וכמו שכתב במאירי (שם) "הואיל והוא דבר שבודאי היה בו חיוב", ועיין ברמב"ם (פ"ב מקרי"ש הי"ג) ובפר"ח (או"ח ריש סימן ס"ז), ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' ע"ב)].

אמנם נחלקו הפוסקים האם אומרים ספיקא דרבנן לקולא בדין דרבנן שיש לו חזקת איסור, שבש"ך (יו"ד סי' קי כללי ספק ספיקא סק"כ) כתב שאם יש חזקת איסור לא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא, ובפתחי תשובה (שם סק"כ) הביא דעת הפר"ח שאף היכא שיש חזקת איסור אמרינן ספיקא דרבנן לקולא ע"ש. ואמנם היינו דוקא באיסורים, אבל במצוות לכו"ע דינו כספק דרבנן לקולא. ומבואר שאין חזקת חיוב במצוות.

וכן מבואר בחידושי הר"ן (סוכה דף מו ע"א) שאדם שנזכר בבין השמשות שלא נטל לולב בשאר הימים שמדרבנן אינו צריך ליטול כיון שדינו כספק דרבנן לקולא ע"ש. ומבואר שאין חזקת חיוב במצוות וכן מבואר במשנ"ב (סי' תקפ"ה סק"ה) לגבי נטילת שופר בבין השמשות ביום השני. [אמנם עי' בשפת אמת (שבת דף כב ע"א תוד"ה אסור) שלדעת התוס' אם יש ספק אם קיים את המצווה אזלינן לחומרא, ע"ש, וכ"כ בשפת אמת (ר"ה דף לד ע"ה ד"ה לא צריכא) ע"ש. אמנם בשפ"א (מנחות דף סו ע"א תוד"ה זכר למקדש) כתב שהסופר בספירת העומר בבין השמשות יצא משום דספיקא דרבנן לקולא ומ"מ לא יברך על הספירה ע"ש].

כופין על המצוות נר חנוכה

ז. אף שקיימא לן שכופין על המצוות, מ"מ נראה שאין דין "כופין על המצוות" בנר חנוכה, מכמה טעמים, כפי שנתבאר בהערה[ז].

מקורות והערות

ועפי"ז כל זה נראה שאף אם ספק אם הדליק נר חנוכה, הרי ספיקו לקולא, וכ"כ בשו"ת קרית חנה דוד (ח"א סימן קח) בפשיטות שדינו כספק דרבנן לקולא כל שיש לו ספק אם הדליק נר חנוכה ע"ש. וכן כתב בחזו"ע (חנוכה עמ' כ') וכתב שם שלא אמרינן שיש חזקת חיוב מדרבנן להדליק נר חנוכה ואזלינן בתר חזקה ואפילו בספק דרבנן, ע"ש.

אמנם בשו"ת שבט הקהתי (ח"ג סימן רה אות ב') כמה טעמים שיש לחייב להדליק נר חנוכה מספק אם הדליק. [וכן השיב לי הגרש"ק שליט"א וכנדפס גם בקובץ מה טובו אוהליך יעקב (חלק כד עמ' סא)].

א). הביא דברי הראשונים שהקשו מדוע לא עושים בחו"ל בחנוכה ט' ימים חנוכה, והקשה מדוע לא תרצו שהוי ספק דרבנן לקולא, והוכיח שמוכח שלא אומרים בהדלקת נר חנוכה ספק דרבנן לקולא, ע"ש, אמנם יש להעיר בכל בו ועוד מבואר שאף שהוא מדרבנן מחמירים, אמנם בקהלת יעקב (תוס' דרבנן אות ס', סי' רכא) מבואר כיון שהוא מדרבנן ספיקו לקולא ע"ש.

ב). עוד הביא בשבט הקהתי (שם) שכ"כ בספר חנוכת הבית (חנוכה) שכתב שכיון שחנוכה הוא מדברי קבלה לא אמרינן ספיקו לקולא, ולכן נראה שידליק נר חנוכה שוב בלא ברכה, ואפשר שאי"צ להחמיר להדליק כפי המהדרין מן המהדרין אלא די לו להדליק נר אחד. עכת"ד, והנה מש"כ בפשיטות שחיוב נר חנוכה הוא מדברי קבלה, אף שמצינו בשו"ע (או"ח סי' תרצ"ו ס"ז) שדברי קבלה כדברי תורה ע"ש, הנה ברמב"ם (פ"ג מחנוכה ה"ג) כתב שחיוב הדלקת נר חנוכה הוא מדברי סופרים כקריאת המגילה, ודברי סופרים אם דינם כדברי קבלה, ובכס"מ (פ"ג מהל' מגילה ה"ו) כתב שאף שקריאת המגילה היא מדברי סופרים, מ"מ קרא אותה מצווה דרבנן. ועוד שי"א שאף בספק קבלה אמרינן ספק דרבנן לקולא, וכמו שכתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת חיו"ד סימן ה' וסי' קמ"ו ד"ה ואמנם) שספיקו לקולא, אמנם בפרי תואר (סי' קי"ז סק"ב) כתב שספק דברי קבלה כספק תורה, וכן מבואר במשנ"ב (סי' תרצ"ב סקי"ד) בשם הפמ"ג שלדעת הפר"ח אסור לקרוא את המגילה בבין השמשות כיון שדברי קבלה כדברי תורה וספיקו לחומרא ע"ש. וע"ע במה שהאריך בזה בשדי חמד (פאת השדה מערכת הדל"ת כלל כה).

ג). ועוד כתב בשו"ת שבט הקהתי (שם אות ג') שנראה להחמיר שידליק נר חנוכה מספק ע"פ מש"כ הש"ך בנקודות הכסף (יו"ד סי' ס"ט) לגבי אשכה ששכחה אם מלחה דלא אמרינן ספק דרבנן לקולא שעסק גדול כזה א"א לאכול, ואף שהט"ז שם חולק והפלתי החזיק טענת הט"ז, מ"מ לדעת הש"ך יש להחמיר, ולכן ה"ה בהדלקת נר חנוכה במקום המיוחד אפשר שהוי ג"כ כעסק גדול שקשה לשכוח אם הדליק לכן יש להחמיר, וכמ"ש בשו"ת שבט הקהתי (ח"ב סי' רל"ה) שאם מסופק אם קרא את המגילה יקרא שוב ולא אמרינן ספק דרבנן לקולא ע"ש. עכת"ד, וי"ל שהכא הוא לכו"ע ואף לדעת הט"ז דשאני התם שיש גם רוב פעמים מולחים וכמו שהאריך בשער המלך (פ"י מהל' מקואות דין ו' בכללי ספיקי דרבנן כלל ז'). וכ"כ כדברי השבט הקהתי בנטעי גבריאל (חנוכה פרק לג אות א') להוכיח מדברי הש"ך שם ע"ש. וע"ע בילקו"י (חנוכה עמ' צו).

ד. דנו הפוסקים האם כופין על המצוות במתן שכרה בצידה או שאין כופין כיון שאין מתן שכרה בצידה כיון שהזהיר בנר מבואר בגמ' בשבת (דף כג ע"ב) שהזהיר בנר הו"ל בנים תלמידי חכמים. ויש בכך כמה נידונים.

א]. י"ל שאינו נחשב מתן שכרה, כיון שרק "הזהיר" זוכה לבנים ת"ח, ואינו בעיקר המצווה, אינו בכלל מתן שכרה בצידה.

ב]. עוד יש לומר שדינו כמצווה שבדרבנן שנחלקו התוס' ורש"י שברש"י בכתובות דף צא ע"א ד"ה

מדוע עושים שמונה ימים

ח. מדליקים שמונה ימים נרות חנוכה, ואף שהנס היה שבעה ימים, וכתב בבית יוסף ג' תירוצים, א). י"ל שחילקו שמן שבפך לשמונה חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס. ב). עוד י"ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור, נשאר הפך מלא כבתחילה וניכר הנס אף בלילה הראשון, ג). עוד יש לומר שבלילה הראשון נתנו את כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן וכן בכל לילה ולילה[א].

מקורות והערות

מצוה נראה שעל מצוה דרבנן אין כופין, ועי' מנ"ח מצוה י' אות כג, ומאידך מדברי התוס' בכתובות דף פו ע"א ד"ה פריעת כתבו שאף על מצוה דרבנן כופין ע"ש. ובפמ"ג (פתיחה כוללת לאו"ח) הסתפק האם במצוות דרבנן כופין ע"ש. וע"ע בכרם אליעזר (חנוכה סימן כח) ובגם אני אודך תשובות הגרמ"ח (חלק יד עמ' לד).

ג]. וי"ל ביותר דדוקא היכא שהוא מפורש בקרא בצידה וכמו שמצינו בתוס' (ב"ב דף ח' ע"ב ד"ה אכפייה, כתובות דף מט ע"ב ד"ה אכפיה) ע"ש וכן כתב בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (סימן קח) לגבי מזוזה וז"ל: ואשר כתבת להוכיח ולהשיב רבים מעון מזוזה, שאין מקיימינן אותה, וכמדומים הם בעיניהם שאין חייבין אלא מי שיש לו בית, למדתנו כל מצוה שמתן שכרה בצידה, אין בי"ד של מטה מוזהרין עליה, והא נמי מתן שכרה בצידה, דכתיב למען ירבו וגו' עכ"ל. והאריך בזה במנ"ח (מצוה תע"ט אות ג') וכ"ש הכא שהוא דין מדרבנן ואינו מפורש.

ד]. ועוד נראה כיון שעיקרה מדאורייתא, וכמו שמצינו שצריך למכור כסותו שיש להוציא כל ממונו וכמו שיתבאר להלן, וכמו שידוע שהחת"ס כתב שעיקר חנוכה הוא מדאורייתא ק"ו מיציאת מצרים ורק רבנן קבעו מה יעשה בפועל, וא"כ י"ל כיון שעיקרו מדאורייתא אף לדעת רש"י כופין על המצוות, וכ"כ להאריך ידידי הג"ר מנחם שטיבל שליט"א בקונ' שמחת המצוות (עמ' יז) ויעו"ש מש"כ לדון אם יש כפיה על מצות של קטן.

ונפק"מ בבחור בעל תשובה, ורוצה שהוריו יקימו מצוות הדלקת נר חנוכה, האם מותר לקחת את השמן מהוריו מדין כופין על המצוות, שלפי הצד שאף במצווה דרבנן כופין על המצוות, ואינו נחשב מתן שכרה בצידה, א"כ צריך לקחת שמן להדליק עבורם. [ובספר שמחת מרדכי (עמ' תקד) השיב הגר"א נבנצל שליט"א שאם לא מאמינים אינו יכול להדליק עבורם ע"ש וצ"ע].

אמנם בקצוה"ח ובנתיבות המשפט (חו"מ סימן ג') נחלקו האם שייך כפייה רק בי"ד או כל א' מישראל יכול לכוף, ולדינא מבואר בשו"ת חת"ס (חו"מ סי' קע"ז) שכל אחד מחוייב לכוף, אלא שבי"ד יקיימו הכפיה אף בדיני ממון או גירושין וכיו"ב שצריך בי"ד בשבילם, וכן מבואר בחוו"ד (סי' קס"א סק"ו) שלירד לנכסים ולכוף זהו רק בלאוין ולא בקיום עשה. ע"ש, ולפי"ז ה"ה הכא, אמנם נראה דיש לחלק בין כפיה, ובין זכין בממונם במעט שמן, שמותר אף שלא בבי"ד.

אמנם אם מביא השמן מעצמו ומזכה להם, השיב הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשו"ת וישמע משה (ח"א עמ' רטו) שיכול להדליק עבורם, כיון שזכיה מטעם שליחות, וכעי"ז הו"ד הגראי"ל שטיינמן זצ"ל בכאיל תערוג (מועדים).

יא. וכמו שהביא בב"י סימן תרע, והארכתי בזה לדינא בכתבי, וגם דיש בזה נפק"מ בטעמים לדינא, וראה עוד מה שהאריך בזה בספר שמונת ימי החנוכה שכתב שם להביא 500 תירוצים.

נתינת צדקה בחנוכה

ט. נוהגים העניים לסובב על הפתחים בימי חנוכה[יב]. ולכן נוהגים להרבות בנתינת צדקה לתלמידי חכמים בימי החנוכה[יג], ואף שאין חיוב לתת צדקה בזמן ההדלקה,

מקורות והערות

יב. מצינו כמה מקורות לתת צדקה בחנוכה.

א]. בפמ"ג (סי' תר"ע א"א סק"א) הביא דברי הב"ח שהתרשלו בג' עמודי העולם תורה עבודה וגמ"ח בממון ובגוף, ולכן מחוייבים בחנוכה להרבות בכך ע"ש. ולכן יש מעלה וחובה לתת צדקה בחנוכה. ובשער הציון (שם סק"ד) ציין לפמ"ג, וכעי"ז כתב בבני יששכר (כסלו מאמר ב' ל"ז). ובויגד יעקב (מאמר נר מצוה לחנוכה אות י').

ב]. וביסוד ושורש העבודה (שער יב פ"א) כתב והו"ד גם בקיצור שו"ע (סי' קלט ס"א) להרבות בצדקה, וז"ל: "ומרבים בצדקה בימי חנוכה כי הם מסוגלים לתקן בהם פגמי נפשו על ידי הצדקה וביחוד ללומדי תורה העניים להחזיקם". וכ"כ בקדושת לוי (קדושת חמישית חנוכה).

ג]. בדרשות חת"ס (ח"א עמ' סח) כתב שתיקנו לתת צדקה כדי שיצא מביתו בין הנר למזוזה ויקיים את מצות אהבת ה' בכל לבבך יחוד ה' במזוזה בכל נפשך בנר החנוכה, שנר ה' נשמת אדם, ובכל מאודך בצדקה לעני, ועי"ז יתברך ויתקיים בו ויהי נעם ה' אלוקינו עלינו נע"ם ר"ת נ"ר ע"ני מזוזה. עכת"ד. וע"ע במה שהאריך לבאר כעי"ז בפרי ביכורים (חנוכה סימן יז).

ד]. בספר ארץ צבי כתב שאמרו חז"ל אין ירושלים נפדית אלא בצדקה וחנוכה הוא הזמן שמסוגל ביותר לעורר את הגאולה ע"ש. וכעי"ז כתב בלב אהרן (חנוכה). ובמגיד דבריו ליעקב (סופר חנוכה) כתב שכיון שבימי החנוכה מאיר האור הגנוז ע"י אור הנרות עליו נאמר "וזרחם לכם יראי שמי שמש צדקה מרפא בכנפיה" כמבואר בזוה"ק (מקץ דף רג ע"ב) ועוד.

ה]. בספר וללוי אמר והו"ד בספר דף על דף (ע"ז דף ה' ע"ב) שמה שהיונים רצו שאמרו לבני ישראל כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל, כי היוונים רצו שבני ישראל יתגאו וזהו שורש ע"ז וע"י שמרבים חסד וצדקה בימי חנוכה מראים על הכנעה וביטול שזה הניגוד של הגאווה ע"ש.

ו]. בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' פ"ח) כתב שלפי שהנס נעשה ע"י שנמסרו זדים ביד עוסקי תורתך ולעורר את הנס נותנים צדקה ללומדי תורה ומחזיקים אותם כיון שלולי הם לא היה הנס בכלל.

ז]. בשו"ת רבבות אפרים (ח"א סימן תמ) כתב ע"פ מש"כ ברמב"ם (פ"ג מחנוכה ה"ג) שחנוכה הם ימי שמחה והלל, וברמב"ם (פ"ב ממגילה הי"ז) כתב שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ולכן יש לתת צדקה בחנוכה מפני שהם ימי שמחה. ע"ש.

ח]. שוב ראיתי בנוהג כצאן יוסף (חנוכה אות יא) שחנוכה דומה לפורים שנעשה בו נס, ולכן נאמר בו דין מתנות לאביונים ע"ש.

ט]. במהרי"ד מבעלזא והו"ד בפרדס אליעזר (חנוכה ח"ב עמ' תקצג) שנהגו לחלק צדקה לעניים כדי שיהיה להם שמן פתילות להדלקת נר חנוכה ע"פ מה שפסק בשו"ע (סי' תרע"א ס"א) שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולכן נהגו לחלק מעות לעניים לצורך כך ע"ש.

י]. בבני יששכר (מאמרי כסלו מ"ד אות לד ולה) כתב שהוא תיקון למכירת יוסף ולכן נהגו העניים לחזר על הפתחים ע"ש. ויש בכך עוד ביאורים וכמו שהביא באריכות בפרדס אליעזר (שם) ובמעדני אשר (חנוכה עמ' סג).

יג. כנ"ל מדברי הקיצור שו"ע והיסוד ושורש העבודה שער יב פ"א, ובמועד לכל חי (סימן כז אות עג) כתב בזה"ל: לחלק צדקה לתלמידי חכמים הנצרכים יותר, ויזכה בזה דהון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד, עכ"ל, ועוד כתב להפריש כסף בחנוכה לתלמידי חכמים שהם מלאכי תורה שהם העולים במקום קרבן וקטורת סמים ע"ש. ועוד כתב בפלא יועץ (ערך פורים) בשם האריז"ל וז"ל: ולפי סודן של דברים בחנוכה ופורים ראוי להרבות בצדקה עם עמלי תורה

מ"מ יש מעלה לתת צדקה בזמן ההדלקה[יד], [ויכול לתת צדקה זו מכספי מעשרות[טו]].

דמי חנוכה

י. נהגו גם לתת לילדים בחנוכה דמי חנוכה[טז]. [ואי אפשר לתת כסף זה ממעות

מקורות והערות

שהימים האלה הם בסוד נצח והוד תמכין דאורייתא", והאריך בזה בבני ישששכר (מאמר חודשי כסלו טבת מאמר א' כב) ע"ש. ובחמדת ימים (פ"ג לחנוכה) כתב שנהגו לבטל ת"ת בח' ימים חנוכה ולהתעסק בצורכי התלמידים ותשב"ר ע"ש. וע"ע במש"כ בשו"ת יביע אומר חלק יא חאו"ח סימן עב אות ו. ובמה שיתבאר בהערות הבאות.

יד. אף שמדינא אין חיוב, וכמו שהו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פרק מ' ס"י) שמדינא אין חיוב לתת דוקא בעת ההדלקה אלא שכל היום שווה לזה. ע"ש. מ"מ כנ"ל מדברי הדרשות חת"ס נראה דיש מעלה שיהיה מסובב במצווה, אמנם לפי הטעם שכתב בפמ"ג (שם) נראה דיש דין להרבות בצדקה ואין חיוב לתת דוקא בזמן ההדלקה, ומ"מ נהגו רבים לתת צדקה לפני הדלקת נרות חנוכה,

טו. כיון שהוא רק מנהג ואינו בכלל דבר שבחובה, ורק סגולה בעלמא, וכן הו"ד הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש שם) והוסיף שם שישתדל שהצדקה תגיע לעני בימי חנוכה, כיון שיש עניין שהעני יהנה מהצדקה בחנוכה.

טז. מצינו כמה מקורות לנתינת דמי חנוכה בימי חנוכה. א]. כתב במג"א (או"ח ריש סי' תר"ע) בשם הפמ"ג "נוהגין הנערים העניים לסבב בחנוכה על הפתחים ע"ש והו"ד במשנ"ב (שם סק"א) ובכה"ח (שם סק"ד), ומזה המקור לדמי חנוכה שאוספים הילדים, [ובספר חנוכת הבית שהביא במג"א כתב "לשמך" עולה מנין שמן, ומלת שמן בא"ת ב"ש מנין סו"ד צדק"קה, ובחנוכה מחוייב ליתן בפרט לנערים לומדי תורה שסוד שמ"ן הטו"ב משפיע עליהם ע"ש]. וכן השיב הגרח"ק (מנחת תודה עמ' עח) שהמנהג בשביל העניים שהתביישו ללכת ושלחו את הילדים. וכן הובא בשונה הלכות (תורת המועדים סי' תרע סקי"א).

ב]. באמת ליעקב (סי' תרע הערה תקפ"ג) שמקור המנהג נובע מזה שנתנו מעות חנוכה למלמדים, והיו שולחים המעות על ידי התלמידים, ומזה נשתרבב המנהג שנותנים מתנות לילדים ג"כ, ואדרבה יותר מסתבר שהגוים לקחו מנהג זה מהיהודי. ע"ש.

ג]. בשו"ת אבני ישפה (ח"א סי' קכ"ט ענף ב') כתב שהוא משום שמחה [ועפ"י הדרך שכתב בשו"ת רבבות אפרים שנ"ל מדוע נותנים צדקה בחנוכה]. וז"ל: גם בחנוכה הם ימי שמחה והלל וכמו שכתב הרמב"ם פ"ג הל' חנוכה ה"ג, ולכן שפיר נוהגים לחלק להם כסף ומתנות כיון דעכ"פ יש כאן ימי שמחה וכך משמחים את הקטנים. עכ"ל. [וראה מש"כ בשערי יוסף יו"ט בדיני שמחה בקטנים].

ד]. בשו"ת בית שערים (חאו"ח סי' פט) שהטעם הפשוט בשביל לפרסם את הנס. וכ"כ בנטעי גבריאל (חנוכה פרק נ"א סעי' ה', הע' ז') [וכעי"ז כתב בלקט הלכות (ח"ב עמ' תקעה) שבספר שיח שרפי קודש כתב בשם האבני נזר דומיא דמצינו בליל פסח שמחלקים קליות ואגוזים וגונבים את האפיקומן כדי שיהיו הילדים נעורים, ולכן גם בלילות חנוכה רצו שהטף יהיה נעורים שעי"ז יפורסם הנס ולכן פיתום במעות חנוכה ע"ש].

ה]. בספר התודעה (עמ' קעב) כתב שמקובל שהטעם שנותנים מעות חנוכה כדי שהקטנים יקבלו עליהם עול תורה לתמיד.

ויש שנהגו לתת את הדמי חנוכה ביום ה' דחנוכה, כיון שנופל בשבת, וכ"כ באמת ליעקב (שם) וכן הו"ד הקה"י (אורחות רבינו ח"ג עמ' א אות ג'). ובודאי שהוא מנהגא בעלמא, ואין קפידא בכך.

ונשאלתי האם מעות חנוכה של האדמו"ר שהרי הוא לשמירה אם הוא כמוקצה מחמת גופו, וכתב ברמב"ם (פרק כה מהל' שבת הלכה ו') "וכל שאינו כלי כגון אבנים ומעות וקנים וקורות וכיוצא בהן אסור לטלטלן", וכ"כ לדינא במשנ"ב (הקדמה לסי' ש"ח, סי' ש"ח סקי"ג וסי' ש"י סקכ"ד). [וע"ע בשו"ת משנת יוסף (ח"ט סימן צ"ט) נשאל

מעשר כספים, אלא אם כן הכסף מגיע עבור נערים או בחורים שאין להם את צורכיהם המינימלים[יז], **וראוי לחנך את הקטנים לתת מדמי חנוכה מעשר כספים**[יח].

מקורות והערות

לגבי מטבעות שיצאו מכלל שימוש, וכתב אם עושה בהם תכשיט כגון שעושה בהם חור ומחברן בשרשרת אין בזה מוקצה, וכתב שם שיש מקום לדון אם דומה למי שאוסף תמונות של רבנים וכדו' או שזה אוסף כסף שאמנם כמטבעות נפסלו אבל מיועדות למסחר בעתיקות ובזה יש עתיקות של ספרים ישנים שאינם מוקצה שאפשר לעיין וללמוד בו משא"כ עתיקות מטבעות שעומדות רק למסחר עכת"ד]. וא"כ לכאורה ה"ה מטבעות של דמי חנוכה שקיבלו מאדמו"ר.

אמנם אם ייחד אותם, אין בהם איסור מוקצה, וכמ"ש במשנ"ב (סימן שג סקע"ד) בשם התו"ש והרע"א שמטבע אם ייחדה לעולם אינה מוקצה, וכ"כ בשו"ת שבט הקהתי (ח"ג סימן קלד) וכ"כ בספר שלמי יהודה (מוקצה פ"ג הערה צו) בשם ספר בית דוד ע"ש. [וכן נראה ממש"כ במנחת שבת (סי' פ"ד סקכ"ט) שכתב לדון אם מותר לצאת עם מטבע של צדיק לשמירה ברה"ר ע"ש, ומבואר שאין בה מוקצה, כיון שמיוחדת, וע"ע בארוכה במשנת אהרן (שבת פרק יא ס"ד) ובפרדס יוסף החדש (חנוכה סי' תרע אות רנב). ואפשר כיון שבזמנינו המטבע של הצדיק מיוחדת מראש לשמירה ומגיעה עם נרתיק וכדו', כבר אינה מוקצה מראש].

אמנם אם לפעמים המטבע נדיר או שמייחד אותו לשמירה ומקפיד עליו ומייחד לו מקום, יהיה דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס, וכ"כ הגר"מ גרוס שליט"א בקובץ אגרתא דחדוותא (חלק מג עמ' שכג).

יז. כיון שמוטלים על ההורים לפרנסם, אין דינם כעניים, ואף אם ההורים עניים, מ"מ כיון שמשתמשים בכסף לכל צורכיהם, אין לתת להם מכספי מעשר. וראה מה שנתבאר פרטי דיני מעשר כספים בשערי יוסף שאלות ותשובות המצויות במעשר כספים.

יח. יש לדון ממה דאיתא בגמ' בגיטין (דף נב ע"א) "ואין פוסקין עליהם צדקה". ומבואר שאין חיוב נתינת צדקה בקטנים, ואף שיש לדחות ששם הוא לא מדין חינוך, מ"מ מדברי הרמב"ם (פרק יא הלכות נחלות הלכה י) שכתב "אע"פ שאינן חייבין במצוה מכל המצות אלא כדי לחנכן, אבל אין פוסקים עליהם צדקה ואפילו לפדיון שבויים מפני שמצות אלו אין להן קצבה". ומבואר שהאפוטרופסים חייבים בחינוך, ואפ"ה בצדקה אין היתומים חייבים כיון שאין להם קצבה, וברמ"א (יו"ד סי' רמ"ח ס"ג) שדוקא צדקה שאין לה קצבה או שיש לה קצבה על נכסי יתומים ויכולים להמתין עד שיגדלו כגון שיש להם טבל ואינם צריכים לאכול עכשיו, אבל אם צריכים לאכול עכשיו משערין ותורמין להם, וה"ה בצדקה שיש לה קצבה כגון שהיו להם קרובים עניים והיה להם קצבה מאביהם כל שנה ושנה ואין להם לאכול רק זו או יחזרו על הפתחים ויהיה גנאי ליתומים האפוטרופס שלהם שנותן מנכסיהם הקצבה לקרוביהם. ובשו"ת חקרי לב (או"ח סי' עד) כתב שלשיטות שגם על הבי"ד יש חובת חינוך הא האפוטרופוס קונה לו לולב מדין חינוך, ורק לשיטות הפוסקים שרק באב יש דין חינוך, צ"ל שהא שעושין לו לולב הוא מדין זכין לאדם שלא בפניו וניחא ליה לקטן ע"ש, ולפי"ז ה"ה במעשר כספים שיש לה קצבה חייב כמבואר בגמ' בביצה (דף כג) שהאפוטרופוס חייב במעשר בהמה ע"ש.

ובספר החיים (ח"ג פ"ה) כתב שכשם שיש ללמוד לבניו אחריו את דרך האמונה, כך ילמדם דרך הצדקה, ע"ש, וכן נראה מדברי הפרי מגדים (או"ח סי' תרצ"ה א"א סקי"ד) לגבי מתנות לאביונים, וכן נראה מדברי האשל אברהם בוטשאטש (שם), ואמנם יש לחלק שדין מתנות לאביונים אינו מדיני צדקה, ואולם בשו"ת קנין תורה (ח"א סי' קל"ב) כתב שלא מצינו בשום מקום חיוב חינוך לצדקה וגמ"ח יעו"ש. וכן כתב בחוט שני (שבת ח"ד עמ' שח) שהקטן אינו חייב כיון שאין לו כסף, אך כתב שם שאם יש לו כסף הרי הוא חייב במצות צדקה ע"ש, וכן נראה לדינא כיון שלא מצינו כן בדברי הפוסקים. וראה מה שכתבו בספר רבי יעקב (עמ' 408) בשם רבי יעקב קמינצקי זצ"ל שכדי לחנך את הקטן למצות צדקה ראוי שיחנכנו לתת ממה שצבר לעצמו, כדי שירגיש שהוא מוותר על דבר ששייך לו, ולא מספיק שהאב נותן לו מעות בשביל צדקה. יעו"ש. ושוב ראיתי בספר יד מלכים (עמ' קמט)

[אמנם מטבעות שמייחדים לשמירה, כיון שאינם עומדים להוצאה, אין צורך לתת מהם מעשר כספים[יט]].

פרק ב
החייבים בהדלקת נרות חנוכה

א. תקנו חכמים להדליק נרות חנוכה בשמונת ימי החנוכה, כל לילה ולילה כדי להזכיר את הנס[כ].

החייבים בהדלקת נרות חנוכה

ב. אחד אנשים ואחד נשים חייבים בהדלקת נר חנוכה[כא].

עוסק במצוה פטור מן המצוה בנר חנוכה

ג. נחלקו הפוסקים אם אומרים על העוסק במצוות הדלקת נר חנוכה "העוסק במצוה פטור מן המצוה", מחמת מצוות פרסומא ניסא. ולמעשה, אין פטור של "העוסק במצוה פטור מן המצוה", אלא אם כן ייטרד מעשיית המצווה בשל הדלקת נרות חנוכה, כגון המטפל בחולה ואם יפסיק לטפל בחולה יש חשש סכנה או שהחולה נצרך אליו כעת אסור להפסיק מהמצוה, אבל אם יכול להפסיק במצוה האחרת

מקורות והערות

בשם הגרח"ק שטוב לחנך את הקטן במעשר כספים, וכן כתב בספר משנת המשפט (עמ' כט) בשם הגר"נ נוסבוים שליט"א, וראה מה שנתבאר בשערי יוסף שאלות ותשובות המצויות במעשר כספים (סוף פרק ב').

יט. כיון שאינם עומדים להוצאה אלא לשמירה וכנתבאר לעיל שאם מייחדו אינו מוקצה, אינו חייב במעשר כספים, וכ"כ בקובץ אגרתא דחדוותא (חלק מג עמ' שכג).

כ. טור סימן תרע"א, וכתב בב"י בשם הרי"ף כיון שהנס בכל יום ויום היה הנס מתחדש באותו פך של שמן. וראה מה שנתבאר לעיל בפרק א' מדוע עושים שמונת ימי החנוכה ולא שבעה ימים.

כא. כדאיתא בגמ' בשבת (דף כג ע"א) "אשה ודאי מדליקה, דאמר רבי יהושע בן לוי, נשים חייבות בנר חנוכה, שאף הן היו באותו הנס". וכתב בחידושי הריטב"א (שם ד"ה אשה) שאפילו יכולה להוציא אחרים ידי חובה כיון שהיא מחוייבת בדבר, וכ"כ במאירי (שם). וכ"כ ברבינו ירוחם (נ"ט ח"א) ובכל בו (סימן מ"ד) שהנשים מברכות ומוציאות אנשים. [ואמנם בראבי"ה (שם) הסתפק אם יכולה להוציא יד"ח]. ונפסק בשו"ע (סי' תרע"ה ס"ג) "אשה מדלקת נר חנוכה, שאף היא חייבת בה". וראה מה שיתבאר להלן בפרק ד' בדין חיוב נשים בנר חנוכה, ודין נשים הנוהגות לברך על נרות חנוכה.

יפסיק, [ולכן אפילו אונן מעיקר הדין אם אין אחר שידליק לו ידליק בלא ברכה, וכמו שיתבאר להלן][כב].

מקורות והערות

כב. נחלקו הפוסקים האם יש פטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה בנר חנוכה, ויש בזה כמה נידונים וראיות.

א]. האם העוסק במצוה דרבנן יש לו פטור של עוסק במצוה בדאורייתא, שנחלקו בכך הפוסקים בארוכה וראה מש"כ בשערי יוסף טבילת כלים (פרק א'), ושו"ר בשו"ת יהודה יעלה (ח"א חיו"ד סימן שי) שכתב להוכיח משש דוכתי שבמצוה דרבנן אין אומרים עוסק במצוה פטור מן המצוה, ומ"מ כתב שבחנוכה כיון שכתב בשו"ע שנר חנוכה קודם לקידוש היום שמוכח שאע"פ שהוא מצוה דרבנן קודם לדאורייתא יעו"ש, ומבואר משום שנר חנוכה הוא משום פרסומא ניסא שאין בה פטור של עוסק במצוה, ושאני משאר המצוות. [וכ"כ בספר משברי ים (כללי המצות עמ' קלה) שהיה עובדא במי שהיה צריך בחנוכה להגיע מצפת לבני ברק למסיבת חנוכה של הוריו והיה לו אוטובוס ציבורי רק בחצות היום שאם יסע בו יחזור לביתו רק לאחר חצות הלילה ושאל היאך ידליק, והורה לו הגרמ"ש קליין שליט"א שאם למצות נר חנוכה צריך למכור כסותו א"כ כשיוציא מעות וישכור הסעה פרטית שתקחהו מיד לאחר ההדלקה, וכתב לעיין שם מדוע לא נימא עוסק במצוה של כיבוד הורים הרי הוא פטור מהמצוה, וא"כ למה חייב להוציא הוצאות, וכתב שם שי"ל שמצות נר חנוכה שאינה נפטרת מדין עוסק במצוה פטור מן המצוה, וכמ"ש בספרי מגדים הנ"ל לגבי אונן, ועוד כתב שם בשם הג"ר מרדכי גולדמן שליט"א שהעירו שאף אם איהו נפטר מדין עוסק במצוה אבל אשתו היאך נפטרת וכתב שם י"ל חדא שהרי גם היא חייבת בכבוד חמיה וחמותה ועוד שכיון שמסייעת לבעלה בקיום מצות כבוד אביו אף זה לעוסק במצוה חשיב כמבואר בגמ' בסוכה דף כו ע"א, ע"ש עוד].

ב]. האם בנר חנוכה יש פטור של עוסק במצוה, כיון שבמשנ"ב (סי' תרע סקי"ב) כתב שאונן שחייב להדליק בלא ברכה, אף שיש מ"ד שפטור משום עוסק במצוה פטור מן המצוה, מ"מ צריך להדליק ע"ש, וכתב בדרך שיחה (ח"א עמ' קפו) בשם הגרח"ק שמבואר שבנר חנוכה אין פטור של עוסק במצוה. והו"ד בגם אני אודך (תשובות הגרח"ק חנוכה עמ' כו) [ומ"מ בעוסק עם החולה במקום שיש פיקוח נפש, בודאי שאסור להפסיק, וכן השיב בקונ' עזרת אליעזר עמ"ס ברכות דף יא ע"א ששאל למרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל האם העוסק במצוה בזמן ההדלקה כגון חולים ומשמשיהם האם צריך לעזוב את החולה ולרוץ לביתו להדליק נרות חנוכה, והשיב בזה"ל: אם לא יפריע לחולה שום דבר ע"ז, עכ"ד, ועוד נשאל שם בזה"ל: היה עסוק במצוה ורץ ועזב את המצוה להדליק נר חנוכה האם ברכתו ברכה לבטלה, והשיב בזה"ל: לא, (אבל לכתחילה יתכן שלא יברך) עכ"ד, ומוכח שכלפי נר חנוכה לא אמרינן שאין את הפטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה, וע"ע בקובץ שערי הוראה חלק ט"ז יעו"ש].

אמנם הרי זה תלוי מה היסוד הפטור של אונן מכל המצוות, דאיתא במשנה בברכות (דף יז ע"ב) "מי שמתו מוטל לפניו פטור מקריאת שמע ומן התפילה ומן התפילין ומכל המצוות האמורות בתורה". ונפסק בשו"ע (יו"ד סי' שמ"א ס"א). ומצינו שלושה טעמים מדוע אונן פטור מכל מצוות עשה.

א]. בירושלמי (ברכות פ"ג ה"א) "אם להחמיר על עצמו אין שומעין לו, למה מפני כבודו של מת", [וכן איתא במסכת שמחות (ריש פרק י') והובא בתוס' בברכות (דף יז ע"ב ד"ה ואינו מברך)].

ב]. עוד כתבו שם בירושלמי "או שאין לו מי שישא את משאו", וכתבו בירושלמי שנפק"מ בטעמים, שיש לו מי שישא את משאו.

ג]. כיון שעוסק במצוה פטור מן המצוה, וכן איתא במדרש רבה (פרשת וילך) "כך שנו חכמים, מי שמתו מוטל לפניו פטור מקר"ש ומן התפילה, ולמה למדונו רבותינו כן, כיון שרואה צרתו לפניו דעתו מובלגת, אבל משנקבר כל שבעת ימי האבל הוא זקוק לכל דבר של מצוה" עכ"ל. [וכ"כ ברש"י בברכות (דף יז ע"ב ד"ה מי שמתו) פטור מלקרות קר"ש, לפי שטרוד במחשבת קבורתו והוא דומה לחתן דפטור משום טירדא דמצוה עכ"ל. וכ"כ ברא"ה (ריש פ"ג דברכות) שכיון דקימ"ל שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואף שאינו עוסק ממש בקבורתו אלא יושב ובטל פטור מכל המצוות, מפני שהוא טרוד במחשבת קבורתו, ויש בזה משום כבודו של מת, שלא יסיח דעתו ממנו לדברים אחרים. וכמו שחתן פטור מקר"ש משום טירדא דמצווה, וכ"כ בשו"ת הרשב"א (ח"ג סימן ש)].

מקורות והערות

אך אם נקטינן לדינא שהטעם שאונן אסור במצוות משום כבוד המת, א"כ אין ראיה לעוסק במצוה פטור מן המצוה שפטור מהדלקת נר חנוכה. ולכן גם מצינו שי"א שאונן יכול להחמיר על עצמו לקיים מצוות, וכנתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות אבילות (חלק בירורי הלכה סימן א').

ועוד שיש אומרים שאין פטור של עוסק במצוה בנר חנוכה, וכן נראה במשנ"ב (סי' תרצ"ו סקכ"ו) ובשער הציון (שם) שאונן ששמע מגילה יחזור וישמע ללא ברכה, וכן מוכח בשו"ע (סי' תרפ"ז ס"ב) שמקרא מגילה קודם למצוות דאורייתא משום פרסומא ניסא, [אמנם הגרישו"א בספר פניני חנוכה (עמ' יב) נשאל באדם הנוסע למצות שמחת נישואין בחו"ל ומחמת כן יצטרך להיות במטוס ולא יוכל להדליק ושואל אם לבטל את הנסיעה והשיב שזה פטור של עוסק במצוה באופן שגם במגילה היה מפסיד את קריאת המגילה יעו"ש, והו"ד בילקו"י (חנוכה עמ' צה), וכן נראה ממש"כ בחשוקי חמד (שבת דף כג ע"א) יעו"ש].

ונפק"מ שאם הדליק נר חנוכה ששמר על חולה, אף שבכל דין עוסק במצוה פטור מן המצוה כתב בחידושי הריטב"א (סוכה דף כה ע"א) שלא קיים את המצוה, וכ"כ במשנ"ב (סי' ע"א סק"ג) בשם הרעק"א שהקורא קריאת שמע שהוא אונן לא יצא יד"ח, מ"מ הכא בדיעבד יצא יד"ח כיון שיש אומרים שאין פטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה בנר חנוכה.

ג]. ויש לדון אם עוסק במצוה בנרות ההידור האם יש לו גם פטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה, שהגרח"ק השיב בזה (ספר מועדי הגר"ח ח"א תשובה תקצ) שמסתברא שהוי עוסק במצוה, ואולם ציין שם שבשו"ת חתן סופר (שער הטטופות סימן טז) כתב שלא הוי עוסק במצוה, אמנם בשו"ת בית יצחק (או"ח ח"א סימן יא) כתב שהעוסק בהידור נר חנוכה נפטר מהמצוות, [וע"ע במש"כ בזה בשו"ת התעוררות תשובה ח"א סימן כב, ומש"כ בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ז סימן יב, ובח"ט סימן יז, ובספר בית מתתיהו ח"א סימן א' אות כו יעו"ש, ובתשובות תל תלפיות (ח"ב עמ' א'רצד ואילך) בארוכה].

ד]. ויש שדנו אם עוסק במצוה כגון משמשי חולה והגיע זמן הדלקת נר חנוכה, אם מותר לו לשלוח שליח שידליק ויקיים את המצוה בזמנה, או דלמא כיון שעתה הוא פטור מן המצוה, א"כ אף שכעת שולח שליח לא מקיים את המצווה, אלא ידליק יותר מאוחר כשיחזור לביתו.

והנה בחידושי הריטב"א (סוכה דף כה ע"א) כתב שהעוסק במצוה אסור לו להפסיק ממנה ע"ש, ומ"מ נראה פשוט שהיינו דוקא שאינו יכול לקיים שניהם, אבל אם יכול לקיים שניהם בודאי דליכא איסורא וחייב, כיון שנח' בכך הראשונים עי' בתוס' בב"ק דף נו ע"ב, ובר"ן בסוכה, ובמשנ"ב סי' ל"ח, וכ"כ בשלמי תודה (סוכות סימן לד אות ב') שאם יכול לקיים שניהם ליכא איסורא ע"ש. [ועוד שבשו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' קפ"ג) כתב שהעוסק במצוה אם ירצה לברך על הציצית ועל התפילין יכול כמו נשים שפסק כר"ת שיכול לברך ע"ש, אמנם לדעת השו"ע (סי' תקפ"ט) שנשים אינם יכולות לברך ה"ה הכא, ויל"ע] והכא הוא לכו"ע כיון שעושה שליח, וראה מה שנתבאר בארוכה בחלק בירורי הלכה סימן י' בגדר שליחות בנר חנוכה. ועוד כנ"ל שמעיקר הדין דעת רבים מהפוסקים שלא אומרים בנר חנוכה עוסק במצוה פטור מהמצוה מחמת פרסומא ניסא.

ועוד שי"א שבזמנינו לא נוהגים דיני עוסק במצוה, כיון שכיום אנו מפסיקים לדברים שאין בהם צורך, וכן כתב בערוך השולחן (סימן ע"ב סק"א) והו"ד בפסק"ת (סימן עב אות א), וכן הורה הגר"י זילברשטין שליט"א מטעם זה שכיום ליכא דין עוסק במצוה פטור מן המצוה בחתונה, והו"ד בספרנו שירת יוסף נישואין שכיון שבזמנינו מפסיקים לשיחת טלפון באמצע חתונה ועוד דברים, ולכן עכ"פ אף אם הדליק נר חנוכה שהוא אצל חולה, מ"מ נראה שיוצא יד"ח.

ה]. ונפק"מ בפטור של עוסק במצוה, אם הולך להלויית המת בערב חנוכה, ויחזור מאוחר האם יש פטור של עוסק במצוה, וכגון מה שהיה בהלויית הגראי"ל שטיינמן זצ"ל שנפטר בערב חנוכה ה'תשע"ח. ונראה שאף שיחזרו מאוחר ובשעת זמן הדלקת נרות לא יחזור במצוה, מ"מ כתב בפסקי תשובה (סי' רס"ה) שאף בחזרתם שלוחי מצוה פטורים מן המצוה, וכמו שמוכח בגמ' בפסחים דף ח' ע"ב, ועוד ששלוחי מצוה אינם ניזוקים לא בהליכתם ולא בחזרתם ע"ש. וכן השיב הגרח"ק בתשובות תל תלפיות (ח"ב עמ' תשעב).

נר חנוכה או מזוזה או מצוה אחרת

ד. מי שנפלה לו המזוזה כשהגיע זמן הדלקת נר חנוכה, נראה שמזוזה קודמת, כיון שנר חנוכה יכול להדליק אף בתוך החצי שעה, ובזמנינו אף יותר מאוחר עד שכלה רגל מן השוק, ועוד, חיוב מזוזה הוא מדאורייתא, ואילו נר חנוכה מדרבנן[כג].

חרש

ה. חרש - מי שאינו שומע ואינו מדבר [משעת לידה] **הרי הוא פטור מנר חנוכה**[כד]. **אך אם מדבר ואינו שומע הרי הוא חייב בנר חנוכה**[כה]. **ובזמננו, חרש השומע באמצעות מכשיר שמיעה, אף שאינו שומע** [בלי מכשיר שמיעה] **ואינו מדבר, מכל מקום דינו כפיקח וחייב בנר חנוכה**[כו].

תסמונת דאון

ו. אף ששוטה פטור מנ"ח ומכל המצוות, מ"מ אדם עם תסמונת דאון [או אוטיסט על הרצף וכדומה] **אם נותנים לו כסף והוא אינו מאבדו, הרי הוא חייב אף בנר חנוכה,** [כיון שדינו כבן דעת ומצטרף למניין][כז].

מקורות והערות

כג. כיון שחיוב מזוזה הוא מדאורייתא כל רגע, כמבואר בתוס' ב"ק נו: ד"ה בההיא, ובמג"א סי' כא סק"ב, וכן נראה בספר החינוך סוף מצוה תכג, ונתבאר בארוכה בפסקים והלכות דיני מזוזה.

ועי' בפת"ש (יו"ד סי' רפ"ה סק"ב) שכתב להסתפק לגבי קניית תפילין או מזוזה, ובפת"ש (שם סק"ג) לגבי מזוזה ולולב, ויש לחלק. ואמנם ממה שמבואר בירושלמי והו"ד ברע"א (סי' רפ"ה ס"א) שהסתפק במי שאין בידו לקנות מזוזה ותפילין האם יקנה מזוזה שהיא גם בשבתות וימים טובים, ושאני התם ששניהם דאורייתא, משא"כ הכא שנר חנוכה מדרבנן, א"כ נראה שבודאי מזוזה עדיפא. ואף שבכמה דקות שהמזוזה לא תהיה קבועה בפתחו אין בזה קפידא, ולפי הנתבאר בדעת קדושים (סי' רפ"ו סק"ב) שבכמה רגעים אין קפידא כל שעוסק בתיקון המצוה, מ"מ כיון שהיא מדאורייתא, ואפשר להדליק בכל החצי שעה, ואף בזמנינו אפשר להדליק יותר מאוחר, ולכן בודאי שיקבע את המזוזה. [ועי' בדעת נוטה (מזוזה תשובה לד) שהשיב הגרח"ק שמזוזה והבדלה, יקדים הבדלה, אמנם כנ"ל נראה שיקדים מזוזה, ובפרט שיכול לומר ברוך המבדיל].

כד. כמבואר בשבת (דף כג ע"א) ובשו"ע (סי' תרע"ה ס"ג).

כה. משנ"ב שם בשם הפרי מגדים.

כו. וכמו שהאריך בספר הרפואה כהלכה (ח"ד פ"א ס"ו ס"ט) בשם גדולי הפוסקים שדינו כמחוייב במצוות לכל דבר, וראה עוד מה שהאריך בכל דיני חש"ו הגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א בספר ויצב אברהם דיני חש"ו.

כז. בגדר שוטה איתא בגמ' בחגיגה (דף ג' ע"ב) מבואר שישנם ד' סימנים, א' מקרע בגדיו, ב' לן בבית הקברות, ג' מהלך יחידי בלילה, ד' מאבד כל מה שנותנים לו.

וכתב במרדכי (גיטין פרק ז' אות תכא) בשם רבינו אביגדור בן רבי אליהו הכהן, שרק הסימנים האלו היחידים שקובעים לשוטה, וכ"כ בב"י (אה"ע סי' קי"ט, סי' קכ"א) בשם רבינו שמחה משפירא, אבל כתב בב"י שמדברי הרמב"ם בהלכות עדות (פ"ט ה"ט) שכתב

חולה אלצהיימר

ז. המדליקים בביתו של חולה אלצהיימר וכדו' [במצב שיטיון גמור] **אם אין אחד מבני הבית שישן שם, אלא הוא לבדו ישן שם עם עובד זר, אין צורך להדליק שם בברכה, ואם רוצים, ידליקו בלא ברכה, כיון שהוא מעיקר הדין פטור מן המצוות[כח], אך אם הוא במצב שמבין מהו חנוכה, אפשר להדליק שם בברכה[כט].**

מקורות והערות

בזה"ל: כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד אפילו בדבר מן הדברים, אע"פ שהוא מדבר ושואל כענין בשאר דברים, הרי זה פסול ובכלל השוטים יחשב עכ"ל, וכתב בב"י שמוכח שכל סימן של שטות נחשב כשוטה. וכן נראה מדברי התוס' בחגיגה שם שהסימנים הנ"ל, אף שיש לו סיבה לכאן, מ"מ די לקבוע לדינא שהרי הוא כשוטה, [ואמנם בשו"ת אגרות משה (חלק אבן העזר ח"א סימן קכ) נראה שרק בסתמא הוא שוטה לכל דבר, אבל אם נראה שבשאר הדברים הרי הוא פיקח, אף לתוספת מודו שיש לו דין של בר דעת]. וכן נראה ממש"כ בשו"ת חכמי פרובינציה (סי' נ"ז ונ"ח) שאדם שבא לכלל שטות אינו יוצא מידי ספק עד שישתפה, ע"ש, וכן נראה מדברי הרמב"ם שם שבכל שטות נכלל בדיני שוטה.

אבל בשו"ת נודע ביהודה (מכון ירושלים אה"ע ח"ב תשובות נוספות) כתב שיש לחלק בדין שוטה בין מצוות לקנינים, באדם שקצת משוגע, שבמצוות כיון שקצת משוגע פטור מכל המצוות, אבל לגבי קנינים בודקים אם יש בו דעת וכוונתו להקנות, ואם יש בו דעת מקחו מקח, ע"ש, וכ"כ בשו"ת צפנת פענח (סימן קה) ובאר יותר שבמצוות שוטה פטור מגזירת הכתוב כיון שלא חשוב איש, משא"כ בקנינים, שהכל תלוי בדעת, ואם יש לו דעת, הרי הוא חייב במצות, וכן נראה לדינא בשו"ת אגרות משה (שם).

ולפי"ז נראה שגדר חיובו במצוות רק אם יש לו דעת להבין שעכשיו שבת ועכשיו חנוכה, אבל אם לא מבין ויכול לשחק במשחקים שאסורים בשבת, הרי דינו כשוטה ופטור מן המצוות,

ובשו"ע (סי' נ"ה ס"ח) איתא ששוטה אינו מצטרף למניין, ובביה"ל (שם) כתב שאם הוא מבין את ענין התפילה בשעת הדחק יכול להצטרף, ולגבי צירוף למנין מצינו שאף קטן איתא בשו"ע (שם ס"ד) שאם יודע למי מתפללים מצטרף למנין, וכתב בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן לד) שנראה שכל שהוא מבין ויש לו דעת כמו של פעוטות ויודע שהקב"ה נתן התורה ואנו מקיימים את המצוות חשוב כמו בר דעת, וכן הו"ד הגרח"פ שיינברג זצ"ל בקובץ מוריה (שנה י"א גליון קכ"ט- קל עמ' נא) שאם דרגתו השכלית היא כזאת שאפשר להגדיר כהגיע לעונת הפעוטות דהיינו רמה שכלית המקבילה לילד בגיל שש שהגיע לגיל י"ג חייב במצוות ע"ש. [וע"ע בשו"ת משנת יוסף חלק יא סימן קמג אות ג' שיש למול תסמונת דאון בשבת מהטעם הנ"ל].

ואמנם בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל הביאו שכל שמביאים לו כסף ושולחים אותו למכולת ואינו מאבד, הרי שאין לו סימן שוטה ומצטרף למנין. [וע"ע בשו"ת משנה הלכות (חלק יב סימן תכג) שכל שיש להם דעת אפילו קלושה אך צלולה מצטרפים למנין ע"ש, וע"ע בשו"ת בנין אב (ח"ד סימן ו) ובשו"ת משיב משפט (ח"ב סימן כ"ג)] ועכ"פ לגבי נר חנוכה, הרי בודאי שמתחייב במצוות ובנר חנוכה.

כח. לגבי הדלקה בבית חולה אלצהיימר ויש לדון לפי מה שהאריכו הפוסקים לדון ונתבאר בארוכה בחלק בירורי הלכה סימן ט' האם הוא חובת הדר או חובת ביתא דכיון דהוא חובת ביתא יש על בני משפחתו לדאוג להדליק שם נרות בברכה, אבל למעשה העיקר לדינא וכמו שנראה מדברי השו"ע שהוא חובת גברא ולא חובת ביתא, ומשו"ה נראה דעכ"פ בנ"ד יש להדליק בלא ברכה, ויש לעיין עוד בזה, [וראה מה שנתבאר עוד בדיני חולה אלצהיימר בקונ' שערי יוסף דיני חולה אלצהיימר]

מחוסר הכרה

ח. מי שמחוסר הכרה פטור מנרות חנוכה ואם איש אינו מתגורר בביתו, אין צריך להדליק שם נרות חנוכה, מ"מ אם מישהו גר עמו והדליקו שם נרות חנוכה ואח"כ התעורר, אף שבני ביתו הדליקו בביתו נרות חנוכה, נראה שיחזור וידליק נרות חנוכה בברכה[ל].

חיוב עני המחזר על הפתחים

ט. אף עני המתפרנס מן הצדקה שואל על הפתחים או מוכר כסותו או משכיר את עצמו כפועל, וקונה שמן להדליק בו נר חנוכה משום פרסומא ניסא אבל אינו חייב אלא בנר אחד בכל לילה, וכיון שיש חיוב לשאול על הפתחים, גבאי הצדקה צריכים לתת לעני נר חנוכה אחד[לא], ויש אומרים שבזמנינו שכולם מדליקים נרות

מקורות והערות

ושוב ראיתי בספר ראה ישר (עמ' קצח) שכתב שכמו שאונן חייב בנר חנוכה, אף בבית של שוטה חייב בנר חנוכה כמו במזוזה, ורק שהוא עצמו לא יכול לעשות את המצוה, ולכן אפשר להדליק עבורו אף ללא שליחות. ע"ש מה שהוכיח בכך שיש בכך קיום מצוה. אמנם למעשה נראה שאף שאונן חייב, הרי אונן צריך להדליק בלא ברכה, ולכן ה"ה יש להדליק ללא ברכה, ובפרט שגדר של שוטה שנחשב כמופקע מהמצוות.

ולענין הדלקת נר חנוכה ע"י עובד זר, ראה מה שהתבאר בזה לקמן בדיני שליחות בנר חנוכה, ובדיני הדלקת נרות חנוכה בערב שבת.

כט. כן נראה ע"פ מש"כ בארוכה בשערי יוסף שאלות המצויות בדיני חולה אלצהיימר, וכן השיב הג"ר שמאי גרוס שליט"א מח"ס שו"ת שבט הקהתי שאם יודע החולה אלצהיימר מה זה חנוכה יכול להדליק ולהוציא את בני ביתו, והו"ד בבית מתתיהו (חלק ז' עמ' רס) וכן השיב לי הרה"ג יוסף משדי שליט"א.

ל. בקובץ בית אהרן וישראל (חלק סב שנת תשנ"ו) כתב לדון הגר"י זילברשטיין שליט"א באדם שהיה מחוסר הכרה בשעת הדלקת בני ביתו ואח"כ התעורר האם נפטר בהדלקת בני ביתו או דהואיל והיה פטור מן המצוות דמי לשוטה שאכל מצה ולא יצא ידי חובה, וכתב בשם הגרי"א שלא יצא ידי חובה, [ויעו"ש עוד מה שהוסיף הגרי"ז שלפי"ז קטן שהגדיל בלילה ג"כ אינו בהדלקת אביו שהדליק מבעוד יום]. וכן הו"ד הגר"א גניחובסקי זצ"ל (גליון אליבא דהלכתא מס' 100 עמ' 15) ומ"מ עוד כתב שם הגר"י זילברשטיין בשם הגריש"א שיש לחלק בין אם האשה היתה מחוסרת הכרה ובעלה הדליק הנרות יצאה ידי חובה מדין אשתו כגופו שזה עדיף מדין נר איש וביתו, עכ"ד.

לא. כתב ברמב"ם (פ"ד מהל' חנוכה הלכה יב) שאפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק, ובטעם הדבר כתב במגיד משנה משום שהוא פרסומא ניסא, ונפסק בטור ובשו"ע (סימן תרע"א ס"א) "צריך ליזהר מאוד בהדלקת נרות חנוכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק". [ובטעם הדבר כתב עוד לבאר בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' שמ"ב) שפרסומא ניסא הוא חוב של ישראל להקב"ה, ולכן כיון שדינו כפרעון חוב צריך לחזר על הפתחים ולהשכיר עצמו כדי לשלם חובו עכת"ד].

וכתב במאמר מרדכי (שם סק"ב) ממה שהוא חייב למכור כסותו, כל שכן שהרי הוא צריך להשכיר את עצמו, וכ"כ בערך השולחן (שם סק"א) שהוא חיוב כמו בד' כוסות, וכמו שמוכח בשו"ת הריב"ש (סי' קי"א) וכ"כ בביאור הגר"א (ריש סי' תרע"א) וכן פסק במשנ"ב (שם סק"ג) שאף חייב להשכיר את עצמו.

ההידור חייבים לתת לו נרות כמניין הימים בכל יום ויום[לב], ולכן נראה שיש לתת לו אף שמן זית [ואף למאור] **להדליק ולא רק נרות משעווה[לג].**

שיעור הוצאת ממון לקיום מצוות נר חנוכה

י. צריך לדקדק בהדלקת נר חנוכה משום מצוות פרסומא ניסא, ולכן יש אומרים שצריך להוציא כל ממונו לקיום מצוות נר חנוכה[לד].

מקורות והערות

אמנם בעולת שבת (שם סק"א) כתב שאינו חייב להשכיר את עצמו, כיון שבד' כוסות אין לו היכר משא"כ בנר חנוכה רואה את נרות חבירו, וכ"כ בבאר היטב (שם סק"א) וכן ציין בשער הציון (שם סק"ג) ובשדי חמד (מערכת חנוכה אות כא) שהביא בזה מח' ראשונים יעו"ש, ולדינא הסכימו הפוסקים שחייב להשכיר את עצמו, וכ"כ בשו"ת משנה שכיר (ח"ב סי' רי"ג אות א') וכן כתב בחזו"ע (חנוכה עמ' כג) שהעלה כדברי המשנ"ב שחייב להשכיר עצמו יעו"ש, וכ"כ גם בשו"ת יביע אומר (חלק יא חאו"ח סימן עב) יעו"ש.

ובכמות הנרות שצריך לחזר על הפתחים, נחלקו הפוסקים, בא"ר (שם סק"א) כתב שחייב לחזור רק בשביל נר אחר, ובחיי אדם (כלל קנ"ד ס"ו) ובמשנ"ב (שם סק"ג), אמנם באור שמח (פ"ד מהל' חנוכה הי"ב) כתב שיש לתת לו גם ההידור והתוספות כמו בשבת, ע"ש, ונראה מדבריו כיון שההידור חלק מהמצוה, וכדעת הגר"ח מבריסק. אמנם לדינא כיון שההידור הוא תוספת במצוה וכדמוכח בשו"ע סי' תרנ"ו, ולכן פסקינן שדי לתת לו רק נר אחד.

ומ"מ כתב בביה"ל (שם ד"ה ואפילו עני) שכיון שיש חיוב לחזר על הפתחים הגבאים מחוייבים לתת לו נרות להדליק כמו בד' כוסות, ומ"מ כתב שיש חיוב לתת לו רק נר אחד משום דיותר מן המהדרין ואין חיוב לתת לו יותר.

לב. וכמ"ש בחוט שני (חנוכה עמ' שג) שבזמנינו שכולם מדליקים נרות בהידור לא גרע מן הדין שנותנים לעני אפילו סוס לרכוב עליו יעו"ש. וכן הסכמת גדולי הפוסקים, וכן לדברי האור השמח שנתבאר בהערה לעיל.

לג. וכ"כ בחוט שני (שם) שמסתבר שצריך לתת לו שמן זית ולא נרות במקום שכולם מדליקין בשמן זית.

לד. דנו הפוסקים כיון שמצות נר חנוכה צריך ליזהר בה, ואף עני צריך לחזר על הפתחים, אף שקימ"ל בשו"ע (או"ח סי' תרנ"ו) שלכל מצוה צריך להוציא עד חומש ממונו אפשר שבנר חנוכה שאני, ונפק"מ שאינו עני אבל נמצא במקום רחוק שהנרות או השמן עולים יקר מאוד, ומצינו בכך כמה דעות וראיות.

שבפמ"ג (סי' תרע"א משב"ז סק"ג) שיש להוציא עד חומש כמו כל המצוות.

אמנם ממש"כ בשו"ע (שם) שמוכר כסותו מוכח שאף צריך להוציא יותר מחומש, וכ"כ בהגהות רעק"א (על הפמ"ג שם) שמוכח ממוכר כסותו שחז"ל החמירו משום פרסום הנס יותר ממצוות עשה, ושכן נראה ממש"כ במג"א (סי' תרנ"ו סק"ז) בשם המהרש"ל, וכ"כ בפשיטות בכלי חמדה (פרשת ויצא) וכ"כ בערוך השולחן (שם סק"ב) שנראה שבנר חנוכה וד' כוסות בליל הסדר אין שיעור להוצאתם ואע"ג שבכל המצוות יש שיעור עד שליש או עד חומש, מ"מ במצוות שהם לפרסומא ניסא ולכן חייב למכור כסותו, ואף שהפמ"ג כתב שלא יבזבז יותר מחומש לא נראה כן, ושכ"כ ברעק"א, אך לא שכיח כ"כ שההוצאה קטנה בזה בד"כ ע"ש. וכן נראה בחשוקי חמד (חנוכה עמ' רלה) שמעיקר הדין יש להוציא כל ממונו, כשהגיע זמן המצוה ע"ש, וע"ע בשו"ת להורות נתן (חלק טז סימן לג) שהביא מספר זכרון עיונים בתענויות (עמ' שעה) שהביא מהפני מנחם מגור שבנר חנוכה צריך להוציא כל ממונו כיון שיש לאו

זהירות בהדלקת נר חנוכה עם כל הדקדוקים

יא. צריך להיזהר מאוד בהדלקת נר חנוכה עם כל ההידורים והדקדוקים[לה].

מעלת הזהיר בנר

יב. והזהיר בנר הו"ל בנים תלמידי חכמים[לו]**. ביאורו הוא שעל ידי הזהירות בהדלקה על פי כל פרטי המצווה ודקדוקיה, זוכים לבנים תלמידי חכמים. ורק מיעוטא דמיעוטא זהירים בכך, ולכן לא כולם זוכים לבנים תלמידי חכמים,** [ועוד טעמים כנתבאר בהערה][לז].

מקורות והערות

שלא תסור וכדאיתא בגמ' בשבת (דף כג ע"א) ולבאו צריך למסור כל ממונו, וע"ש בלהורות נתן מה שהעיר בזה.

ואמנם נפק"מ א]. במי שאין לו בית, שצריך לשכור דירה כדי להתחייב בהדלקה, אמנם מצינו שנחלקו הפוסקים בארוכה ונתבאר בארוכה בחלק בירורי הלכה אם צריך בית להדלקת נרות, אמנם כיון שי"א שאין חיוב, נראה שאין חייב להוציא עבור כך כל ממונו ועכ"פ אף שאין לו דירה ישאילו לו הגבאים מקום, כדי שיוכל להדליק בברכה לכו"ע.

ושוב נראה להוכיח ממש"כ הב"י (סי' תרע"א) שטעם ההדלקה בבית הכנסת למי שאין לו בית, ומבואר שמי שאין לו בית פטור מנר חנוכה, ואי"צ לקנות בית ולהוציא לכך את כל ממונו כדי שיהיה לו בית להדליק נרות חנוכה.

ב]. וכן נפק"מ צריך להוציא ממון לנסוע במונית או לשנות טיסה כדי שיוכל להדליק בזמן ההדלקה בברכה אם אין אדם אחר בבית, וכ"כ לעורר בספר שערי ימי החנוכה (עמ' קו), אמנם מדינא בזמנינו אפשר להדליק עד דכליא אף מאוחר, מלבד דעת הרמב"ם, אך הרבה פעמים נפק"מ בגר במקומות רחוקים וכדו', שצריך להוציא לכך עכ"פ עד חומש ממונו כדי לקיים דין ההדלקה. [אלא א"כ עוסק במצוה, ותליא במח' הפוסקים וכנ"ל].

ושו"ר בשו"ת שביבי אש (חאו"ח ח"ד סימן סד) שכתב שאף אם נאמר שמי שאין לו בית לא התחייב כלל, מ"מ נראה שמי שיש לו בית אלא שהוא נמצא בשעת חיוב ההדלקה במטוס וכדו', בזה מסתבר שלכו"ע שבעצם הוא בר חיובא אלא שאין בידו לקיים בפועל את חיובו, ולכן צריך להימנע מליסוע בימי החנוכה במטוס וכדו' כיון שמבטל בכך מצוות פרסומא ניסא עכת"ד. וראה מה שיתבאר להלן.

לה. טור וש"ע סימן תרע"א ס"א, והנה בשו"ע לא כתב להוסיף האי דינא דהזהיר בנר הו"ל בנים תלמידי חכמים, ועיין.

לו. בגמ' בשבת (דף כג ע"ב) וכתב שם רש"י דכתיב כי נר מצוה ותורה אור על ידי נר מצוה חכמים ופירש"י משום דכתיב כי נר מצוה ותורה אור על ידי נר מצוה דשבת ודחנוכה בא אור התורה.

לז. נשאלתי מה הטעם שכמה וכמה אנשים יראים ושלמים מהדרים בנר חנוכה ואין להם בנים או שיש להם בנים אך אינם תלמידי חכמים.

בגמ' בשבת (דף כג ע"ב) "אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים", ופירש"י נר שבת ונר חנוכה. וכתב בטור סי' רס"ג ס"א "ויהא זהיר לעשות נר יפה", וכן כתב בשו"ע שם, וא"כ ה"ה לגבי חנוכה.

וידוע מש"כ רבי יצחק סגי נהור בן הראב"ד [ונדפס בספר הזכרון פחד יצחק הוטנר מכון מוריה עמ' תלו] שתמה והלא כל אחד מדליק ולא מצא שכל אחד יש לו בנים תלמידי חכמים, ומפרשים שבאמת כל העולם מדליקין ורובא דרובא יוצאים ידי המצוה, אבל מיעוט דמיעוטא זהירים להדליק בכל פרטי המצוה ודקדוקיה והזהיר בכל הפרטים והדקדוקים הוא שזוכה בכוח המצוה וסגולתה לבנים ת"ח עכת"ד.

מקורות והערות

וכתב שם שיש בזה עשרה תנאים להדלקת נרות חנוכה, א]. כלי הראוי להדלקת נר חנוכה, ב]. שיעור חלל הכלי, ג]. שיעור השמן שראוי להדליק, ד]. שיעור השמן שחייב לתת לכל נר. ה]. באיזה פתילה להדליק. ו]. שיעור כמות הפתילה, ז]. באיזה מקום ראוי להניחה, ח]. כמה תהיה גבוה מהקרקע, ט]. מאיזה נר מהח' נרות יתחיל להדליק בליל א'. י]. באיזה סדר ידליק את הנרות בכל הח' לילות.

וכן הביא בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סימן שמז), ובפלא יועץ ערך נר, וראה עוד בספר פרדס יוסף חנוכה מה שהאריך בזה כמה ביאורים. [ומה שאמרו שהוא לא יהיה תלמיד חכם דמיירי כשהוא כבר תלמיד חכם או דלאו בר הכי הוא וכ"כ בפר"ח (שם סק"א) יעו"ש עוד וכ"כ בלבוש (שם סק"א), ובא"ר (סי' תרע"א סק"ב) כתב שעיקר דברי הגמ' על הדלקת נרות שבת ומיירי על האשה, ועי"ע בדברי החיד"א בפתח עינים שם, ובבן יהוידע שם יעו"ש]. ומצינו כמה וכמה דקדוקים, [מלבד מה שהאריך בזהירות בהדלקת נר חנוכה רבי יצחק סגי נהור בן הראב"ד, אך הרבה מדבריו מחודשים, ולא נפסקו להלכה]

ומ"מ ישנם כמה פרטי דינים שיש להקפיד בהם.

א]. הדלקה בשמן זית, [וכמ"ש הראב"ד שם, וכמ"ש הפרי מגדים בראש יוסף עמ"ס שבת שם שהזהירות לעשות נר יפה הו להדליק בזמן זית שהוא מצוה מן המובחר, וכ"כ בביאור הגר"א סי' רס"ג].

ב]. מקום ההדלקה המדויק.

ג]. הדלקה בטפח הסמוך לפתח.

ד]. זמן ההדלקה. [וכמ"ש רבינו יונה באגרת התשובה שאם רגיל להדליק נר חנוכה בעיתו].

ה]. בפתילות מהודרות.

ו]. הדלקה בנר יפה. [וכנתבאר בדברי הטור לגבי נרות שבת, ובסמ"ג (עשין ל') כתב הרגיל בנר נאה, והו"ד בפמ"ג (ריש סימן רס"ג) ובביאור הגר"א (שם סק"ב)].

ז]. ברכות בכוונה כמו שצריך.

ח]. נתינת שמן להידור מצוה כל זמן שיש עוברים שם.

ט]. להדליק רוב היוצא מהפתילה.

י]. עשיית המצווה בשמחה. [וכמ"ש בחידושי המאירי (שם) "הזהיר בנר דרך חיבוב מצוה הווין ליה בנים תלמידי חכמים"].

יא]. להקדים שני ימים קודם החנוכה, וכמו שכתב בקונ' סוד הדלקת נרות חנוכה שם, ובמה שנתבאר בזה לעיל בריש פרק א'.

ועוד נראה שצריך גם להקפיד בתפילה, וכמו שכתב במשנ"ב סימן רס"ג סק"ב שהביא שם מה שאמרו בגמ' שהזהיר בנר זוכה לבנים ת"ח, וכתב שם בשם האחרונים וז"ל: ולכך ראוי שתתפלל האשה אחר שתגמור ההדלקה והברכה שיתן לה הקדוש ברוך הוא בנים זכרים מאירים בתורה. עכ"ל, ולפי"ז ראוי גם להתפלל בחנוכה לאחר הדלקת נרות חנוכה שהוא עת רצון כידוע מהספרים הקדושים שיזכה לבנים תלמידי חכמים. וגם שיטת ר"ח בגמ' בשבת שגורס על הזהיר בנר רק נר חנוכה וכ"כ ברא"ש (שם סי"ג), וכן ישנם פרטים רבים, וכפי שהארכנו בספר זה.

ועוד י"ל שאין זה הבטחה, וכמו שכתב במאירי (שבת דף כג ע"ב) "לעולם יהא אדם זריז לקיים את המצות ובקלה כבחמורה שאינו יודע מתן שכרן של מצות ומ"מ יהא לבו סמוך שאין השם מקפח שכר כל בריה ושמדתו לשלם מדה כנגד מדה, **דרך הערה אמרו הרגיל בנר חנוכה דרך חבוב מצוה** ובהערה מפורסמת הויין לו בנים תלמידי חכמים לקיים עליו נר מצוה ותורה אור הרגיל במזוזה זוכה לדירה נאה הזהיר בציצית זוכה לטלית נאה הזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין וכל אלו מדה כנגד מדה וכל עוד שמרבה במצות שכרו מתרבה".

ועוד י"ל שמא החטא יגרום, וכמו שכתב במשנ"ב (סי' קנ"ח סקל"ח) לגבי נט"י, ובמה שנתבאר בכך בארוכה בשערי יוסף שאלות ותשובות המצויות במעשר כספים (פתיחה א').

ועוד י"ל שצריך להזהר באותם דברים שמעכבים, וכמו דאיתא בגמ' בנדרים (דף פא ע"א) "מפני מה אין מצויין ת"ח לצאת מבניהן מפני שהן מתגברין על הצבור או משום דקרו לאינשי חמרי או שאין מברכין בתורה תחילה", וכתב במשנ"ב (סי' מ"ז סק"ב) "גם אחז"ל שאינו זוכה ח"ו להיות לו בן ת"ח עבור זה שאינו נזהר בברכות התורה".

דיני חיוב הדלקת נר חנוכה למי שאין לו בית והנמצאים בדרכים

מי שאין לו בית

יג. מי שאין לו בית, להלכה נפסק שצריך להדליק נר חנוכה בבית הכנסת או במקום אחר בלא ברכה[לח].

הנמצא במטוס

יד. הנמצא בדרך ואין מי שידליק עליו נר חנוכה בביתו, אם הוא נמצא במטוס או ברכבת זמן רב ולא מדליקים עליו בביתו, לכתחילה יש לדאוג שידליקו עבורו באמצעות שליח, ואם אין לו שליח והוא לא יספיק להגיע לביתו להדליק נר חנוכה, ידליק פנס בלא ברכה ויכוין עליו לשם מצות נר חנוכה[לט].

הנמצא בספינה וברכב

טו. אם נמצא בספינה ולא מדליקים עליו בביתו, אם יכול להדליק נר בספינה, ידליק שם בברכה, ואם לא, ידליק פנס בלא ברכה[מ]. וכן אם הוא נוסע ברכב במשך הלילה ולא יגיע לביתו עד הבוקר, יש אומרים שצריך להדליק שם בברכה נרות חנוכה,

מקורות והערות

לח. נחלקו הפוסקים בארוכה האם הוא חיוב בית או חיוב על הגברא, ונתבאר להלן בחלק בירורי הלכה סימן ט׳ והעולה דעת הפוסקים שהוא חובת ביתא, ולפי״ז אדם שאין לו בית אין לו להדליק נרות חנוכה בברכה.

לט. ראה מה שיתבאר להלן בפרק ו׳ לצאת יד״ח הדלקת נר חנוכה בנר חשמל.

מ. אמנם בלבוש (סי׳ תרע״ז סק״ב) כתב בזה״ל: הלן בבית גוי אפילו אין לו שם חדר מיוחד או הלן ביער או ההולך בספינה צריך להדליק שם ולברך אעפ״י שמדליקים עליו בביתו וכו׳ אבל כשהוא בין עכו״ם או שאין בו יהודים אחרים שמדליקין צריך הוא להדליק ולראות הנרות כדי לזכור את הנס, אעפ״י שמדליקין עליו בביתו עכ״ל, **ויש שהוכיחו מדברי הלבוש שיש חיוב הדלקה, למי שנמצא בדרך, אבל אין ראיה מדבריו דשם איירי שנמצא בבית הגוי ולא רואה את הנרות, אבל אין ראיה שמי שאין לו בית חייב במזוזה, ובזה כבר נחלקו הראשונים.**

ומצינו שנח׳ הפוסקים האם מי שאין לו בית חייב לקנות בית לנר חנוכה, דעת הגר״ח קניבסקי זצוק״ל והובא בקונטרס פניני חנוכה פ״א, וכן בקונטרס מצוה חביבה סימן א׳ שהמצוה של נר חנוכה היא חובת ביתא כמו מזוזה אבל מי שאין לו בית אין לו חיוב כך ה״ה בנר חנוכה אין לו חיוב להדליק אם אין לו בית משום דהוי חובת ביתא. אבל שיטת הגרי״ש אלישיב זצ״ל שזה הוי חובת גופא וא״כ יש לו חיוב להדליק נר חנוכה רק אינו יכול שאין לו בית ולכן הוא מחיוב לקנות בית או לשכור דירה. ובספר טעמא דקרא הביא מרן הגר״ח קניבסקי הביא מח׳ בינו לבין מרן הגרי״ש אלישיב זצוק״ל האם מי שאין לו בית האם איכא חיובא, שהגרח״ק כתב שנשאל מחכ״א מי שאין לו בית אם חייב והשבתי שפטור עפ״ד רש״י בשבת כ״ג שתקנו ברכת הרואה לבא

מקורות והערות

בספינה אלמא שפטור. ואמנם חכם אחד אמר לו ששאל למו"ח של הגרח"ק והוא מרן הגריש"א, וא"ל שחייב לקנות או לשכור בית ולהדליק נרות וכוונת רש"י רק באנוס שאינו יכול" משמע שיש חיוב. וכן הו"ד מרן הגרי"ש אלישיב בספר פניני חנוכה פסקי הגריש"א עמ' ס' שכתב שמי שאין לו בית מחיוב לחזור על הפתחים כדי לקנות בית, כמו שמוכר כסותו בשביל נ"ח, ונתבאר בארוכה בחלק בירורי הלכה סימן ט', שלמעשה לדעת השו"ע הרי הוא חובת ביתא, וכמו שנראה להדיא מדברי השו"ע, ולכן אם אין לו בית יש להדליק בלא ברכה.

ובשו"ת מהרש"ם (ח"ד סי' קמ"ו) כתב שהנוסע ברכבת במשך לילה אחד מדליק שם נר חנוכה. וכן נקט לדינא בשו"ת אגרות משה (חיו"ד ח"ג סי' יד אות ה') וז"ל: אם יש לו בית הוי החיוב דוקא בביתו אבל אם כולם הלכו מביתם על איזה לילה ולא יהיו שם ליכא חיוב עליהם מצד הבית כיון שלא ידורו שם וכו' עכ"ל. וכן כתב בספר שלמי תודה (חנוכה עמ' רח) בשם החזו"א וכמו שאמר לו הגרח"ק.

ואמנם ממש"כ בט"ז (סי' תרע"ב סק"ב) וז"ל: משא"כ בזה שיאכל כאן שעה או שתים וישוב למקומו, אין שום סברא לומר שידליק שם ולא בביתו, דזה הוה כאילו עומד בשעת הדלקה על רחוב העיר, דאין שייך לו שם הדלקה. עכ"ל, ומבואר שא"א להדליק ברחוב העיר, אך אפשר דשאני התם באדם שיש לו בית, ומ"מ בנ"ד באדם שיש לו בית וכעת אינו יכול להגיע לביתו, א"כ לכאורה אינו יכול להדליק שם.

וכן נראה ממש"כ בספר המנהיג (הלכות חנוכה סימן קמח) וז"ל: ויראה לי דאין חיובא בבית הכנסת להדליק נר שלחנוכה כ"א בבית שאדם דר בו מדאמ' כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, עכ"ל, ומבואר להדיא דחובת הדלקת נר חנוכה הוא דוקא בבית.

וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' נ"ח סק"א) להאריך שצריך להדליק דוקא בבית. וכיון שהוא ספק ברכות, לכאורה ידליק בלא ברכה, וביאר שאפשר כיון שהוא קבוע באותו מעת לעת בספינה ורכבת ואוירן מניחו שם על השלחן, אבל מ"מ לגבי הספק בבית שאינו מקורה או בית שאין בתוכו י' טפחים או שהוא פחות מז' על זה דאינו חשוב אפילו כדירת עראי אפשר שדינו כמדליק בחוץ ולא מדליק בבית, ואמנם יתכן שמה שנזכר בית הכוונה רק להדליק את הנר ברשות המיוחדת לו לאפוקי ברחוב או בבית הכנסת, ולכן אפשר שגם מקום שאין עליו אפילו שם דירת עראי אלא רק רשות בלבד מהני, ולפי"ז אפשר שרכב שהוא מקום שאינו ראוי ללינה כלל נחשב כספינה פתוחה שאין להדליק בה כלל, ולכן אין להדליק בה בברכה, וכן הו"ד הגרשז"א בהלכות שלמה (פרק יג דבר הלכה הערה ט') ובשו"ת אור לציון (ח"ד פרק מז תשובה ז')

ואמנם כדברי הלבוש כתב בערוך השולחן (סי' תרע"ז סק"ה) וז"ל: ונראה לענ"ד דעתה שרוב הנסיעות במסילות הברזל וקשה להדליק שם כידוע יכול לסמוך בפשיטות על ביתו שמדליקין שם אמנם הלא לא יראה נרות חנוכה ולכן טוב שידליק נר אחד בהעגלה שיושב שם ולברך עליו דבנר אחד יכול לעשות שלא יקפידו הנוסעים ומוטב שלא להיות מהמהדרין ולקיים עיקר המצוה משלא יראה נר חנוכה כלל וכ"ש מי שאין לו בית שמחוייב מדינא להדליק שם אם לא יבא באותה לילה באיזה מקום עכ"ל. וכן בשו"ת צי"א (חלק טו סימן כט) מבואר שחייבים להדליק כשישנים בחוץ, וכ"כ לדינא בשו"ת אז נדברו (ח"ו סי' ע"ה)

ומצד הדלקה ברכב שהרכב זז, נראה שאין חסרון כמו שאפשר להדליק בספינה, וכמ"ש באורחות חיים (הל' חנוכה אות יח) וברש"י (שבת דף כג ע"א) ועי' בחידושי ר"י מלוניל (שבת שם).

ובספר פניני חנוכה (עמ' עז) הו"ד הגריש"א שמש"כ הלבוש שהלן ביער צריך לברך היינו דוקא שיש לו בית ביער אבל ישן ע"ג האדמה א"א להדליק ואף אם ישן באוהל, ואם הקימו את האוהל ללילה אחד אי"ז נקרא בית כלל, ורק אם הקימו את האוהל לכל שמונת ימי החנוכה עכת"ד. וע"ע בדברי הגרח"ק בספר שיח התורה (ח"ב עמ' קיד) שהשיב על דברי הריב"ש הנ"ל דתליא במחלוקת ראשונים. [ועוד צידד חכם אחד שליט"א שיש חילוק בין רכבת לרכב, שאף הפוסקים שחייבו ברכבת כיון שהנסיעה נמשכת זמן רב והנוסעים אוכלים וישנים ברכבת, והרי הוא כעין דירה שלהם למשך זמן הנסיעה והמקום ששילמו עליו נחשב ששכרו אותו, ולכן יכולים להדליק שם, אבל רכב מיועד לנסיעה של כמה שעות ואין לנים בו ואין עליו שם בית, ולכן לא שייך להדליק בו נרות חנוכה. עכת"ד, אמנם אפשר שאיפכא מסתברא שאף ברכבת מ"מ אינו נחשב כדירה,

אך לכתחילה יש למנות שליח בביתו, ואם אינו יכול למנות שליח, ידליק שם נרות חנוכה בתוך בית חנוכיה, בלא ברכה, כיון שהרכב אינו בכלל הבית.

הגר בקרוילה

טז. המתגורר בקרוואילה [בית נייד]**, חייב בהדלקת נר חנוכה בברכה, וכן המשכיר קרוואילה באחד מימי החנוכה, צריך להדליק שם נרות חנוכה בברכה**[מא]**.**

חיילים הנמצא במלחמה

יז. חייל הנמצא במלחמה, אם אשתו או אחד מבניו מדליקים עליו בביתו, לבני ספרד אינו צריך להדליק, אמנם בחור אף לבני ספרד צריך להדליק שם, כיון שאינו נחשב כעת סמוך על שולחן אביו[מב]**, ולבני אשכנז שכל אחד מדליק בפני עצמו יכול להדליק אף בפני עצמו בברכה**[מג]**.**

מקורות והערות

משא"כ ברכב שהרי הוא רשות שלו ויכול לישן שם כרצונו ללא מפריע ולהשתמש בו לתשמישיו, ויכול להשאר בו לכל זמן שירצה, משא"כ ברכבת].

ושוב ראיתי בשו"ת וישמע משה (פרשת ויגש ה'תשפ"ו) שבשפלנו זכר לנו והביא מש"כ, והביא שלמעשה הורה הגרש"ק גרוס שליט"א שראוי להדליק ברכב בלא ברכה, וביאר שאע"פ שהרכב אינו מקום יציב וכשמניח את הנרות באיזה מקום מוכרח לתמוך בהם בידו כל העת שלא יפלו ולכאורה הנחה כזו אינו בגדר הנחה כלל וחשוב כאילו מחזיקם בידו, והרי נפסק בשו"ע שהאוחז בידו לא יצא כיון שנראה שלצורכו הדליקה, וי"ל שבודאי אם היה מניח בביתו במקום לא יציב לא יצא, אבל כשמניח ברכב שדרכו בכך, הרי הוא חשוב הנחה אע"פ שצריך כל הזמן לתמוך בידו בנרות חנוכה עכת"ד. ועוד הביא שם בשם הגר"י זילברשטיין שליט"א שהמדליק נרות חנוכה ברכב בברכה ברכתו לבטלה. עכת"ד.

מא. כיון שדינו כבית, וחייב בהדלקת נר חנוכה בברכה, ושו"ר שכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סו"ס תקמ"ב) שחייב להדליק נרות חנוכה בבית נייד, כיון שזהו ביתו לחנוכה וכיון שגר שם כל ימי החנוכה יכול להדליק ולברך, כיון שהפטור של בית עראי לא פטור בחנוכה, [וכן הסכימו הפוסקים לגבי בדיקת חמץ, וכן הר"ד הגרשז"א (הליכות שלמה פ"ה ס"ה) שעל מכונית שהיא מקום מגורים כגון קראוון וכדו' אפשר לברך, וכן כתב לדינא בשו"ת משנת יוסף (ח"ו סימן צה) ושכן מוכח מדברי המהרשד"ם לגבי נ"ח ע"ש. וכן מוכח ממש"כ בשערי יוסף הלכות מזוזה לגבי חיוב מזוזה בבית נייד שחייב במזוזה וכמ"ש בשו"ת חלקת יעקב (ח"ב סימן סב)].

מב. כן הו"ד הגריש"א באשרי האיש (ח"ג עמ' רסז) ראה מה שנתבאר בארוכה בחלק בירורי הלכה סימן י"א.

ואמנם נראה שעכ"פ מספק אם נחשב סמוך אם חוזר כל שבוע הביתה, מ"מ יכול להדליק לפני שהוריו מדליקים שיש אומרים שבכה"ג אינו נחשב ספק. וכן כתב לי הגר"י משדי שליט"א. וע"ע במש"כ בשו"ת מדרש הוראה בשעריך ירושלים. אמנם אפשר שמעיקר הדין אין חייבים בהדלקה שנמצאים במלחמה כיון שאינו בכלל חובת בית.

מג. ועי' בשו"ת אור לציון (ח"ד פרק מז תשובה א' בביאורים) שדן מה הדין שהגיע לביתו ואשתו לא ידעה וכבר הדליקה שלא כיון לצאת בהדלקה שי"ל שיצא מחמת ס"ס ולכן ידליק בלא ברכה ע"ש.

הדלקה באוהל

יח. חיילים במלחמה אם אין מי שמדליק עבורם נרות חנוכה יכולים להדליק נרות חנוכה באוהל בברכה[מד], אך חיילים שנמצאים בשדה ואין להם מקום מסוים שבו אוכלים ושותים ידליקו נרות חנוכה בלא ברכה, כיון שאינם נמצאים בבית, אבל אם נמצאים בבטחה בתוך בתים כבושים [כגון בעזה או בלבנון וכדומה] **נראה שיכולים להדליק בברכה[מה].**

מקורות והערות

מד. הגרי"ש (אשרי האיש שם). וכ"כ בהלכות חג בחג (חנוכה עמ' כט) שהאהל נחשב כביתם ויכולים להדליק בפתח האוהל ואם אינם יכול להדליק מבחוץ ידליקו מבפנים כדין שעת הסכנה, ושכן הורה הגריש"א.

אמנם במועדים וזמנים (מהדורה ישנה ח"ח עמ' לד, סימן קמ"ג) כתב שחיילים באימונים ששוהים לפעמים כמה ימים מחוץ לבית וישנים בשדות או אהלים פטורים מהדלקת נרות חנוכה ואם הוא נשוי אשתו מדליקה עליו בבית ואם אינו נשוי אביו או ב"ב מדליקין עבורו וכ"ש אם משתתף בפרוטה ע"ש.

אבל אם האוהל מקורה ללא מחיצות, כיון שיש להסתפק אם נחשב בית, הו"ד הגריש"א (שם) שיש להדליק בו בלא ברכה.

וכנ"ל שעל רכב א"א לברך, א"כ נראה שה"ה בטנק שאינם יכולים לברך. ואף שיש שכתבו שיכולים להדליק בברכה, [וכ"כ בשו"ת מים ההלכה (ח"א עמ' קצט) ויש שהביאו בשם הגרשז"א שיכולים להדליק פנס בתוך הטנק עם ברכה ויכונו עליו לשם נר חנוכה], אך כנ"ל שאין לברך כיון שאינו נחשב כבית, ועוד יש לדון שדינו כדירו בע"כ.

ועוד הובא דעת הגריש"א שם שלכן חיילים שחונים על פני השדה או באהלי סיירים שלא חשובים בית אין להם לברך על נר חנוכה. ע"ש, וכ"כ בחזו"ע (חנוכה עמ' קנו) ובשו"ת יחו"ד (ח"ז סי' פ"ה וסי' פ"ז) שאין לברך במקום שאין בית, ולכן חיילים שנמצאים בשדה ידליקו נר חנוכה בלא ברכה. ע"ש. וכן הובא בשיעורי הגאון רבי אשר וייס שליט"א שאין לדמות מש"כ המהרש"ם ועוד לגבי הדלקה ברכבת לטנק כי ברכבת יש מרחב משא"כ טנק שתוכו צפוף ביותר וכל ארבעה החיילים היושבים אין להם אלא מקום עם כסא קטן ולא מיבעיא שאין בו מיטה לישון בו אף אין בו כסא שאפשר להטותו כדי שיוכלו לשבת בו בנוחות ובכל רגע שהחיילים יכולים לצאת החוצה להתרווח כן יעשו ומשו"ה נראה דאין זה מקום דירה כלל ואי אפשר להדליק בו נר חנוכה. עכת"ד.

ועוד הובא בשם הגריש"א (אשרי האיש שם) שבכלי רכב או רכב קל משוריין שסגור ויש לו תקרה, יש לברך בתוכם על הדלקת נר חנוכה.

ועוד הובא שם בשם הגריש"א שחונים בשדה אימונים וכדו' ובונים מבנה של תקרה ושלש מחיצות באופן עראי חשוב כבית, ויש להם לברך על נרות חנוכה.

מה. ואם נמצאים בבתים הכבושים בעזה, ואף שאין חיוב מזוזה, מ"מ הרי הוא דירה, וא"כ נראה שיכול לברך שם. [וכן השיב לי הגרש"ק גרוס שליט"א מח"ס שו"ת שבט הקהתי שיכולים להדליק בברכה, וכן הורה הגרמ"מ לובין שליט"א בעיטורי מרדכי מלחמה חנוכה ואף שמבחינה משפטית הדירה שייכת ליורשים, ע"ש].

ולפי"ז אם קובעים מקום קבוע למשך זמן להתפלל שם כבית הכנסת, יכולים לברך שם על הדלקת נרות חנוכה כדין בית הכנסת לפרסומא ניסא, ולהוציא אחרים שאינם מדליקים יד"ח. [ושו"ר שכע"ז כתב בשו"ת יחו"ד (חלק ז' סי' ק"ו ד"ה ובמקום) שבמקום שמתפללים חיילים במניין אף שהם בקווי החזית בצריפים ובאוהלים מדליקים נרות חנוכה בברכה בין מנחה למעריב כדין בית הכנסת].

אמנם לפי מש"כ במועדים וזמנים (שם) נראה שיש לפוטרם כיון שאין לך עראי גדול מזה, וכן דעת